

”VI HAR JU EN SKOLGÅRD!”

Ett gestaltungsförslag framtaget för och med högstadiel elever

Julia Åberg 2012

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet, SLU Uppsala 2012

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet
EX 0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Nivå: Avancerad A2E
© 2012 Julia Åberg, e-post: aberg_julia@hotmail.com
Titel på svenska: *"Vi har ju en skolgård!" Ett gestaltungsförslag framtaget för och med högstadieelever*
Title in English: *"Look, we have a school yard!" A design proposal developed involving pupils.*
Handledare: Susan Paget, institutionen för stad och land
Examinator: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land
Opponent: Ing-Britt Liljekvist, Landskapslaget
Foto och bilder: författaren där inget annat anges
Nyckelord: *högstadiet, medverkan, skola, skolgård - participation, school, school grounds, school yard, secondary school*
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

TACK!

Till elever och personal på Stavsborgsskolan som delat med sig av sin tid, sina tankar och åsikter. Tack till den personal som hjälpt till att ordna det praktiska med lokaler, fika och datorer, och sett till att allt fungerat smidigt under våra arbetsdagar på skolan.

Tack till Sara Chronvall på Nacka kommun som varit bollplank och ställt upp med mycket information och kunskap. Tack också till Michael Gustafsson, Suzanne Lagerqvist och Ann Sundman Brott från Nacka kommun som deltog engagerat och intresserat i uppföljningen.

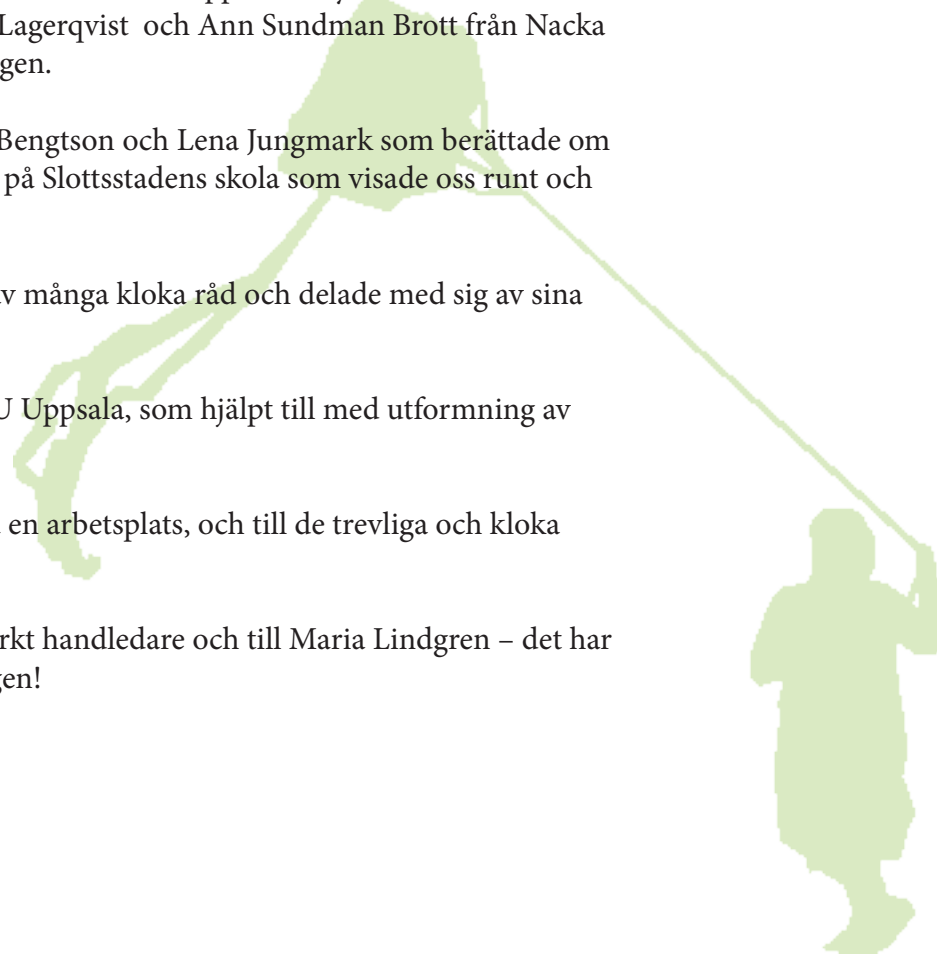
Tack till Gröna Skolgårdar i Malmö, Mathias Levin, Karin Bengtson och Lena Jungmark som berättade om sina erfarenheter, och tack till eleverna i skolgårdsgruppen på Slottsstadens skola som visade oss runt och berättade om sitt arbete med skolgården.

Tack till Lasse Wynne på Thunmanskolan i Knivsta som gav många kloka råd och delade med sig av sina erfarenheter av ett skolgårdsprojekt.

Tack Tuula Eriksson på Institutionen för stad och land, SLU Uppsala, som hjälpt till med utformning av enkäter.

Stort tack till Sweco Architects i Uppsala där jag har fått ha en arbetsplats, och till de trevliga och kloka landskapsarkitekterna där.

Sist men inte minst tack till Susan Paget som varit en utmärkt handledare och till Maria Lindgren – det har känts tryggt att samarbeta med dig och varit roligt hela vägen!

FÖRORD

Jag minns att jag som barn var ute varje rast på låg- och mellanstadiet. Vi lekte, hoppade hopprep, spelade kula och olika bollspel. När jag började högstadiet var det plötsligt annorlunda. Dels blev rasterna kortare – dels var det inte ”coolt” att vara utomhus. Istället satt vi inne på några bänkar i skolans korridorer. Men när jag tänker efter hur det såg ut utanför skolbyggnadens väggar så inser jag att det inte var mycket som lockade till utomhusvistelse. Skolgården bestod av en asfaltsyta som verkligen upplevdes som en baksida. Jag kan påminna mig någon bänk, men inte kan jag minnas att det brukade vara så många elever där. Det var mest ett ställe för de som tjuvrökte. Hur kunde kontrasten mellan låg- och mellanstadiet vara så stor, trots att de olika byggnaderna bara låg ett par hundra meter från varandra? Jag hade ju bara blivit tre månader äldre över sommaren mellan sexan och sjuan!

Det här ligger som grund till varför jag väljer att skriva om högstadieelevers utemiljö. Ofta faller högstadieeleverna mellan stolarna – man skapar kreativa lek- och lärandemiljöer för yngre

barn medan de tonåringar som är på väg mot vuxenvärlden inte erbjuds samma utvecklande utomhusmiljö. Jag är övertygad om att orsaken till att många ungdomar tycker om att vara inomhus inte enbart beror på datorer – det måste finnas ett samband mellan hur attraktiv skolgården är och hur väl den används.

Min högstadieskolgård. Varför kan jag inte minnas att jag brukade vistas där? Det måste finnas ett samband mellan attraktivitet och användande. (Foto: Tomas Åberg)

SAMMANFATTNING

I arbetet visas hur en gestaltning av en skolgård för högstadiet kan tas fram, med Stavsborgsskolan i Nacka som exempel. Till grund för förslaget ligger arbete med berörda elever i form av två dagars idéverkstäder, varav i den ena även skolpersonal och kommuntjänstemän deltog. Dessutom har en litteraturstudie, studiebesök samt en enkätundersökning influerat resultatet. Arbetet har delvis gjorts i samarbete med Maria Lindgren, som i sitt examensarbete *Det här är min skolgård. Tillvägagångssätt för medbestämmande och ökad trivsel i skolmiljön*, skriver om brukarmedverkan. Hon har tagit fram formen för de idéverkstäder jag deltagit i och använt mig av.

Som en övergripande fråga undersöker jag vilka behov en skolgård kan uppfylla och vad den kan erbjuda högstadieelever. Det gör jag i litteraturstudien. Genom att titta på en specifik plats, Stavsborgsskolan, besvaras sedan följande frågor:

- Hur använder högstadieeleverna på Stavsborgsskolan sin skolgård?
- Hur *vill* högstadieelever på Stavsborgsskolan

använda sin skolgård?

- Hur kan jag utforma Stavsborgsskolans skolgård på ett sätt som uppmuntrar högstadieeleverna till utomhusvistelse?

Gestaltningen visas i två olika processkisser, där den första visats för elever och personal på Stavsborgsskolan, samt för representanter för Nacka kommun. Den andra utvecklades efter deras åsikter och kommentarer och efter mina egna tankar om vad som saknades. Skisserna visar exempel på hur skolgården skulle kunna förändras, användas och utvecklas vidare. Arbetet är således ett konkret exempel på ett skolgårdsprojekt i samarbete med elever. Det kan stå som inspirerande exempel, och belysa vikten av att satsa på ungdomars utemiljö.

Idéverkstäderna visade att eleverna på Stavsborgsskolan använder skolgården i liten utsträckning, men menar att de skulle använda den mer om det fanns mer att göra i form av olika aktiviteter, om den såg trevligare ut och om det fanns fler platser att sitta tillsammans. I studien visas också hur ett enkelt förslag kan visa på skolgårdens möjligheter

snarare än begränsningar, väcka tankar och sätta igång en förändringsprocess med hjälp av de inblandade. Skolgårdens funktion är större än att bara vara en rastplats. Den kan vara en viktig mötesplats för ungdomar, vara en tillgång och ses som utvidgning av skolans lokaler, och den kan vara en plats som elever tillsammans kan förändra och påverka. Förutom dessa aspekter diskuteras även skolgårdens möjligheter i vidare bemärkelse. Till exempel resonerar kring om skolan genom skolgården kan visa upp sig i närmiljön, stärka skolans identitet, och bli en uppskattad plats för allmänheten under kvällar och helger.

SUMMARY

Background

This thesis looks to find out how school grounds could be designed for secondary school pupils by working with Stavsborgsskolan, a secondary school in the municipality of Nacka. The focus on school grounds that has been raised in recent years, does not often concern children at this age. Most research treats nurseries and primary schools. Therefore, I want to illustrate the importance of improving the outdoor environment for teenagers and youths, by showing what school grounds could offer, and what needs it could meet. I will also answer the following specific questions:

- How do the secondary school pupils at Stavsborgsskolan use their school grounds?
- How do the secondary school pupils at Stavsborgsskolan *want* to use their school grounds?
- How can I design the outdoor environment at Stavsborgsskolan in a way that encourages the pupils to go out and use the school grounds?

The questions above have the common purpose to raise the importance of improving the outdoor environment for teenagers and to show an inspiring

example of how it could be done.

The project only includes the secondary school. It is not restricted to a certain budget and it will not show any technical documents of the suggested design. The plans show an example of how the school grounds could be developed. They should be seen as parts of a process, and not a final design. It is not an exact model of how to do in other projects and at other sites.

Methods

This project is made partially in cooperation with Maria Lindgren. She is writing her thesis about methods for participation (Lindgren 2012), and therefore she has planned and organized the workshops in which I have participated.

The project started when the municipality of Nacka asked students of landscape architecture to investigate the wants and needs of youths, regarding their school grounds. The specific site was chosen because the headmaster of Stavsborgsskolan contacted the municipality of Nacka, asking for help with

their outdoor environment.

Initially, I read literature about the topic, in order to gain more knowledge about the theme. The process of sketching was mixed with visits to two other schools, two workshop days with pupils at Stavsborgsskolan, and a questionnaire distributed to three groups of students and to teachers at Stavsborgsskolan.

In this study, I show the process of designing school grounds, which includes the pupils' participation. The workshop with them was a way for me to learn about the site through the eyes of the students. They also made collages about how they wanted their school grounds to be, which helped me to meet their wishes and to see whether I was heading in the right direction in my design process, or not. The second day of the two workshop days, I showed a draft of a design to the pupils, teachers, staff at the school and to four persons working with schools in different ways at the municipality. Once again, by doing this I found out where I was right and what parts could be changed or improved to fit

the desires of the users. The questionnaire was handed out to get a broader base of information, and to confirm the opinions of the youths that participated in the workshop. After this, I continued working on the draft. In the second draft I show how the school grounds can be used and developed.

The reason I choose to collaborate with the pupils during the design process was to understand their opinions and wishes, and to consolidate my ideas. Another reason was to give them a chance to express their opinions and feel the importance of that. The overall aim with this collaboration was to reach a better result.

First and second draft.

Results

- *How do the secondary school pupils at Stavsbergsskolan use their school ground?*

The school grounds at Stavsbergsskolan are used to a small extent. Except for playing football, the most common activities are passive, such as hanging out with friends and use their mobile phones. The school yard is mainly a place for passing by when they come and go.

- *How do the secondary school pupils at Stavsbergsskolan want to use their school ground?*

The youths ask for more things to do. Different activities and equipments such as skating, cycling, climbing, swings and places to sit together were desired. They also want calm places, and a nice and colourful environment. Something that stands out and is different was also asked for.

- *How can I design the outdoor environment at Stavsbergsskolan in a way that encourages the pupils to go out and use the school grounds?*

The study shows that participation increases the responsibility and devotion for the school grounds, because the pupils' ideas have been carried out. The

school grounds should also be a place that is easy to change, develop, and use. If the school and the pupils can develop parts of it on their own, it is more likely that it is being used.

- *What could a school yard offer, and what needs could it meet?*

Firstly, people of the same age play a significant role for teenagers. When meeting them they develop and test their own identity. The school and the school grounds therefore play an important role as a place for meeting.

Secondly, teenagers and children nowadays spend a lot of their time indoors. The school grounds, if used enough, could be an important place for exercise and fresh air, which improves physical and psychological health. It could also be an extension of the school building, used for teaching and learning in different ways.

Finally, the school grounds present an opportunity for the school to promote itself and a chance to differentiate its identity from other schools. This could

improve its popularity and make staff and students feel proud of their school.

In addition to the above answers, the project also led to the start of a process at the school. The staff and students expressed that when seeing the design, they opened their eyes to the school grounds. They now want to continue by creating a project group, working with the pupils' council, fundraising and in other ways make some of the suggestions realized.

Conclusions

My research shows that the lack of usage of the school grounds is linked to its assets, rather than to the teenagers' attitude. The pupils participating in my survey expressed that they would use the school grounds more if it was improved according to their wishes.

The thesis also demonstrates the social significance of the school grounds and that the social function of places for youths is important. Research has found that if a place does not fulfill the social need for teenagers, the aesthetical aspects become more important (Travlou & Ward Thompson 2007, s. 30). My investigations confirms this – the pupils had many complaints about the attractiveness of their school grounds at spots that had nothing else to offer, whereas the places with an activity or equipment such as a football field or benches, were seen as better places.

Finally, this project shows that a rough draft combined with the participation of users can inspire and show possibilities rather than limitations, and work as the igniting spark in the process of improving the school grounds.

INNEHÅLL

Förord	4
Sammanfattning	5
Summary	6

INTRODUKTION

Äldre elever glöms bort	14
En stillasittande inomhusvardag	14
Skolgården i samhället	14
Kort om Stavsborgsskolan och projektet	15
Avgränsning	16
Syfte och frågeställning	17
Målgrupp	18

METOD

Arbetsgång	20
Litteraturstudie	21
Studiebesök	21
Arbetet med Stavsborgsskolan	23
Idéverkstad 1 - gåtur och kollage	
Idéverkstad 2 - uppföljning	
Enkäter	
Inventering och analys	24
Program- och skissprocess	25

TEORI

Vad skiljer ungdomar från barn?	28
En period med många förändringar	
Ungdomar och utemiljö	29
Det offentliga rummets betydelse	
Vikten av socialt goda platser	
Att se och bli sedd	
Variation av platser	
Sammanfattning	

Skolgården som hälsokälla	32
Skolgårdens roll	
Sammanfattning	

Skolgården som klassrum	33
I läroplanen finns möjligheter	
Skolgården - en bra läromiljö	
Sammanfattning	

Skolgårdens som mötesplats	35
Skolans identitet	
Individens identitet	
Sammanfattning	

Skolgården - en plats för demokrati och delaktighet	37
Stöd i läroplanen	
Sammanfattning	

Att tänka på vid utformning av en skolgård	38
En attraktiv miljö	
Variation	
Att kunna skapa sin egen plats	
Otydlig gräns mellan ute och inne	

Avslutning litteraturstudie	40
-----------------------------	----

STUDIEBESÖK

Gröna skolgårdar	42
Hur jobbar Gröna skolgårdar?	
Material och innehåll	

Gröna skolgårdars erfarenheter	
Slottsstadens skola i Malmö	44
Beskrivning av läget	
Vad som görs och gjorts	
Stora möjligheter med små medel	

Thunmanskolan i Knivsta	46
Om projektet	
Hur det tagit form	
Utrymme för förändring?	
Skolgården som offentlig plats	

Lärdomar från studiebesöken	48
Skötsel, användning och utveckling	
Att kunna förändra	
Utformning	
Studiebesöken - en bredare bas	

STAVSBORGSSKOLAN

Om skolan	52
Inventering och analys	53
Idéverkstad 1	55
Gåtur	55
Gåturen plats för plats	56
Kollage	66
Enkäter	68
Hur används skolgården?	
Hur upplevs skolgården?	
Vilken relation har eleverna till skolgården?	
Hur ser eleverna på sina möjligheter att påverka?	
Sammanfattning av enkät	
Programöversikt	71
Mål och idé för Stavsbergsskolans utveckling	76
Programpunkter	77
Idéverkstad 2 - uppföljning och förslagsskiss 1	78
Presentation	
Platsspecifika kommentarer	
Generella kommentarer	
Sammanfattning	
Viktigaste lärdomarna från uppföljningen	
Förslagsskiss 2	87
Områdesbeskrivning	
Översikt	

DISKUSSION

Återkoppling till frågeställningar	96
Resultatdiskussion	97
Gåtur	
Kollage	

Idéverkstad 1 - gåtur och kollage
Idéverkstad 2 - uppföljning
Enkätundersökningen
Hur blev själva förslaget?

Metoddiskussion	102
-----------------	-----

Arbetsgång

Arbetet med Stavsbergsskolan

Samband teori och undersökning	106
--------------------------------	-----

Ungdomar och utemiljö

Hälsa och lärande

Skolgården som mötesplats

Demokrati och delaktighet

Vidare frågor	108
---------------	-----

Skolgården för alla åldrar

Skolgården som förebild

Skolgården som tillflyktsplats

Slutord

REFERENSER

BILAGOR

Bilaga 1 – Enkäter	114
Bilaga 2 – Enkät svar	118
Bilaga 3 - Inspirationsbilder inför kollage	128
Bilaga 4 - Kollage	129

INTRODUKTION

INTRODUKTION

Äldre elever glöms bort

På senare år har en hel del forskning och litteratur behandlat barns lärande och lek och hur man kan utforma förskolegårdar och skolgårdar, men tyngdpunkten ligger ofta på yngre barn. Sällan behandlas högstadieelevers användande av sin skolgård eller vilka behov och önskemål de har (Paget 1999, s. 78). Utomhuspedagogik är också ett område som växer, men det är främst på förskolor och bland de yngre årskurserna som man använder utomhusmiljön i undervisningen. På högstadiet och gymnasiet är det ovanligt, menar Anders Szczepanski på Nationellt centrum för utomhuspedagogik vid Linköpings universitet (Sjöström 2011b). Min egen uppfattning när jag satt mig in i ämnet är att även den litteratur som säger sig handla om barn och unga, ändå fokuserar mest på de yngsta. Litteratur om ungdomar och det offentliga rummet förekommer, men sällan diskuteras ungdomar i förhållande till skolans utemiljö. Penny Travlou, en av forskarna vars undersökning jag återkommer till senare i arbetet, menar också att de flesta undersökningar som genomförts är gjorda på barn upp till 11 år och att äldre barn glöms bort (Travlou & Ward Thompson 2007, s. 72-73). Detta arbete kan därför belysa vikten av att

satsa på ungdomars utemiljö. De har andra behov än barn på förskolan eller på låg- och mellanstadiet. Ungdomstiden innebär att man börjar bli vuxen och hitta sin egen identitet, och olika ungdomar har olika behov. Mitt arbete kommer därför att fokusera på just detta – vad ungdomar kan och vill få ut av sin utemiljö.

En stillasittande inomhusvardag

Eftersom barn och ungdomar tillbringar större delen av dagen i skolan, är det viktigt inte bara att de har tillgång till utomhusmiljö under skoltiden, utan även att den miljö som erbjuds är lockande och inspirerande. Den kan erbjuda mer än luft. På många ställen ser det inte ut så idag - skolgården kan i värsta fall bestå av enbart en asfaltsyta. Skolgården skulle istället kunna ses som en förlängning av skolans lokaler, och som något som kan användas både i undervisning och på fritid. Förr bestod arbetsdagarna för många av att vara ute och sköta om sin gård och sina djur. Idag lever vi på ett helt annat sätt. Istället för att som förr i tiden röra oss i arbetet under dagtid och vila på kvällen så sitter

vi ofta stilla inomhus om dagarna. Därför finns ett större behov av motion och rörelse efter arbetsdagens slut. Även barn och unga är mer stillasittande än förr. Många får skjuts till skolan och tillbringar långa stunder inomhus framför datorer (Faskunger 2008, s. 17). Det finns många hälsoaspekter kopplade till varför barn mår bra av utomhusvistelse och fysisk aktivitet. Bland annat fysiska fördelar såsom förbättrad motorik och kondition (Faskunger 2008, s. 13), men också psykiska, som till exempel ökad inlärningsförmåga och mindre stress (Faskunger 2007, s. 78).

Skolgården i samhället

Hur viktigt tycker samhället det är med en god utomhusmiljö för barn och ungdomar? Det krav som ställs i Plan- och bygglagen är att skolans tomt ska vara ”tillräckligt stor” för att rymma lek- och friyta och att utemiljön ska vara ”lämplig” (SFS 2010:900, kap 8, §9). Men vad betyder tillräckligt stor och vad är lämpligt? Det finns inga bestämmelser eller krav på kvaliteten. I en utredning från 2002 föreslogs

att skollagen skulle ändras för att reglera utemiljön och säkerställa att den är anpassad till ändamålen, samt att utemiljön skulle ses som en del av skolan på samma sätt som inomhusmiljön (Barnsäkerhetsdelegationen 2003, kap 9). Men det som går att läsa i den nya skollagen är att skolan ska ha en god och trygg arbetsmiljö (Utbildningsdepartementet 2010), och inget står specifikt om utemiljön.

Få skolor byggs idag, och de nya skolor som öppnar är ofta privata och tar över lokaler som byggts för annat ändamål än skolverksamhet. Kommunala skolor har som regel en skolgård medan många friskolor flyttar in i lokaler utan gård (Barnsäkerhetsdelegationen, SOU 2003:127) De krav på ändamålsenlig utemiljö som föreslogs föras in i nya skollagen har inte tagits på allvar. Så sent som i februari i år, 2012, meddelades att Stockholms stad visserligen satsar på de kommunala skolornas utemiljö, men inte ställer några krav på friskolornas skolgårdar (Sundström 2012).

I Nacka kommun strävar man mot att ha världens bästa förskola och skola, och som en del i det säger

kommunen att det är ”väsentligt att skapa möjligheter för en bra utemiljö vid såväl förskolor som skolor” (Nacka kommun 2011, s. 29).

Det kan alltså konstateras att det finns flera styrdokument som pekar på att skolor ska ha goda utemiljöer, men vad som menas med detta är oklart.

Kort om Stavsborgsskolan och Skolgårdsprojektet

Upplägget för detta examensarbete formulerades efter att Nacka kommun efterfrågade en undersökning om äldre elevers åsikter om sin utemiljö och om hur de kan delta i utformningen av den. I samma veva kontaktades kommunen av Stavsborgsskolan i Älta som ville delta i Skolgårdsprojektet, ett kommunalt projekt där ungdomar rustar upp och förbättrar skolgårdar under sommaren. Stavsborgsskolan ansåg sig vara i stort behov av en förbättrad skolgård för högstadiel eleverna, och därför fick den bli exemplarskolan i detta arbete, som görs delvis i samarbete med Maria Lindgren, också hon land-

skapsarkitektstudent på Ultuna. Hon fokuserar i sitt examensarbete på arbetsmodellen och hur ungdomarna kan vara med i processen (Lindgren 2012). Workshopmomentet och uppföljning av den har planerats av Maria Lindgren, men vi har genomfört den tillsammans.

Älta i förhållande till Nacka och Stockholm.

Avgränsning

I mitt arbete fokuserar jag på högstadieelever. Den skola jag jobbat med, Stavsborgsskolan i Nacka, kommer till hösten 2012, efter att detta skrivs, ha elever i alla årskurser. Anledningen till att jag inte gör ett förslag för hela skolgården är att det redan finns ett förslag på hur ena delen av skolgården ska utformas för de yngre. Det är den del som kommer vara till för högstadieelever som är eftersatt, vilket också understryker min tes om att det är just de äldre elevernas behov som ofta förbises. En annan ingång till arbetet hade kunnat handla om hur en skolgård kan vara anpassad till elever i alla åldrar, men här är det alltså högstadiet som behandlas.

För att skolgården ska brukas på många olika sätt är det viktigt att även lärare och andra vuxna upplever den som en tillgång. Men jag ser på skolgården främst som elevernas plats, och kommer därför utforma den efter deras behov. Om de uppskattar den tror jag att även lärare och övrig personal ser vilken resurs den skulle kunna vara och därmed förbättras allas arbetsmiljö. I förslaget som jag presenterar har jag inte i första hand fokuserat på att utforma en pedagogisk skolgård, men däremot

finns möjligheter till att utveckla den och använda den pedagogiskt.

Arbetet ska mynna ut i ett förslag på hur skolgården kan utvecklas. Förslaget baseras på dialog med berörda elever och lärare samt på litteraturstudier och på studiebesök på andra skolor. Det innebär att jag inte kommer att ta fram ett förslag som är anpassat efter en viss budget. Jag kommer heller inte att ta fram ritningar eller andra tekniska handlingar. Det jag visar är ett illustrativt förslag som kan fungera som riktlinjer och inspiration för en skolgårdsförändring.

Förslaget jag tar fram ska ses som processkisser och är ett exempel på hur man kan utveckla skolgården. Arbetet är inte en mall eller checklista för hur skolor på andra platser ska göra. Resultatet kan användas som ett inspirerande exempel i arbetet med andra skolor.

Det område av skolan jag jobbar med är den västra sidan av skolbyggnaden och den yta som är tänkt för de äldre eleverna. Då ytan är relativt liten för

det antal elever skolan har, och de brukar använda intilliggande mark så har jag valt att inte begränsa mig till tomtgränsen. Det är viktigare att lyfta fram områdets potential än att hålla sig innanför administrativa gränser.

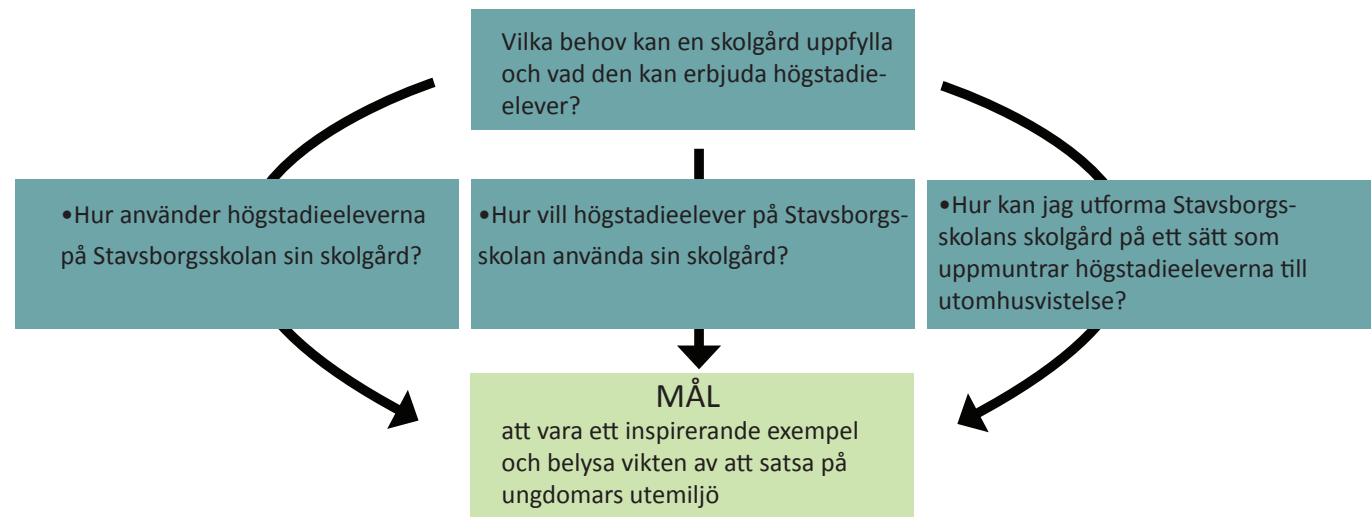

Stavsborgsskolan från ovan med markerad arbetsområdesgräns. (Underlag från Google maps)

Syfte och frågeställning

Det huvudsakliga syftet med denna uppsats är att visa hur en skolgård kan utvecklas för högstadieelever. Den kan stå som inspirerande exempel, och belysa vikten av att satsa på ungdomars utemiljö. Som en övergripande fråga vill jag ta reda på vilka behov en skolgård kan uppfylla och vad den kan erbjuda högstadieelever. Det gör jag i en litteraturstudie. Genom att titta på en specifik plats, Stavsborgsskolan, ska jag sedan besvara följande frågor:

- Hur använder högstadieeleverna på Stavsborgsskolan sin skolgård?
- Hur vill högstadieelever på Stavsborgsskolan använda sin skolgård?
- Hur kan jag utforma Stavsborgsskolans skolgård på ett sätt som uppmuntrar högstadieeleverna till utomhusvistelse?

Syfte och frågeställningar. En övergripande frågeställning och tre platsspecifika frågor har tillsammans målet att lyfta fram betydelsen av att satsa på ungdomars utemiljö.

Målgrupp

Arbetet vänder sig till personer inom flera områden. För politiker och tjänstemän på kommunen är det angeläget att förstå vikten av att satsa på skolgården, eftersom de är beslutsfattare och styr över pengafördelningen. Den del av arbetet som behandlar vad en skolgård kan erbjuda vänder sig därför främst till dem.

Själva förslaget och workshopdelen av mitt arbete vänder sig till eleverna på Stavsborgsskolan. För dem är det viktigt att se att deras åsikter är värdefulla och att de tagits i anspråk vid utformningen. Det är också viktigt för dem att se att deras skolgård skulle kunna se ut på andra sätt än den gör idag.

För rektorer, lärare och annan skolpersonal är arbetet angeläget då det förhoppningsvis hjälper till att förstå att utemiljön kan vara en del av elevernas arbetsplats, och att hur den värderas och används är viktigt. Rektorer och lärare har möjlighet att efterfråga mer stöd från kommunen, så om man ser på dem som beställare kan detta arbete visa att utemiljön kan se annorlunda ut och att de kan kräva mer. Både teoridelen och förslaget vänder sig därför till

dem. För skolor och för planerare är arbetet också ett konkret exempel på en metod för genomförande av ett skolgårdsprojekt.

A graphic illustration featuring a large, solid blue rectangular block. On the top edge of this block, two silhouettes of people are sitting and facing each other. On the bottom right corner of the block, two more silhouettes of people are sitting close together. The word 'METOD' is written in white, bold, sans-serif capital letters on the right side of the blue block.

METOD

METOD

Arbetsgång

Litteraturstudien gjordes till största delen inledningsvis i arbetet för att jag skulle få en fördjupad kunskap inför skissande och inför idéverkstaden¹. Efter att ha gjort en inventering och analys av platsen varvades läsandet med skissande och studiebesök på andra skolor. Därefter genomfördes en enkätundersökning och en idéverkstad med elever på Stavsborgsskolan, som följdes av fortsatt skissande utifrån deras tankar. De fick inte se något av det jag skissat på tidigare, förrän vid uppföljningen som ägde rum veckan efter idéverkstaden. Efter att jag på uppföljningsdagen presenterat ett utkast till hur skolgården skulle kunna utvecklas, fortsatte jag skissarbetet med de kommentarer jag fått i åtanke. Idéverkstad och uppföljning kan därför ses som kompletterande inventering och analys då de hjälpt mig i arbetet med utformningen. Uppföljningen fungerade också som en avstämning med brukarna om att jag var på rätt väg. Jag arbetade sedan vidare med förslaget för att visa hur skolgården skulle kunna förändras över tiden, och på vilket sätt den relaterar till det jag kom fram till är viktiga aspekter att tänka på vid arbete med högstadieskolgårdar.

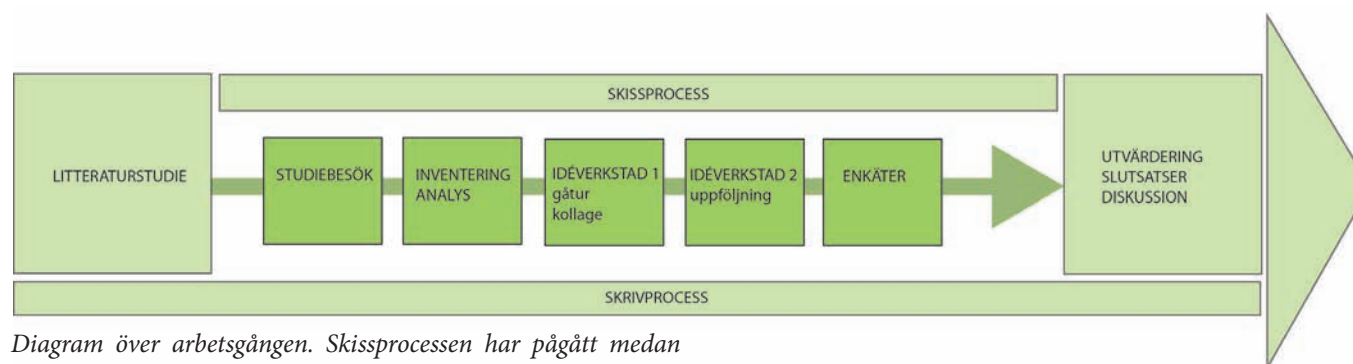

Diagram över arbetsgången. Skissprocessen har pågått medan mer information tillkommit från studiebesök, inventering, analys, idéverkstäder och enkäter.

1 *Idéverkstad* är översatt från engelskans *workshop*.

Litteraturstudie

För att hitta lämplig litteratur ställde jag upp punkter med olika fokus kring diskussionen om skolgårdar. Punkterna sattes upp för att hjälpa mig att strukturera litteraturen i olika teman. Den första punkten var skolgården som en del av klassrummet, om hur skolgården kan vara en del av undervisningen. Den andra punkten var skolgårdens sociala dimension, om ungdomars identitet, utveckling och kultur, och hur skolgården kan vara en tillgång ur en social synvinkel. Här har Mats Liebergs forskning kring ungdomar och utemiljö varit en viktig källa, tillsammans med Penny Travlous och Catharine Ward Thompsons studier av ungdomar i bland annat Edinburgh. Den tredje punkten handlade om skolgården som en plats som kan främja fysiskt och psykisk hälsa. Där har framför allt rapporter från Folkhälsoinstitutet gett värdefull information. Till sist sökte jag information om hur skolgården kan vara en plats där elevers inflytande och aktiva medverkan kan ges uttryck. Det här sättet att söka litteratur gjorde att jag kunde avgränsa mig på ett lämpligt sätt. Samtidigt vidgades syn och nya infallsvinklar kunde komma fram när jag läste. Till exempel framkom flera konkreta idéer om ut-

formning, vilka jag samlat i stycket *Att tänka på vid utformning av en skolgård*.

Studiebesök

Studiebesök har gjorts på två skolor som jobbat i olika typer av skolgårdsprojekt. Båda besöken gjordes tillsammans med Maria Lindgren, i februari och mars 2012. Under besöken samtalade vi med personer som på olika sätt varit inblandade i arbetet med skolgården. Samtalen dokumenterades med anteckningar och platserna fotograferades. Efter besöken skrev vi ned varsin sammanfattning och diskuterade våra bilder av besöken för att direkt gå igenom vad vi fått fram. Sammanfattningarna har vi sedan kunnat gå tillbaka till under arbetets gång.

Slottsstadens skola i Malmö valdes ut för att den tillsammans med Malmö stad och projektet Gröna Skolgårdar arbetar med att förbättra skolgården ihop med elever. Vi träffade först tre personer på Malmö stad som arbetar med Gröna skolgårdsprojektet och av dem fick vi en bakgrund till projektet samt värdefulla insikter och lärdomar de gjort. Därefter besökte vi Slottsstadens skola där vi träffade en grupp elever från skolans Skolgårdsgrupp. Eleverna berättade om arbetet med skolgården och Gröna skolgårdar, och visade oss sedan runt på skolgården. Att få höra elevernas syn på arbetet,

samt för- och nackdelar med det var värdefullt då de gav oss ett elevperspektiv och ett exempel på hur skolgården kan förändras i praktiken.

Thunmanskolan i Knivsta har utvecklat skolgården i samarbete med en konstnär, två arkitekter och en landskapsarkitekt. Arbetet genomfördes 2008, och därför finns inga elever som var med i arbetet kvar på skolan. Vi träffade istället den lärare som var drivande i arbetet från skolans sida. Att det gått några år sedan genomförandet gjorde att besöket på Thunmanskolan kompletterar besöket i Malmö sett ur ett tidsperspektiv - den ena skolan är mitt i en omvandling och den andra ger en bild av resultatet som det ser ut några år senare. Dessa två skolor ger dessutom tillsammans två olika exempel på hur man kan arbeta, och vad en skolgård kan bli. Studiebesöken tillförde konkreta tips både på skolgårdens innehåll och på arbetsmetoder för att nå dit man vill.

Arbetet med Stavsborgsskolan

Här förklaras momenten som genomförts på Stavsborgsskolan: Idéverkstad1 och 2, och enkätundersökning.

IDÉVERKSTAD 1 - GÅTUR OCH KOLLAGE

Idéverkstaden planerades av Maria Lindgren och en utförligare beskrivning om motiven till utformningen av dagen och hur hon anpassat olika metoder, till exempel gåturen, kan läsas i hennes arbete (Lindgren 2012). Jag var med för att ta del av elevernas tankar kring hur skolgården ser ut idag och hur den skulle kunna utvecklas utifrån deras önskemål. Jag var dessutom deltagande i form av gruppleddare för en av grupperna.

Dagen inleddes med en gåtur på skolgården med elever i tre grupper om fem respektive fyra elever från årskurserna 7 och 8. På grund av prov och annat som sammanföll med detta moment så deltog inga elever från årskurs 9, vilket var planerat. Under promenaden stannade vi på åtta i förväg utsedda platser. Vid varje stopp fick eleverna markera på en karta med färgpennor om de uppfattade platsen som bra eller dålig (grön och röd penna), och om

de ville förändra den (blå penna). Efter detta diskuterade vi varför eleverna markerat som de gjort. Diskussionen dokumenterades med anteckningar. Varje grupp redovisade sedan för övriga deltagare vad som diskuterats och vad man kom fram till. Momentet utomhus på skolgården gjordes för att få en bild av hur eleverna upplever och använder skolgården idag, och kan liknas vid en inventering med syfte att förstå platser ur elevernas perspektiv. Efter en lunchpaus följde nästa moment, som hade som mål att ta reda på vad eleverna skulle vilja göra på sin skolgård. I den uppgiften, som gjordes individuellt, fick eleverna göra kollage av sin drömskolgård. De uppmanades att tänka på vad de vill göra, känna och uppleva. Till hjälp hade de färgat papper, tidningar och inspirationsbilder. De fick även se en kort presentation med inspirationsbilder, för att få hjälp att komma igång att tänka fritt (se bilaga 3). Kollagen gjordes på cirkelformade kartonger. Syftet med det var att ge en "friare" ingång, där det inte finns något upp eller ned eller några hörn att fastna i. Kollagen presenterades för hela gruppen vid dagens slut så att alla fick ta del av varandras tankar.

Elever under rundvandringen på skolgården. (Foto: Julia Åberg)

IDÉVERKSTAD 2 - UPPFÖLJNING

Veckan efter första idéverkstaden hölls en uppföljningsdag. Även om den finns en utförligare beskrivning i Maria Lindgrens arbete (Lindgren 2012). Denna dag deltog samma elever som var med vid första tillfället, samt från skolans sida även rektorn, en vaktmästare, en fastighetsförvaltare, en lärare och skolans intendent. Dessutom var fyra personer från Nacka kommun med: Sara Chronvall, landskapsarkitekt och projektledare för Skolgårdsprojektet, Michael Gustafsson som är förvaltare på Fastighetskontoret, Ann Sundman Brott som är förskolestrateg på avdelningen för Förskola Fritid och Skola, samt Suzanne Lagerqvist som är projektledare strategisk lokalförsörjning på Fastighetskontoret och jobbar bland annat med skolor.

Uppföljningsdagen hade tre syften, som motsvarades av varsitt moment: Det första var att återknyta till första idéverkstaden genom att diskutera hur eleverna upplevde den, samt vad de tänkt på i efterhand. Det andra syftet var att visa ett förslag som jag skissat fram utifrån elevernas idéer, och att få åsikter och kommentarer på förslaget. Det tredje syftet var att diskutera hur deltagarna i sina olika

roller kan arbeta vidare för att skolgården ska förändras. Under denna dag fick deltagarna diskutera dessa tre teman i mindre grupper och sedan dela med sig till varandra av vad som sagts. I mitt arbete kommer jag främst att referera till den del som handlar om åsikter och synpunkter på förslaget. De övriga två delarna, om idéverkstaden och om hur man kan arbeta vidare, ligger inom området för Maria Lindgrens uppsats men jag kan komma att beröra dessa.

*Diskussion kring förslaget under uppföljningsdagen.
(Foto: Maria Lindgren)*

ENKÄTER

För att få ett större underlag och mer information än från de fjorton elever som var med under idéverkstäderna så delades ett frågeformulär ut till lärare på skolan, samt till en klass från varje årskurs på högstadiet (se bilaga 1). Syftet med frågorna var att ta reda på hur skolgården används idag, om hur eleverna upplever den samt om de anser sig ha möjlighet att påverka utformning och innehåll. När det gäller frågor om hur ofta olika aktiviteter företogs, fanns svarsalternativen ofta, ibland och aldrig. Detta ger subjektiva svar och ingen exakt frekvens för användningen, eftersom varje individ har olika uppfattningar om vad ofta och ibland innebär. Anledningen till att vi ändå valt att formulera alternativen så, är att det är just uppfattningen om hur skolgården används vi vill åt. Det ger en indikation om vilka aktiviteter som är viktiga för eleverna.

I frågeformuläret har vi heller inte försökt urskilja skillnader i användning under sommar- och vinterhalvåret. Frågorna avser hur skolgården används och uppfattas under hela året. Det är mindre relevant för arbetet om till exempel ungdomarna spelar mest basket på vårvintern eller sensommaren.

Inventering och analys

Inventeringen gjordes vid två platsbesök, den 18 januari 2012 och den 1 mars 2012, och dokumenterades med kamera och med anteckningar. Vid inventerings- och analysarbetet har jag utgått från mina egna iakttagelser och anteckningar, och plockat delar från olika analysmetoder, framför allt från SWOT-analysen och från Kevin Lynch. SWOT-metoden är en analysmetod som används inom flera områden för att lyfta fram styrkor (S, strengths), svagheter (W, weaknesses), möjligheter (O, opportunities) och hot (T, threats). Med denna metod är det möjligt att få ned både stora och små egenskaper hos platsen (styrkor och svagheter), samt faktorer i omgivningen som kan påverka (möjligheter och hot)¹. Jag använder den på ett förenklat sätt och listar rakt översatt styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Från Kevin Lynchs metod att analysera platser har jag plockat begreppen landmärke, stråk, nod, barriär och område (Lynch 1960, s. 47), och själv gjort en bedömning av dessa på platsen.

1 http://www.12manage.com/methods_swot_analysis_sv.html (2012-02-15)

Program- och skissprocess

Under arbetets gång när jag läste, gjorde studiebesök, inventerade och analyserade skrev jag även ned programpunkter. En del av dessa rensades sedan bort då jag bedömde att de inte var aktuella för platsen. De kvarvarande punkterna sorterades där- efter in i övergripande mål och detaljerade punkter kring utformning. Skissarbetet påbörjades sedan, men efter att jag träffat eleverna på skolan under idéverkstad och uppföljning tillkom flera punkter. En sammanställning över de olika programpunk- terna redovisas längre fram i arbetet.

I början skissade jag på zonering av platsen, i mer övergripande skala, för att sedan gå in mer i detalj. Jag upplevde att det var svårt att frigöra skissandet och tänka fritt. För att komma åt en något mer ”visionär” syn, så ställde jag upp ”tänk-om-tankar”, vilka jag sedan gjorde visionsskisser utifrån. Dessa var alltså mest för att hjälpa mig vidare och frigöra tankarna, och inte något som man ser direkta spår av i utformningen. Däremot gav de mig en vision om hur jag ville att skolgården skulle bli. Följande punkter ställde jag upp:

Tänk om skolgården var...

- ... mer grön än grå
- ... mer mjuk än hård
- ... hade fler rum än skolbyggnaden
- ... var mer full än tom
- ... en plats dit man längtade efter skoltid
- ... en plats dit alla ville gå
- ... skolans stolthet

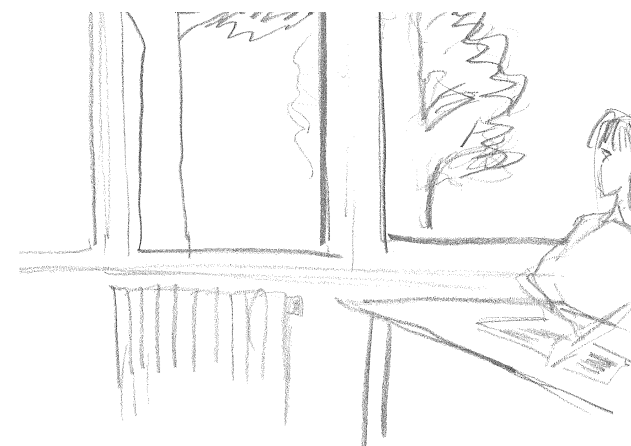
Motivet till just dessa punkter var att de visar mot- satsen till hur jag upplevde skolgården vid invente- ringen. De tre sista punkterna är subjektiva anta- ganden jag gjort, baserade på min upplevelse. Jag försökte också att se på skolgården som något annat än en skolgård, eftersom man oundvikligen präglas av de bilder och erfarenheter man har med sig. Dessa tankar skissade jag utifrån:

Det här är inte en skolgård, det är en...

- ... skog
- ... strand
- ... äng
- ... labyrint

Dessa ord skrev jag ned spontant, utan att reflektera omedelbart. Skogen, stranden och ängen är olika naturkaraktärer, och jag tror att jag valde dessa för att de ligger långt ifrån den traditionella skolgården som jag ser framför mig. Skogen visar på det slutna rummet och ängen på det öppna. Stranden hjälpte mig att tänka kring de olika zonerna och kopplades till tanken om ungdomstiden som en frigörelse där stranden är det trygga, nära, från vilken man kan röra sig bortåt ut i det fria vattnet. Det kunde jag översätta till olika platser, där några finns nära skolan där man är under uppsikt och andra mer avskilt och oövervakat. Labyrinten valde jag för att den representerar en rumslighet och ett rörelse- mönster totalt olik den befintliga. I en labyrint kan man förlora sig, röra sig fram och tillbaka, gå vilse, röra sig runt hörn och in i vrår, något som var till hjälp att tänka på för att bryta riktningen och skapa rumslighet på den avlånga, öppna skolgården. Dessa tankar tog jag alltså med mig i det fortsatta skissandet. Det förslag som presenterades vid upp- följningen var fortfarande enkelt och ”oklätt” i den meningen att jag fokuserade mer på innehåll och funktion än på karaktärer, känslor och upplevelser.

När jag gick vidare efter uppföljningen utvecklade jag förslaget och försökte förtydliga olika områden och karaktärisera dessa.

Det här är inte skolgård...det är en skog! Exempel på skisser som visar skolgården som en skog, och hur man som elev kan sitta i klassrummet och titta ut bland trädkronorna.

TEORI

Här redovisas resultatet från litteraturstudien. Avsnittet svarar på min övergripande fråga, om vilka behov en skolgård kan uppfylla, och är indelat efter de teman jag tidigare redovisade som utgångspunkt i min litteratursökning:

- Skolgården som klassrum
- Skolgården som mötesplats
- Skolgården som hälsokälla
- Skolgården som plats för elevers delaktighet och inflytande

Inledningsvis skriver jag dock om ungdomar som målgrupp och om deras förhållande till utemiljön. Teoridelen avslutas sedan med en redogörelse av det som framkommit kring utformningen av en god utemiljö för ungdomar.

Vad skiljer ungdomar från barn?

I detta arbete skriver jag om utemiljön för högstadiel elever. Vanligtvis är man mellan 13 och 16 år när man går på högstadiet i svenska grundskolan. För att få en bild av dessa ungdomar som brukargrupp är det nödvändigt att säga något om vad som skiljer dem från barn och vuxna. Det är svårt att hitta litteratur som specifikt behandlar högstadiel elever och därför skriver jag här om ungdomar och något om deras behov och utveckling. Precis som att alla personer är unika så är ungdomar det med. Det kan vara problematiskt att gruppera människor, men trots det ska jag nämna något om vad som kan hända i utvecklingen från barn till vuxen, och vad som skiljer ungdomar från barn och vuxna. Eftersom min tes är att högstadiel elever ofta faller mellan stolarna vill jag visa att de har andra behov än vad yngre barn har.

Så, när är man ungdom? Vi kan konstatera att ungdomstiden ligger i övergången mellan barndomen och vuxenlivet, men det är svårt att säga exakt när ungdomen börjar och slutar. Beroende på vilket sammanhang som avses kan olika svar ges. Är det innan man bli myndig? I så fall är det fram tills

man fyller 18. Eller är det en viss ålder? En del undersökningar kan omfatta ungdomar mellan till exempel 14 och 24. Eller om man pratar om puberteten så blir det ett tredje svar, beroende på individ (Lieberg 1992, s. 71). Erling och Hwang väljer att prata om tonåren, det vill säga tiden mellan 13 och 19 år, när de beskriver ungdomars utveckling. De förklarar också att det är en tid av flera olika faser snarare än en sammanhållen period. Det är ett skede i livet som innebär stora förändringar och utveckling hos individen (Erling & Hwang 2001, s. 11-12).

Penny Travlou och Catharine Ward Thompson påpekar att man inte bör gruppera ungdomar. Individerna har olika behov och är i färd med att utveckla olika personligheter och skaffa sig olika gruppstillhörigheter (Travlou & Ward Thompson 2007, s. 79). Kanske betyder detta att det är extra viktigt att skapa förutsättningar för unga människor att få utvecklas åt sitt håll? I stället för att vara rädd för att gruppera ungdomar och ge dem en väg att gå, behöver vi kanske vara extra vaksamma och lyhörda för individernas önskemål?

EN PERIOD MED MÅNGA FÖRÄNDRINGAR

Ungdomen är en tid som präglas av många förändringar. Det är mycket som händer både biologiskt, socialt och psykologiskt, och dessutom på ganska kort tid (Erling & Hwang 2001, s. 11). En förändring som sker är att de jämnåriga blir allt viktigare. I yngre år är det främst familjen som är förebild och har rollen av att förmedla normer kring hur man bör uppföra sig, medan det senare är via jämnåriga kamrater som ungdomar lär sig om beteenden och värderingar (Harris i Erling & Hwang 2001, s. 23). En annan viktig förändring är utvecklingen av den egna identiteten. Man får ökad förmåga att sätta sig in i andras situation och se andra aspekter än den egna utgångspunkten (Erling & Hwang 2001, s. 22). Av det drar jag slutsatsen att det är viktigt att ge plats och utrymme till ungdomar att träffa varandra och umgås med jämnåriga, för att på så vis få referensramar till utvecklingen av sin egen identitet.

Ungdomar och utemiljö

I följande stycke förklaras några aspekter kring ungdomars relation till utemiljön.

DET OFFENTLIGA RUMMETS BETYDELSE

Det offentliga rummet, som är tillgängligt för alla och utan kommersiella syften, är av stor betydelse för ungdomar. Till skillnad från vuxna som har tillträde till restauranger, barer och pubar och andra typer av inrättningar, så är ungdomar i stort sett hänvisade till det offentliga rummet för att umgås för sig själva utanför hemmet. Det är i det offentliga rummet som ungdomarna kan umgås utan att känna sig övervakade av vuxna, och det är också där som den egna identiteten utvecklas och sätts på prov (Travlou & Ward Thompson 2007, s. 71). Mats Lieberg menar att för att utvecklas till självständiga individer behöver ungdomarna spännande och utmanande miljöer, vilket står i kontrast till de vuxnas vilja att ha kontroll över ungdomarna (Lieberg 2003, s. 231).

Penny Travlou och Catharine Ward Thompson beskriver det som att utemiljön är för ungdomar en plats för ”performance and contest”, uppträdanden

och tävling (Travlou & Ward Thompson 2007, s. 71). Mats Lieberg skriver om ungdomar i förhållande till utemiljön på ett liknande sätt. Han beskriver hur ungdomslivet utspelar sig på olika arenor och nämner skolan, fritiden och ungdomsgruppen som exempel. Vidare menar han att kvaliteten på dessa arenor påverkas av vilka möjligheter till olika agerande de erbjuder. Självständigheten som utvecklas på dessa arenor i övergången till vuxenlivet kan ges bättre eller sämre förutsättningar till det (Lieberg 2003, s. 221). Lieberg menar också att ungdomar är hänvisade till det offentliga rummet på annat sätt än vuxna, och precis som Travlou och Ward så påpekar han att det är där deras aktiviteter tar plats (Lieberg 1992, s. 95). Skolgården är visserligen inte en offentlig plats på samma sätt som ett torg eller en park, men det utgör en av ungdomarnas arenor och blir därför en av de platser där ungdomarna utvecklas.

VIKTEN AV SOCIALT GODA PLATSER

Mångfalden bland ungdomar, och utvecklingen som pågår hos individen kan få hjälp av miljön ungdomarna befinner sig i. Undersökningar som gjorts bland annat på ungdomar i Edinburgh och

Kalifornien visar att de vill ha platser som stöttar deras sociala liv i vilket de jämnåriga är det viktigaste (Travlou & Ward Thompson 2007, s. 30). Det stämmer överens med Erling och Hwangs tidigare nämnda konstaterande om att jämnåriga får en större betydelse i ungdomen (2001, s. 23). Att kunna umgås tillsammans med vänner oöverbvakade av vuxna eller andra, och att vara för sig själva och känna platstillhörighet är viktigt i tonåren (Travlou & Ward Thompson 2007, s. 30). Undersökningen visar också att platser som uppfattas som positiva ofta beskrevs av ungdomarna utifrån ett socialt sammanhang, till exempel att de kunde umgås ostört där. Däremot beskrevs platser som de associerade med något negativt eller ogillade utifrån platsens fysiska egenskaper, till exempel smutsigt, skräpigt eller brist på omhändertagande. Detta pekar på att om en plats är fysiskt attraktiv men inte ger goda förutsättningar för ungdomarnas sociala liv så är det inte tillräckligt för att platsen skall uppskattas. På samma sätt kan en plats där ungdomarna känner sig hemma, och där de kan umgås ostört vara mindre fin, så länge de sociala "kraven" uppfylls (ibid.).

ATT SE OCH BLI SEDD

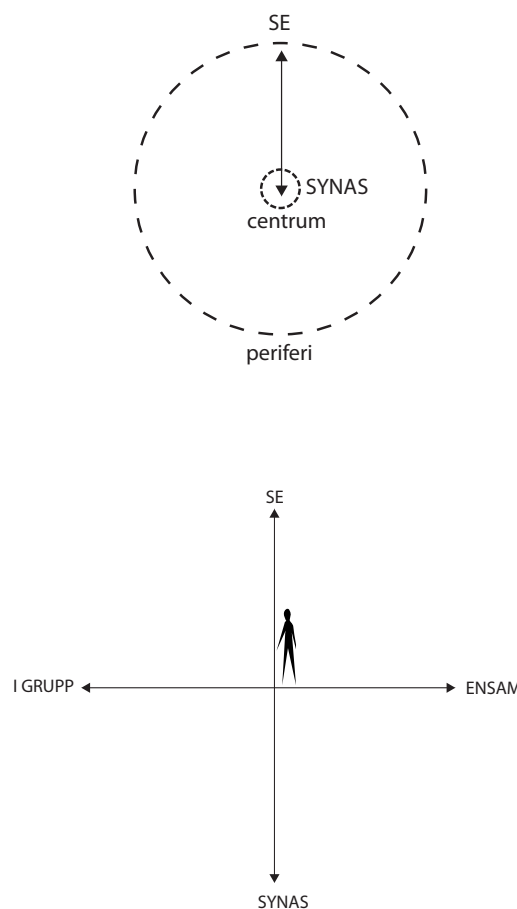
Mats Lieberg har identifierat olika sorters platser där ungdomar uppehåller sig. Hans forskning är gjord i ett större sammanhang än skolgården, eftersom han undersökt kvarter, områden och offentliga miljöer. Jag menar att det han kommer fram till många gånger kan appliceras på andra platser, i detta fall skolgården. Han använder sig av begreppen reträtt- och interaktionsplatser för att beskriva två huvudtyper av platser som ungdomar använder. Reträttplatser är de ställen där ungdomarna är för sig själva, och kan dra sig tillbaka. Lieberg delar in det ytterligare i gömställen, som de reträttplatser där ungdomarna är men inte har ansvar över (till exempel någonstans utomhus dit de lätt tar sig) och tillhåll, vilket kan vara till exempel en replokal som är ungdomarnas egen plats som de också ansvarar för. Interaktionsplatser är till skillnad från reträttplatser ett mer socialt område. Där pågår fler aktiviteter, och möten mellan ungdomar och vuxna eller olika ungdomar kan ske. Det kan vara någonstans som används som stamhak – till exempel caféer, och är vad Lieberg nämner som en privatiserad del av det offentliga rummet. Det kan också vara stråk eller andra öppna platser där ungdomarna kommer i kontakt med andra (Lieberg 1992, s. 227-231).

För att illustrera ytterligare har Lieberg gjort liknelsen med en teater där reträttplatserna är alltså mer en avsides plats "back stage", medan interaktionsplatserna är platser för uppvisning, "on stage". Att båda dessa platser finns är viktigt, men framför allt "on stage" –platserna ger utrymme att utvecklas i umgänget bland andra människor (Lieberg 2003, s. 231). Ungdomarna behöver och vill se och synas, vilket kan kopplas tillbaka till Penny Travlous och Catharine Ward Thompsons uttryck "performance and contest" (Travlou & Ward Thompson 2007, s. 71), som också beskriver ungdomarnas behov av att uppträda i samhället.

Även i mindre skala som på skolgården kan platser skapas där man står i centrum och syns, såväl som platser för lugn och avskildhet utan överblick från andra. Jag har försökt illustrera detta med en schematisk skiss på nästa sida.

VARIATION AV PLATSER

Eftersom tonårstiden är en viktig tid för sökande och utvecklande av sin identitet, är det viktigt att det finns en stor variation av platser som stimulerar och underlättar för ungdomarna att hitta sin väg i sin takt. För yngre tonåringar är det fortfarande viktigt att kunna leka, bygga kojor och klättra, medan de äldre kan vara mer intresserade av att hänga på kommersiella offentliga platser som gallerier och caféer (Travlou & Ward Thompson 2007, s.30). En annan orsak till att skapa ett brett utbud av platser är de många grupper och småkulturer som kan finnas bland ungdomar. Undersökningen i Edinburgh av Travlou & Ward Thompson visade att det kan upplevas som att en plats tillhör en annan grupp, och som exempel nämns skejtare och goths. Det kan innebära att andra känner sig exkluderade från platsen. Ungdomarna i undersökningen påpekade att områdena bör vara så varierade att alla kan hitta sin plats för det man vill göra samtidigt som de samspelar med andra (Travlou & Ward Thompson 2007, s.75, 78). En stor variation gör platsen social och integrerande eftersom möten inom och mellan grupper sker.

SAMMANFATTNING

För ungdomarna är utemiljön och de offentliga rummen en viktig förutsättning för utveckling av den egna personen. I värderingen av deras miljöer visar undersökningar att det viktigaste är att de har plats för socialt liv, och att om de kan umgås ostört och göra det de vill är det viktigare än platsens fysiska utseende. Ungdomarna behöver platser "back stage" och "on stage" – platser där de kan vara avskilt och platser där de både ser andra och syns av andra. Till sist är variationen en viktig faktor i skapandet av en god miljö för ungdomar då de, precis som alla människor, trots allt är individer och har olika behov vid olika tillfällen.

*Individens behov av att kunna se och synas, både ensam och i grupp. I periferin kan man vara avskilt och iaktta, medan man syns och kan visa upp sig på centrala platser. Skolgården bör erbjuda en variation av platser.
(Illustration: Julia Åberg)*

”minskad stress och bättre inlärningsförmåga”

Skolgården som hälsokälla

Mycket i samhället idag fokuserar på hälsa, motion och välmående. Vi blir överösta med olika sorters dieter och träningsmetoder, och vikten av att ta hand om sin kropp och själ betonas och sprids via media ut till fikarummen. Hälsa har blivit en konsumtionsvara. Trots den ökade medvetenheten om hur vår livsstil påverkar vårt välmående så är trenden den motsatta om man tittar på barns och ungdomars hälsa. Den fysiska aktiviteten minskar, medan övervikt och fetma har blivit vanligare med stigande ålder. Särskilt i tonåren är denna tendens tydlig (Faskunger 2007, s. 77). Det finns flera faktorer som spelar in – bland annat ökat datoranvändande (och annan mediekonsumtion) i kombination med att fler barn får skjuts till skolan och andra aktiviteter. Barn vistas dessutom inomhus mer än förr samtidigt som de idrottar mindre (Faskunger 2008, s. 17).

SKOLGÅRDENS ROLL

Nästan dagligen hörs i media hur forskare påpekar vikten av att fysisk aktivitet måste bli en del av vardagen. Genom att rusta upp skolgårdar och uppmuntra utomhuspedagogik och rörelse rör man

sig i rätt riktning. Det är dock alltför vanligt att de satsningar som initieras inte fullföljs, eller att frågan tappas bort mellan olika inblandade (Faskunger 2008, s 41). Barns hälsa kan inte förbättras enbart genom skolgårdssatsningar, men skolan är barnens arbetsplats och den plats där de tillbringar större delen av sin vardag. Om skolgården utformas rätt kan den stimulera rörelse, lek och utomhusvistelse. Detta får positiva följder både för den fysiska och psykiska hälsan: förbättrad motorik, minskad stress, social övning och bättre inlärningsförmåga. Motsatsen, brist på rörelse och frisk luft kan få konsekvenser som stress, koncentrationssvårigheter och huvudvärk (Faskunger 2008, s 22). Förutom att skolgården kan vara en plats för lek och rörelse så kan den ge viktig återhämtning och tid för vila och reflektion, både i grupp eller enskilt (Åkerblom 2001). Även i en arbetsmiljö är en plats för avkoppling viktig, eftersom den hjälper oss att kunna fokusera och samla energi till arbetet.

Att barn och ungdomar behöver komma ut och röra på sig kan konstateras. Men de behöver ibland en skjuts framåt och därför är en arbetsmiljö som uppmuntrar till aktivitet och stimulerar fysiskt

psykiskt välmående av stor vikt. En norsk undersökning från 2002 visade att den fysiska aktiviteten hos barn och ungdomar minskar med åldern, och bland de äldre eleverna var skolgården det främsta hindret till att de inte var ute. Det var innehållet och brist på variation och utrustning som fick kritik snarare än storleken, även om det i mer tätbebyggda områden påpekades att storleken på skolgården hade betydelse. Det framkom även att skoldagens upplägg kunde spela in på graden av fysisk aktivitet (Bjelland & Klepp 2000 i Halvorsen Thorén 2002, s. 39). En problematik som kan uppstå när det gäller just högstadiel elever är att deras schemalagda rasttid är väsentligt mindre än för yngre elever. En granskning av schemat för en niondeklass på Stavsborgsskolan visar att de har i genomsnitt 61 minuters rast per dag¹. Det kan i en vuxens öron låta normalt, men med tanke på att eleverna på denna tid ska förflytta sig mellan lektionssalar och äta lunch i en matsal där man kan räkna med tid till köande så blir det inte många

¹ [http://www.nacka.se/underwebbar/Stavsborgsskolan/Sidor/default.aspx > scheman>välj klass](http://www.nacka.se/underwebbar/Stavsborgsskolan/Sidor/default.aspx?>scheman>välj_klass) (tillgänglig 2012-01-30)

”Skolan ska sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen.” Läroplanen 2011

minuter kvar att ta sig ut på. Desto viktigare kan då tyckas, att skolgården ses som en del av klassrummet och att man får möjlighet att vistas ute även under lektionstid.

SAMMANFATTNING

Utomhusvistelse är viktigt både för den fysiska och psykiska hälsan. Förbättrad motorik och kondition, minskad stress och ökad koncentration förmåga är några av effekterna av rörelse och frisk luft.

Skoldagens upplägg har stor inverkan på graden av utomhusvistelse. Särskilt på högstadiet är den schemalagd tiden för paus och rast liten. Därför är det viktigt att se skolgården som en tillgång som kan användas även under lektionstid.

Skolgården som klassrum

Skolgården bör ses som en resurs, och kan fungera som en förlängning av skolans inomhuslokaler. I detta avsnitt redogörs för vilket stöd som finns i läroplanen för användning av skolgården och sedan diskuteras hur man kan använda skolgården.

I LÄROPLANEN FINNS MÖJLIGHETER

I den nya läroplanen (Lp 11) som kom 2011 kan man i det första kapitlet läsa om skolans värdegrund och skolans uppgift. Skolan ska ”främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära” (Lp 11, s. 7). Alltså är ett av skolans huvuduppgifter att skapa förutsättningar - både fysiska, sociala och pedagogiska - för lärande. I det sammanhanget skulle skolgården kunna vara en väldig resurs. Förutom att den övergripande uppgiften är att främja lärande finns också flera mer specifika stöd i läroplanen för användning av skolgården: ”Skolan ska sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen.” (Lp 11, s 9). Det är alltså inte bara under rasterna som man ska uppmuntra rörelse, utan under hela skoldagen. Här borde skolgården kunna vara en stor tillgång för många skolor. Det står också att

alla som arbetar i skolan ska ”samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.” (Lp 11, s.14) Även om man inte nämner utemiljön specifikt, så är skolgården en del av skolans miljö, och det borde alltså ligga i allas ansvar att arbeta för en god utemiljö. Det finns flera exempel från läroplanen där skolgården skulle kunna komma in som resurs i olika ämnen. Eleverna ska till exempel lära sig samband mellan livsstil, miljö och samhälle, och skolgården kunde vara en utmärkt resurs för att diskutera detta (Lp 11, s.14). Miljöfrågor, både globalt och lokalt, och hållbar utveckling kan tas upp i liten och stor skala både innanför och utanför klassrummets väggar.

Även om läroplanen är ny så innebär det inte att skolorna förändras över en natt. Många privata skolor tar över lokaler med liten eller ingen möjlighet till skolgård (Barnsäkerhetsdelegationen 2003). Nyligen kunde vi till exempel läsa att Stockholms stad inte ställer några krav på friskolor när det gäller skolgården, medan de kommunala skolgårdarna ska det satsas på (Sundström 2012).

SKOLGÅRDEN - EN BRA LÄRANDEMILJÖ

Skolgården betraktas ofta som en plats där eleverna ska vara på rasterna, och ses inte som en del av skolans undervisningslokaler. Det är framför allt inom ämnena idrott och biologi som många tänker att det ligger närmast till hands att ha lektioner utomhus, medan andra ämnen undervisas innanför klassrummets väggar. Men alla elever har inte så lätt för att ta till sig kunskap inomhus. Barn och ungdomar med koncentrationssvårigheter har till exempel visat på bättre kunskapsinhämtning vid undervisning utomhus. Och även de som inte har några egentliga svårigheter eller hinder för inläring kan få en djupare förståelse för problem om de får ta in kunskapen med flera sinnen (Sjöström 2011a). Dessutom kan de roller som finns i en grupp förändras när klassen flyttar ut – elever som annars är tillbakadragna kan ta mer plats, och in- vanda mönster kan brytas av ett miljöombyte (Selin 2008).

Att lägga undervisning utomhus innebär inte att man gör allt där, utan det handlar om en kombi- nation och samverkan mellan inne- och utom-

husundervisning. Eftersom högstadieelever, som jag tidigare nämnt, har liten tid för rast så blir det extra viktigt att komma ut under skoltid. Pål Castell beskriver i sitt examensarbete *Skolgårdsplanering – för landskapsarkitekt, skola och samhälle*, tre olika former av läroplaner som skolgården kan erbjuda, baserat på den engelska stiftelsen "Learning Th- rough Landscapes". Han förklarar den formella, den informella och den dolda läroplanen. Den formella läroplanen innebär vuxenledd undervisning. Då kan skolgården användas som klassrum under schemalagd tid. Den informella läroplanen är det som barn och ungdomar lär sig utanför lektio- nerna, under rast och fritid. I den dolda läroplanen kan samhällets värderingar förmedlas till eleverna (Castell 2002, s 17) Om skolgården inte är omhän- dertagen och de vuxna inte bryr sig om den, kan barnen uppfatta det som att de inte heller värderar barnen och deras arbete (Olsson 1995, s. 140). Det finns också forskning som visar att medan yngre barn använder mycket sinnen och känslor så tolkar äldre barn sin omgivning mer symboliskt (Wallin i Björklid 2000, s. 54). Dessa två faktorer tillsam- mans – att elevernas uppfattning om hur deras

arbete värdesätts förmedlas genom deras arbets- miljö, samt att äldre elever tolkar sin omgivning mer symboliskt, kan tydas som att det är av stor vikt att lägga omsorg även på högstadiebarns skolgårds- miljö.

En invändning mot att använda skolgården som klassrum är att barnen behöver känna att det är deras "frirum", en plats de kan vara på utan att känna att de måste lära sig något. Men att använda skolgården som pedagogiskt hjälpmedel kan även skapa nya platser för fri lek. Lindholm, Paget och Åkerblom (2001) exemplifierar med att projekt som lärare och elever genomför tillsammans – till exempel bygga en damm - kan fungera som ett läromoment. Processen och genomförandet blir en del av undervisningen medan resultatet bidrar till en förbättring av miljön som är en del av elevernas "frirum". Dessutom kan sådana projekt stimulera fortsatt lärande och nyfikenhet hos barnen (Åker- blom 2001). Rasten är också ett lärandetillfälle där eleverna kan lära sig på sina egna villkor (Lindblad i Björklid 2000, s. 121), och då kan de tillgodogöra sig mer av det de tidigare arbetat med.

SAMMANFATTNING

Det finns inget hinder i läroplanen för att använda skolgården i undervisningen - tvärt om finns flera möjligheter. Till exempel påpekas särskilt att daglig fysisk aktivitet ska erbjudas under hela skoldagen. Miljöfrågor, samhällsfrågor, hälsa och livsstil är exempel på frågor som kan vara extra lämpliga att arbeta med utomhus. Att förflytta undervisningen till en annan miljö än klassrummet kan också medföra att invanda roller i gruppen förändras. För de som har svårt att lära sig kan möjligheten att använda andra sinnen öka chansen för god inlärning. Det är inte bara vid lärarledd undervisning som skolgården kan förmedla kunskap. Det är en plats där barn och ungdomar på egen hand kan upptäcka och lära sig saker de arbetat med tidigare. Men det är också viktiga samhällsvärderingar som förmedlas via barns och ungdomarnas miljö. En väl omhändertagen skolgård kan tolkas av eleverna som att deras arbete är viktigt, medan en bortglömd miljö kan förmedla bilden av att samhället inte värderar elevernas arbete.

Skolgården som mötesplats

Skolan och skolgården är inte bara en plats för direkt kunskapsinhämtning, utan också en plats för sociala aktiviteter och barns och ungdomars kontakter med varandra och med vuxna. En varierad skolgård där alla trivs ger många sociala effekter. Det skapas bättre gemenskap i grupper, och kontakten mellan elever och lärare kan stärkas (Lindholm 1995, s. 31 IV).

Just för att skolan är en betydelsefull social arena så är det viktigt att lägga resurser på att skapa inbjudande mötesplatser runt om skolan. Det ger goda förutsättningar för att uppleva trivsel och trygghet, vilket är viktigt för att skapa en bra miljö för lärande (Cold 2002, s. 15). Framförallt för ungdomar är den sociala aspekten av skolmiljön viktig. Cold skriver att även om tillrättalagda mötesplatser inte finns så kommer spontana mötesplatser uppstå, till exempel i trappor och på golvet. Men genom att skapa attraktiva platser så signaleras till ungdomarna att de som ansvarar för utvecklingen tar ungdomarnas behov på allvar, och förstår vikten av socialt liv för en god arbetsmiljö (Cold 2002, s. 20). Detta resonemang kan kopplas till de undersökningar

som Penny Travlou och Catherine Ward Thompson gjort på ungdomar i Edinburgh och Kalifornien, och som diskuterades i stycket *Ungdomar och utemiljö*. De kom fram till att för ungdomar är det framförallt den sociala funktionen som är viktig. Om platsen är en bra mötesplats får utseendet betydelse först om platsen inte fungerar i övrigt. Om det däremot är en plats som inte ger goda möjligheter att umgås och träffas, så beskrev ungdomarna i undersökningen platsens brister genom dess fysiska utseende. Beskrivningar som dålig lukt eller skräpigt kom fram, och alltså blev det desto viktigare hur den såg ut, när funktionen brast (Travlou & Ward Thompson 2007, s. 30).

SKOLANS IDENTITET

Skolgården kan också förmedla skolans roll i samhället, och stärka skolans identitet. En skolgård som förmedlar stolthet kan höja sin status. Gunilla Lindholm förklarar att man läser av skolan status genom att se om den är omhändertagen. En "vanvårdad och billig" skolgård stärker knappast skolans attraktivitet (Lindholm 1995, s. 31 IV). Det

kan kopplas till Wendy Titmans studie, som visar att skolbarn är medvetna om den bild som skolan förmedlar genom skolgården. Barnen uppfattar att eftersom folk ser skolan från utsidan, så dömer de också skolan därefter. Undersökningen visade att både välskötta skolgårdar och de som inte är omhändertagna förmedlar en viktig bild till barnen. De barn vars skolgård hade gjorts om uppfattade att eftersom vuxna satsat på dem, måste deras skola vara en bra skola. På samma sätt tolkade barn med en mindre bra skolgård att det speglade hur skolan och vuxenvärlden såg på och värderade eleverna (Titman 1994, s. 83). Susan Paget menar också att skolan har möjlighet att stärka sin identitet genom skolgården, då många skolor ser likadana ut (Paget 1999, s. 77). Titti Olsson konstaterar också att förr präglades skolbyggnaderna av den lokala arkitekturen och skolgårdarna av den lokala naturen i högre grad än idag (Olsson 1995, s. 14). Att satsa på utsidan kan med andra ord förstärka bilden av insidan, och jag tror att ett bra mål kan vara att tänka sig att skolgården ska spegla vad som händer inne i skolan, där det ofta pågår mycket kreativt lärande och undersökande.

INDIVIDENS IDENTITET

Skolgården kan ha en viktig roll även för individens identitet. Precis som att hela skolan kan stärka sin identitet, så kan elevernas personlighet utvecklas och ges uttryck. Om barnen och ungdomarna själva är delaktiga i utformningen av sin omgivning, förstärks deras personliga relation till platsen och de tar hand om den och känner stolthet och ansvar. Om de däremot blir förbisedda och inte tagna på allvar minskar engagemanget och intresset för platsen (Titman 1994, s. 89). Studier som Wendy Titman gjort på ungdomar mellan 11 och 16 år visar också att skolgården har en viktig roll för hemkänslan och att den kan spegla ungdomarnas egen kultur (Lindholm m fl 2001).

En annan orsak till varför skolgården har stor betydelse är att det är just från utomhusmiljöer som vi vuxna människor har starkast minnen ifrån barndomen (Boverket 2000, s. 69). Vi skapar relationer till platser och miljöer runt om oss. Dessa relationer påverkas bland annat av vad man upplevt på platser, vad som hänt där och hur man pratar om platsen (Sandberg i Björklid 2005, s. 53) Björklid

förtydligar att det kan innebära att även om en plats i sig är tråkig eller identitetslös, så kan den väcka positiva känslor då den förknippas med positiva händelser och minnen (Björklid 2005 s. 53). Det innebär dock inte att det inte är viktigt hur platsen ser ut. Eftersom barn och ungdomar vistas i skolan stor del av sin barndom, och just barndomens utomhusminnen kan väcka starka minnen i vuxen ålder, förstärks faktumet att en god utemiljö på förskolor och skolor är av stor vikt.

SAMMANFATTNING

Skolgården är en betydelsefull mötesplats för ungdomar. De befinner sig i en period där jämnåriga är viktiga, och mötet med dem är en väsentlig del av individens utveckling. Undersökningar visar att för ungdomar är den sociala funktionen av en plats viktigare än platsens estetiska sidor. Om den sociala biten fungerar och de känner att de kan få vara ifred och på sina egna villkor, spelar utseendet mindre roll. Om en plats däremot *inte* stöttar ungdomarnas sociala behov så blir utformningen viktigare.

Skolgården - en plats för demokrati och delaktighet

En annan aspekt av skolgården är inte bara viktig för individens identitet - utan även för skolans. Genom skolgården förmedlas en bild av skolan, vilken i sin tur kan höja eller sänka skolans status. Dessutom är skolgården en chans för skolan att skilja ut sig från andra skolor, då det idag råder stor likhet mellan våra skolgårdar.

Via skolgården och utomhusmiljön kan elever lära sig mer om samhället. Processen kring utformandet av skolgården kan visa elever att deras delaktighet är viktig och de kan få en inblick och övning i demokratiska processer. De måste få vara med både i beslutsfattande och i genomförande. Delaktighet i arbetet höjer engagemanget och ansvaret, och ökar chansen att ungdomarna också i framtiden deltar i andra former av projekt och processer (Åkerblom 2006).

STÖD I LÄROPLANEN

Det finns mängder av punkter i läroplanen där skolgården skulle kunna vara föremål för arbete med demokrati- och ansvarsfrågor. I läroplanen från 2011 kan man läsa att några av skolans mål är att varje elev:

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö.
- har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former.

Alla som arbetar i skolan ska dessutom "främja

elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön" (Lp 11, s. 15) .

Skolgården skulle alltså kunna vara en viktig arena för möte mellan ungdomar och samhället i stort då de kan komma i kontakt med politiker och andra beslutsfattare. De kan få inflytande över sin miljö, och få en inblick i hur demokratiska processer och projekt kan gå till. I en rapport från Boverket formuleras detta som att "En levande skolgård som går att förändra inför nya behov kan bli beviset på att det är möjlighet att påverka och få inflytande" (Boverket 2000, s 73).

Ytterligare ett argument för att skolgården ska utformas tillsammans med eleverna är att det som vuxna tror är det bästa inte alltid är vad barnen och ungdomarna behöver. De utgår ofta från sina egna bilder av vad som är bra, vilket för det mesta är mer ordnat än vad barnen vill ha (Lindholm 1995, s. 6 V). För just ungdomar som befinner sig någonstans mellan barn och vuxna finner jag det svårt att tolka vad som är "lagom" när det gäller hur uppstyrd en

Att tänka på vid utformning av en skolgård

plats ska vara. Men just därför kan man tycka att det är ännu viktigare att få med ungdomar i processen. I Göteborgs Stad är man medveten om vikten av att barn och unga får göra sin röst hörd, och där arbetar man med olika modeller för att involvera dem både i planprocesser och i förändring av den fysiska miljön (Göteborgs Stad 2011, s. 6,8). I mina ögon kan skolgården vara en lämplig plats att jobba med, där arns och ungas möjligheter till att vara med och bestämma borde vara som störst.

SAMMANFATTNING

Om elever får vara med i processen kring utformandet av deras skolgård, bidrar det till ökat engagemang och ansvar för platsen. Det gynnar det positiva användandet och minskar skadegörelse. Läroplanen lyfter bland annat fram att elever ska ta ansvar för sin arbetsmiljö och att de ska utveckla sin förmåga att arbeta i demokratiska processer. Skolgårdsprojekt skulle kunna vara en utmärkt form för att komma i kontakt med hur demokrati och beslutsfattande fungerar.

Under litteraturstudien har även konkreta tips på utformning av en skolgård framkommit. I detta stycke har jag samlat några övergripande och återkommande punkter.

EN ATTRAKTIV MILJÖ

I slutet av föregående stycke påpekade jag att vuxna ofta har en tendens att vilja skapa mer välordnade platser än barn önskar, och i tidigare avsnitt om ungdomar och utemiljö framhöll jag även att en plats sociala funktioner är viktigare än dess fysiska egenskaper. Men det skall inte misstolkas - det är fortfarande av stor betydelse att vi skapar attraktiva platser för barn och ungdomar. "Skolan är en social arena och bör lägga vikt vid attraktiva mötesplatser omkring skolhuset" skriver Birgit Cold för att betona vikten av en god miljö (Cold 2002, s.15). Och som vi såg i stycket "skolans identitet" så är det också viktigt att förmedla en god bild av skolan genom skolgården.

VARIATION

Miljöerna vi skapar bör vara varierade och omväxlande. Olika typer av markmaterial, till exempel

både grus, gräs, asfalt och naturmark, uppmuntrar kreativiteten, och miljön kan användas på olika sätt. Pia Björklid förklarar att ett mångsidigt landskap ger förutsättningar till en större bredd i aktiviteter. Hon menar också att de "står i kontrast till den likformighet och standardisering som ofta råder på skolgårdar" (Björklid 2005, s. 14). I en norsk studie kom man fram till att skolgårdens storlek och innehåll visserligen påverkar användningen av den - men det som eleverna angav som större hinder för att utöva fysisk aktivitet var bristen på variation i terräng, vegetation och utrustning. Undersökningen visade också att det var större andel av de äldre elever som ansåg sig hindrade av detta (Cold 2002, s. 39).

Även olika typer av rum är något att sträva efter. Det ska finnas platser både att umgås många i, och för att sitta avskilt. Jag refererade tidigare till Mats Liebergs avhandling där han visar att ungdomar använder platser som är "on stage" och "back stage" för att fylla sitt behov av att både dra sig undan och för att visa upp sig (Lieberg 1992, s. 255).

ATT KUNNA SKAPA SIN EGEN PLATS

Skolgården bör inte vara för styrd i sin utformning. Barn såväl som ungdomar måste ha möjlighet att själva påverka utformning och användning. Ofta är platser utan en specifik funktion de som tas i anspråk av barn, och de som vuxna vill åtgärda eller snygga upp. Pia Björklid menar att skolan ska ha ”verkstadskaraktär”, och uppmuntra till elevernas egna initiativ och utforskning, istället för att deras aktiviteter styrs av vuxna (Björklid 2005, s. 11, 14). Naturmark kan vara ett exempel på miljö som kan förändras och användas genom att lösa grenar, pinnar och stenar blir byggelement. En skolträdgård där elever själva odlar och skördar ger dem också utrymme att påverka sin miljö.

OTYDLIG GRÄNS MELLAN UTE OCH INNE

Skolbyggnaden och skolgården är inte två åtskilda ting som fungerar oberoende av varandra. Hur husarkitekturen ser ut påverkar i vilken utsträckning och på vilket sätt utemiljön används. Den kan underlätta eller hindra möjligheterna till att vara ute. Anna Sääf formulerar det som att gränsen mellan inne och ute bör suddas ut, för att uppmuntra

utomhusvistelse. Om det är svårt att gå ut, till exempel om man måste ta omvägar eller om man kan röra sig till alla lokaler utan att gå ut, så är det mest bekvämt att vara inne (Sääf 2007, s. 25). Liknande tankar om husen utformning finns hos Jan Gehl, som menar att hus bör ha ”mjuka kanter” vilket ger en mer människovänlig miljö och uppmuntrar till möten människor emellan. Det kan vara små uteplatser mellan husväggen och en allmän gångväg, eller uteserveringar på bottenvåningen som gör att gränsen mellan det privata inne i huset och det offentliga utanför inte blir så skarp. Jan Gehl diskuterar detta i förhållande till livet i staden, men säger också att principen kan användas i andra sammanhang (Gehl 2003, s. 189). Jag menar att just för högstadieelever som har korta raster kan ett underlättande av utgång göra stor skillnad på om de tar sig ut eller inte. Och de mjuka kanter som Jan Gehl förklarar, innebär att eleverna skulle kunna sätta sig i gränzonen på en bänk eller uteplats nära skolbyggnaden. Att gå ut behöver inte betyda att man ska förflytta sig långt.

Avslutning litteraturstudie

Min bild efter litteraturstudien är att skolgården är viktig i olika skalor och att den fyller viktiga funktioner på flera nivåer. För individen är det en plats för möten och personlig utveckling. För gruppen (klassen eller kompisgänget) är skolgården också en plats där de kan mötas umgås, och jobba i projekt tillsammans. Slutligen spelar skolgården en roll även i ett samhällsperspektiv. Elever kan i arbete med skolgården komma i kontakt med samhället och uppleva hur man kan förändra och påverka sin miljö. Skolan är också själv en viktig del i samhället då det är något av en lokal knutpunkt och en symbol för framtiden.

Om alla som på ett eller annat sätt arbetar med skolor försöker förstå varför skolgården är viktig på kort och lång sikt i det sammanhang som han eller hon verkar i, tror jag att det också blir lättare att se vad som kan förbättras inom ens egna område. Exempelvis kan det för politiker vara extra viktigt att inse vilken roll skolgården kan spela i samhället i form av att vara en mötesplats för ungdomar, eller för att det är en plats de själva kan påverka, innan de blir äldre och förhoppningsvis börjar påverka

andra delar av samhället. För lärare är det betydelsefullt att förstå hur individen påverkas av att få finna rätt platser att vara på och utvecklas i gemenskap med andra. Läraren kan också tillsammans med sina elever utforska och lära sig mer om sin omgivning, med skolgården som arena.

Skolgården spelar en viktig roll, både för individen och för gruppen. (Illustration: Julia Åberg)

STUDIEBESÖK

För att få en inblick i hur projekt med skolgårdar kan fungera, och hur skolgården kan ta form utifrån det, har två skolor med erfarenhet av skolgårdsprojekt besökts. Den ena är Slottsstadens skola i Malmö som jobbat i projektet Gröna Skolgårdar tillsammans med Malmö Stad, för att skapa en grönare och mer pedagogisk skolgård i samarbete med eleverna (Malmö stad 2012). Den andra är Thunmanskolan i Knivsta som jobbat i ett konstprojekt ihop med Knivsta kommun och Statens konstråd. Slottsstadens skola och Malmö stad besöktes 9 februari 2012 och Thunmanskolan den 5 mars 2012.

Gröna skolgårdar

Gröna skolgårdar är ett kommunalt drivet skolgårdsprojekt som har som mål att skapa grönare och mer pedagogiska och kreativa skolgårdar i Malmö. Landskapsarkitekterna Lena Jungmark och Mathias Levin, och pedagogen Karin Bengtson som jobbar i projektet förklarar att de vill se skolgården som lika mycket skola som själva skolbyggnaden¹. Följande avsnitt baseras på samtal vid ett studiebesök som gjordes den 9 februari 2012.

HUR JOBBAR GRÖNA SKOLGÅRDAR?

Projektet inleddes år 2008 i samband med att pengar avsatts till hållbart lärande. En del av pengarna gick till skolgårdsinspiratörer som jobbande med pilotprojekt vilka sen stod som goda exempel och bidrog till större satsningar året därpå. Då valdes två skolor per stadsdel ut till att vara med i projektet, och de skolor som ansågs vara i störst behov av skolgårdsupprustning prioriterades. År 2011 fick skolorna själva ansöka om att vara med i projektet med Gröna skolgårdar. Förutom skolans engagemang så är elevernas delaktighet en viktig del av projektet där man både jobbar med inspiration kring utemiljön och hur den kan användas, samt

faktisk förändring av den. Projektet pågår under två år, där första året främst handlar om att väcka intresse för utomhuspedagogik samt om planering av skolgårdens upprustning. Andra året ligger fokus på upphandling, anläggning och plantering (Malmö stad 2012).

MATERIAL OCH INNEHÅLL

I Gröna skolgårdars projekt har man hämtat inspiration från permakulturen, och man undviker att jobba med prefabricerat material. Främst används naturmaterial så som stockar och stenar, eller återvunnet material och restprodukter. Återkommande inslag har varit att få till höjdskillnader genom att bygga upp kullar, och att göra hinderbanor.

GRÖNA SKOLGÅRDARS ERFARENHETER

Att initiativet till deltagande de senaste åren kommit från skolorna själva har gjort stor skillnad enligt projektledarna för Gröna skolgårdar, eftersom engagemanget bland elever, lärare och övrig personal då varit bättre. De menar också att en projektgrupp bestående av personer med flera olika roller är positivt så man får många olika infallsvinklar på projektet.²

1 Karin Bengtson, naturpedagog Gröna skolgårdar, samtal 2012-02-09

2 Mathias Levin, Gröna skolgårdar, samtal 2012-02-09

Ett problem som uppmärksammats genom Gröna skolgårdar är att det kan bli ett glapp mellan anläggning och användning. Till i år har man därför lagt upp en 2-årsplan för hur man kan jobba med skolan och hur man vill att det ska se ut om två år. Det ger ett mer långsiktigt tänk, och man försöker i ett tidigt skede prata om användandet av skolgården och hur man kan nyttja den i skolan och lärandet. Tidigare hade man en naturpedagog som följde upp och kom ut till skolan för att hjälpa till med utomhuspedagogik men det räckte inte riktigt.

Ett annat problem kan vara att skötseln av skolgården inte fungerar i linje med den nya utformningen. Mathias Levin beskriver det som att skolgårdar ofta är gjorda för maskinerna som ska användas vid skötseln snarare är för brukarna av platsen. Dessutom kan skötselavtal vara upprättade där det anges att det ska rensas, vilket fått till följd att sådant som odlats eller planterats tagits bort. Mathias Levin önskar att varje skola själv styrde över tomten och kunde då välja vilka delar man anser sig kunna sköta själv, och vilka delar man tar in entreprenör som sköter.

Mathias Levin förklarar också att efter erfarenhet

av att nyplanterade träd bryts av så är projektgruppen mån om att plantera träd med större stamomfång som inte kan brytas av. Han påpekar också att det egentligen inte är konstigt att det händer. Om det inte finns så mycket annat roligt på skolgården kan det vara kul att böja på träden – det är lite ”som att bryta arm”, säger han och tillägger att det är ytterligare en orsak till att naturmaterial är bra. Saker som kan och får gå sönder ger ofta upphov till kreativa lekar.

Gröna skolgårdar påpekar att det är viktigt med föränderlig skolgård som kan leva vidare efter att elever som varit med i projektet slutat skolan. Om skolgården tillåts förändras kan fler bli delaktiga och den positiva anda som väckts finnas kvar.

”roligare att vara med och bestämma, se hur det blir och komma med förslag”.

Elev i Skolgårdsgruppen

Slottsstadens skola i Malmö

Följande avsnitt baseras på möte med skolgårdsgruppen på Slottsstadens skola i Malmö, 9 februari 2012, som är en av två högstadieskolor som är med i projekt med Gröna skolgårdar. På Slottsstadens skola var det eleverna själva som tog initiativ till att vara med, vilket kan bero på att man på skolan tidigare arbetat med en miljögrupp¹. Skolgårdsgruppen som bildats består av fem elever från olika årskurser och jobbar med projektet både under och utanför skoltid. De har fått åka på en inspirationsresa till Köpenhamn och vara med och komma med idéer och skissa på lösningar som de också fått presentera för sina klasskamrater.

BESKRIVNING AV LÄGET

Eleverna i skolgårdsgruppen beskriver hur de flesta lämnar skolgården när de får möjlighet eftersom parken och centrum som finns i närheten är mer lockande. En av orsakerna till att de inte vistas så mycket på skolgården är att det saknas sittplatser. Ett resultat av det är att pingisborden ofta används som bänkar. ”Det var bara asfalt och en traddunge med skräp” säger en tjej när hon beskriver hur deras

skolgård upplevts. Hon förklarar också att på skolan finns atriumgårdar som är låsta. Endast i undantagsfall har elever fått tillstånd av någon lärare att sätta sig där. På vintern är eleverna inomhus på rasterna.

VAD SOM GÖRS OCH GJORTS

En av de delar på skolgården som redan förändrats är entréplatsen. Där har cykelställ flyttats för att ge plats åt planteringar som omgärdas av stockar och sittplatser under några träd. Cykelställerna fick eleverna planera vart de skulle flyttas vilket innebär uträkning av hur mycket plats de tar, och uppmålning

på asfalten för att markera var de ska stå. På andra sidan skolbyggnaden har asfalt brutits upp för att ge plats åt olika sorters ytor: gräskullar, en yta med täckbark och hinderbana, två ytor med fruktlund och en pergola emellan samt en liten ”skogsträdgård” som är en plats där eleverna själva får välja ut vad de ska plantera. Runt de olika ytorna kommer stockar att läggas, och gångarna emellan täcks med stenmjöl. Runt sittplatserna hjälper lite högre buskar till att bilda ett mindre rum. På frågan varför eleverna ville vara med i skolgårdsgruppen lyfter de fram möjligheten att påverka. Frida säger att det är ”roligare att vara med och bestämma, se hur det blir och komma med förslag”. Martin som går i nian säger att det är visserligen kännat tråkigt att sluta skolan innan gården är klar, men att det är också roligt att andra får glädje av deras arbete. Inspirationsresan till Köpenhamn är också något de säger var viktigt för att få se vad man kan göra och att man kan förändra. När vi frågar vad som varit svårt eller jobbigt svarar eleverna

Entréplatsen framför Slottsstadens skola. Cykelställ runt träden har flyttats för att ge plats åt planteringar och sittstenar. Foto: Maria Lindgren

1 Mathias Levin, Gröna skolgårdar, samtal 2012-02-09

att det var svårt att bryta asfalt, och att det känts tungt ibland när de gått runt i klasserna och presenterat vad de jobbat med, och andra elever inte visat intresse.

STORA MÖJLIGHETER MED SMÅ MEDEL

Slottsstadens skola visade att med elever som är engagerade och uppmuntras till delaktighet är mycket möjligt. Asfalt behöver inte vara permanent och det går att förändra med samarbete mellan skola och kommun. Besöket på Slottsstadens skola och Gröna skolgårdar visade även att en förändring inte behöver innebära skyhöga kostnader. Betalningen löses genom höjda hyror en tid framöver och materialen som används är inga exklusiva och dyra material.

Thunmanskolan i Knivsta

Thunmanskolan är en kommunal skola med 436 elever i årskurserna 4-9 (Knivsta kommun 2011-12-16). Skolan ligger i närheten av Knivsta centrum, tio minuters gångväg från stationen. År 2008 invigdes den nya skolgården som skapats tillsammans med elever och konstnärer. Vi besökte skolan den 5 mars 2012 och samtalade med bildläraren Lasse Wynne som var den lärare som var delaktig i projektet.

OM PROJEKTET

På Thunmanskolan har skolgården förändrats från en tom grusplan till en skolgård med fruktträd, hängmattor, vindkraftverk och solpaneler. Projektet var en beställning från kommunen genom Statens konstråd, och genomfördes tillsammans med konstnären Marjetica Potrc, arkitektduon Stealth bestående av Ana Dzodic och Marc Neelen, samt landskapsarkitekten Ingalill Nahringsbauer. De har med hjälp av eleverna på skolan skapat en skolgård med tema fotosyntesen. Projektet kallades "Fruits and Energy Farms in a public square", och invigdes år 2008 (Knivsta kommun 2008). En elevgrupp var med i workshops och tog fram idéer för gården.

HUR DET TAGIT FORM

Konceptet för gestaltningen bygger på fotosyntesen, och var tänkt att kunna skapa diskussioner om framtidens energiresurser. Ett litet vindkraftverk, så stort som var tillåtet, och solpaneler ger energi till skolan och vid kafeterian kan man avläsa exakt hur mycket energi som alstrats. Kafeterians utformning har också ingått i projektet vilket syns bland annat i taket där målningar av molekyler gjorts. På gården har äppel- och päronträd planterats och fruktträdens skörd visar resultatet av fotosyntesen, och på marken breder ett molekyl-inspirerat mönster ut sig. Förutom idén med energiproduktion och fotosyntesen var ett av önskemålen från elevernas sida att skolgården skulle ha så många platser att var och en skulle kunna hitta en plats att vara på. "Alla måste inte göra allt samtidigt, men alla måste kunna hitta en plats för det de vill göra" säger Lasse Wynne, bildlärare på skolan¹. Över den långsträckta skolgården breder ett trädäck ut sig och förgrenar sig likt ett träd. Mellan varje "gren" bildas mindre rum där hängmattor och kompisgungor placerats. Själva trädäcket rör sig inte bara i sidled

1 Lasse Wynne, bildlärare Thunmanskolan, samtal 2012-03-05

Solpanel och vindkraftverk bidrar till skolans energiförbrukning.

utan även upp och ned, vilket skapar rum och olika sittplatser på olika höjd och möjligheter till att sitta enskilt eller i stora och små grupper. Centralt på skolgården har trädäcket blivit en scen med nedsänkta sittplatser runtom. Lasse Wynne påpekar att scenen inte är tänkt för rektorns tal, utan för elevernas spontana påhitt.

Thunmanskolan ligger mellan Knivsta centrum och ett bostadsområde, vilket gör att många rör sig över skolans område. När skolgården gjordes om var man mån om att behålla den rörelsen och ett tydligt stråk har skapats över den. Konstnärerna vill

Trädäck som slingrar sig över skolgården med platser för hängmattor och gungor emellan.

”Alla måste inte göra allt samtidigt, men alla måste kunna hitta en plats för det de vill göra” Lasse Wynne, bildlärare

se platsen som ett offentligt rum och inte bara som skolans plats. De ser att inte bara skolans identitet kan stärkas, utan även hela ortens identitet. De menar att Knivsta som är en ung kommun kan ligga i framkant och med fruktfarmen och energifarmen visa samhället hur energiresurserna kan användas lokalt (Knivsta kommun 2008).

UTRYMME FÖR FÖRÄNDRING?

Vid vårt besök på Thunmanskolan har fem år gått sedan invigningen av den nya skolgården. Lasse Wynne intygar att den används mycket mer nu än den gjorde innan ombyggnaden och säger att det han är mest nöjd med är att elevernas önskan om att det ska finnas platser för var och en verkar ha slagit igenom. Han ser att de olika platserna används av många och på olika sätt. Sittbänkarna vid huvudentrén är de som används mest, och trädäckets nivåer gör att man kan sitta, ligga, gå, eller stå på alla möjliga sätt. När det gäller undervisning på skolgården är det främst i NO-ämnena som skolgården används, men annars är det bara han själv som skickar ut eleverna med olika uppgifter i bild. Han säger också att skolgården ”är en enorm

färskvara”, och förklarar att för eleverna som går på skolan idag är skolgården inte så märkvärdig – för dem har det ju alltid sett ut som det gör. Det som jag reflekterar över är att skolgården saknar någon form av naturmark, eller plats som är ostyrd och lätt att förändra. Kanske hade man kunnat engagera de nuvarande eleverna mer i skolgården, genom att skapa förutsättningar som tillåter en större förändring och vidareutveckling av utemiljön?

Ett allmänt gångstråk leder över skolgården och gör att den används även kvällar och helger.

SKOLGÅRDEN SOM OFFENTLIG PLATS

Thunmanskolan visar ett intressant exempel på hur skolgården inte bara är till nytta för skolan. Även de boende i Knivsta tar del av platsen, många genom att bara passera över skolgården men även under kvällar och helger används den mycket berättar Lasse Wynne. Så till viss del verkar den fungera som en offentlig plats. Däremot är det tveksamt vilket genomslag platsen fått i kommunen. Projektet skulle kunna lyftas fram skolgårdsprojektet mer än det görs. Visserligen visas det på hemsidan men informationsmaterialet som finns i form av en broschyr är det ingen på kommunen som känns vid. Om skolgården är en förebild på det sätt som konstnärerna menade att den kunde vara är svårt att säga. Jag kan tänka mig att det höga vindkraftverket fungerar lite som ett landmärke, och att den tillsammans med solpanelerna eventuellt kan skapa samtal om var vi får vår energi ifrån och hur det fungerar. Men att de ”sänder/.../ett budskap till hela samhället om vikten att ta vara på och vårda energiresurser”, som konstnären Marjetica Potrc skriver om projektet (Knivsta kommun 2008), är svårt att påstå.

Lärdomar från studiebesöken

Här följer de viktigaste punkterna som jag tar med mig från besöken på Gröna skolgårdar, Slottsstadens skola och Thunmansskolan.

SKÖTSEL, ANVÄNDNING OCH UTVECKLING

Både Mathias Levin på Gröna Skolgårdar och Lasse Wynne på Thunmansskolan lyfter fram vikten av att tänka långsiktigt. De menar att det är nödvändigt att ha en plan för hur anläggningen ska skötas. Lasse Wynne påpekar till exempel att träkonstruktionen som är ett stort och viktigt inslag på Thunmansskolan inte kommer hålla i all framtid. Mathias Levins idé om att skolan själv skulle ansvara för tomten, och därmed kunna bestämma vilka delar man själv vill sköta och till vilka delar man tar in entreprenörer som sköter, får dock inte riktigt medhåll av Lasse Wynne. Han menar att skolan blir mer och mer teoretisk och ser inte hur elever eller lärare skulle ha tid till det. Jag drar slutsatsen att om man ska kunna använda, sköta och utveckla skolgården på bästa sätt är det nödvändigt att se den som en resurs under hela dagen, som en plats man är på, och inte som en extrayta som exkluderas från den vardagliga skoldagen.

ATT KUNNA FÖRÄNDRA

På Slottsstadens skola har eleverna, till skillnad från eleverna på Thunmansskolan, varit med i själva den fysiska förändringen på skolgården. De har inte bara tyckt till om innehållet utan också fått vara med och bryta asfalt. Men oavsett hur genomförandet av projekten sett ut är det viktigt att skolgården tillåter förändring. Den lärdomen visar båda förebilderna exempel på. Gröna skolgårdar har förändrat sin projektform och jobbar mer med hur skolgården kan användas efter att de lämnat den. På Thunmansskolan har man inte haft denna hjälp, och en plan för användande och skötsel finns inte. Som resultat har skolgården, med undantag för en tillkommen sportplan, inte utvecklats eller förändrats sedan projektet genomfördes. Resultatet blir ett glapp mellan skolgården som tillgång och hur de nuvarande eleverna värdesätter den. Även om skolgården används, så är det inte den resurs den skulle kunna vara. Både lärare och elever kommer och går, men skolgården måste fungera oavsett vem som nyttjar den för tillfället.

På båda skolorna har man i projekten satsat på

träden och köpt in något större kvalitet än normalt. Förutom de rumsliga egenskaperna så gör det dels att de håller bättre eftersom de inte lockar till avbrytning i samma utsträckning som unga, böjliga trädstammar gör, men i Thunmansskolans fall var en viktig aspekt att eleverna skulle få se resultatet av fotosyntesen snabbare – på de lite större träden dröjde det inte länge innan frukt kunde sköras.

UTFORMNING

Projekten som genomförts på de två besökta skolorna är olika, men skolgårdarnas utgångspunkt är relativt lika. Båda var från början stora, öppna ytor och båda skolorna är belägna i samhällen med bostäder och mindre centrum i närheten. När det gäller utformningen kan några konkreta punkter lyftas fram att ta lärdom av.

Både Slottsstadens skola och Thunmansskolan visar exempel på hur höjdskillnader och rumslighet efterfrågas. Det är visserligen ett platt landskap i Malmö, men även i andra delar av landet är just skolgårdar ofta öppna och platta. På Slottsstadens skola är inramande av sittplatser med hjälp av bus-

kar ett tecken på att ökad rumslighet är önskvärd. På Thunmanskolan har man också försökt skapa platser som är mindre och mer intima, samt jobbat med höjdskillnader. Även om marken är lika platt som förut så har trädäcket gjort att man kan röra sig även i höjdlid.

På Gröna skolgårdar lyfter man fram naturmaterial och återvunnet material. Förutom miljöaspekten på återanvändning så kan material som "får" gå sönder vara positivt. Dels för att det minskar söndrandet av andra delar, men främst för att det ger upphov till kreativt användande av dem – stockar, pinnar, lådor med mera – saker som kan byggas om och förändras kan sätta igång många aktiviteter. Man ska inte bortse från arkitekturens betydelse för användandet av utemiljön. Hur byggnaderna och skolgården samspelar påverkar användningen. På Thunmanskolan finns exempel på hur utomhusvistelse kan underlättas genom att man "tvingas" gå ut eller genom "mjuka kanter" mellan inne och ute. Matsalen och idrottshallen är belägna i andra byggnader än klassrummen vilket gör att eleverna måste röra sig över skolgården. Ett annat exempel

är att cafeterian är belägen precis innanför huvudentrén och att det precis utanför entrén finns stora sittmöbler. Det gör att det blir lätt att gå ut, även om man bara har tio minuters rast.

STUDIEBESÖKEN - EN BREDARE BAS

Studiebesöken visade exempel på hur två olika skolgårdsprojekt kan se ut. De punkter jag tagit upp här handlar dels om specifika saker att tänka på - till exempel att det kan vara bra att satsa på att köpa in stora träd - men framför allt har studiebesöken gett mig en breddad bild av hur skolgårdsprojekt kan planeras och genomföras, med olika mål och resultat. Detta var betydelsefullt inför det fortsatta arbetet med Stavsborgsskolan.

Det finns både likheter och skillnader mellan de besökta skolorna och Stavsborgsskolan. Till exempel ligger även Stavsborgsskolan nära ett mindre centrum, och skolgårdens öppna platta karaktär är också något den har gemensamt med hur Slottssta-dens skola och Thunmanskolans skolgårdar sett ut. Största likheten är nog att alla tre skolor haft eller är i behov av en förbättrad skolgård.

I nästa avsnitt som handlar om arbetet med Stavsborgsskolan, redovisas en sammanställning av vad jag tagit med mig från litteraturstudien, studiebesöken och arbetet med elever på Stavsborgsskolan. För läsaren blir följande avsnitt också ett tredje exempel på hur ett skolgårdsprojekt kan gå till.

STAVSBORGSSKOLAN

STAVSBORGSSKOLAN

”Vi har en typisk skoltomt för äldre elever, d v s enslig och öde.”

Rektor på Stavsborgsskolan

Flygfoto över Stavsborgsskolan. (Goggle maps)

Om skolan

Stavsborgsskolan är en kommunal högstadieskola (årskurs 7-9) i Älta, Nacka kommun, öster om Stockholm. Till hösten 2012 kommer den att omvandlas och bli en F-9-skola, det vill säga elever från förskolan och alla klasser upp till årskurs nio. Idag går 286 elever på skolan, och efter att de nya årskurserna flyttat in beräknas elevantalet bli cirka 500. Skolbyggnaden byggdes 1972 och ligger i anslutning till en ishall och en konstgräsplan med allmän naturmark runtom dessa. Skolans profilklasser med bland annat hockey-, dans- och rock och popinriktning gör att det förutom de barn som kommer från Älta även kommer elever från grannkommunerna Haninge och Tyresö ¹. Den östra delen av skoltomten är avsedd för elever i förskoleklasserna och upp till femman eller sexan. För denna del finns ett förslag på utformning, och den kommer att göras om under våren och sommaren 2012. Den västra delen av skolgården är främst avsedd för högstadieeleverna, och det är denna som kommer att behandlas i detta arbete. Så här skriver rektor Lars Hultberg om högstadieelevernas utemiljö: ”Vi har en typisk skoltomt för äldre elever, d v s enslig och öde.” ²

Stavsborgsskolans skolgård sett norr ifrån. (Foto: Julia Åberg)

1 Lars Hultberg, rektor på Stavsborgsskolan, vid samtal 2012-01-18

2 Lars Hultberg, rektor på Stavsborgsskolan, i e-post till Nacka kommun 2011-12-15

Inventering och analys

Här presenteras en SWOT- analys av platsen.

SWOT står för *styrkor* (strengths), *svagheter* (weaknesses), *möjligheter* (opportunities) och *hot* (threats). Metoden förklaras närmre i metodavsnittet. På nästa sida redovisas platsens karaktär, rumslighet, vegetation och klimat, baserat på mina platsbesök. Dessa två analyser har gjorts parallellt och hjälpte mig att förstå skolgården och få en egen bild av den inför mötet med eleverna.

S - STYRKOR

- Skolan har mindre naturområden i nära anslutning och därför är den markyta som används som skolgård större än själva skoltomten.
- Konstgräsplanen är en tillgång.
- Det lilla naturmarksområdet mellan byggnaden och Almvägen är en tillgång som bör lyftas fram.

W - SVAGHETER

- Tomten är liten.
- Det finns ofta begränsade skötselresurser för skolgårdar.
- Byggnaden är gjort så att all rörelse kan ske inomhus (till och från olika lokaler). Dålig kontakt mellan ute och inne.
- Denna del av skolgården upplevs till viss del som en baksida eftersom man ofta kommer till skolan från andra hållet.
- Brist på rumslighet.
- Huvudentrén är ”gömd”, den förstärks inte av

omgivningen.

- Liten variation av platser (avskilt, synligt, för många, för liten grupp etc).
- Få material och typer av miljö (mest asfalt, slitet gräs och oanvänd naturmark).
- De sittplatser som finns är slitna och står oftast på rad.
- Cykelställen är utspridda vilket både ger ett rörigt intryck och gör att cyklarna tar stort utrymme.

O - MÖJLIGHETER

- En förbättring av utemiljön skulle kunna lyfta fram och stärka skolans identitet.
- Lösa upp gränsen mellan inne och ute är möjligt vid klassrummen mot skolgården.
- Viss nivåskillnad finns mellan huvudentrén och gården, kan utnyttjas.
- Det nya bostadshuset mitt emot skolan gör att platsens baksideskänsla kan minska. Fler människor ser skolgården och passerar den.

T - HOT

- En ny större sporthall planeras. Var? Hur mkt av skolgården tar den?

KARAKTÄR

Karaktären på skolgården är enformig - det är liten variation mellan olika platser. Ett förtydligande av olika karaktärer och rum skulle höja upplevelsen när man rör sig runt skolan. Det är också otydligt hur man ska röra sig - till exempel upplevs huvudentrén ligga på baksidan. Större delen av området upplevs som slitet.

RUMSLIGHET

Större delen av skolgården är öppen och i anslutning till byggnaden med många fönster kan upplevelsen av att vara iakttagen bli tydlig. Få nivåskillnader stärker också den öppna känslan.

VEGETATION

Runt skolan finns enstaka träd och dungar. Mellan skolan och Almvägen finns ett mindre naturparti med lite berg i dagen och blandad vegetation. Utanför huvudentrén finns en relativt ny plantering med bland annat syren och rosor. Tyvärr ser planteringen ut att ha etablerat sig dåligt.

KLIMAT

Den öppna gården och brist på rumslighet skapar också få skyddade platser. Söderväggen utanför matsalen är ett solläge som kan utnyttjas.

- Skolgården används i liten grad
- Eleverna *vill* ha fint

Idéverkstad 1

Här visas resultatet från första idéverkstaden med eleverna. Som beskrivits i metodavsnittet bestod dagen av två delar: en första ”inventeringsdel” i form av en gåtur på skolgården med efterföljande diskussion. I denna del fokuserade vi på hur skolgården är och används idag. Den andra delen handlade om hur eleverna vill att skolgården ska utvecklas och då fick eleverna jobba med kollage. Här redovisas först resultatet av gåturen och sedan kollagen.

Gåtur

Rundvandringen på skolgården visade framför allt två saker. Det ena är att skolgården används i mycket liten grad. Många kommenterade att de mest passerar eller ”inte brukar vara här”. Det andra framträdande är att hur miljön ser ut betyder mycket för om högstadiel eleverna vill använda den. Uttryck som ”slitet”, ”äckligt” ”fult” och ”tråkigt” förekom många gånger och på flera platser. Bänkar som är slitna och ”ruttna” ville ungdomarna inte använda, och platser som upplevdes som ”tråkiga” och ”deppiga” var knappt besökta. Eleverna vill ha fint och fräscht och önskade att man snyggade till. I anslutning till detta kommenterade eleverna ofta att de ville ha mer färg, och ”något coolt” vilket de förklarade som något som är lite udda och sticker ut. Dessutom påpekade de att man ska känna sig välkommen och bli glad när man kommer till skolan. Detta sa de inte bara utifrån sig själva, utan även utifrån hur de vill att besökare ska uppleva skolan.

När det gäller mer specifika önskemål om skolgården, var sittplatser det som nämndes mest. Ofta fick platser med bänkar positiva kommentarer om att de fanns, men det påpekades också att bänkarna

var i för dåligt skick eller för oinbjudande för att ungdomarna skulle vilja använda dem. Istället ville de ha fräschare och roligare bänkar, och gärna bord och bänkar som är gjorda så man kan sitta i grupp. De flesta bänkarna som finns idag står på rad.

Den plats på skolgården som fick flest positiva kommentarer var en plats med en kulle och träd och några bänkar. ”Skolans mysigaste plats” var en kommentar. Sittplatserna och inramningen av

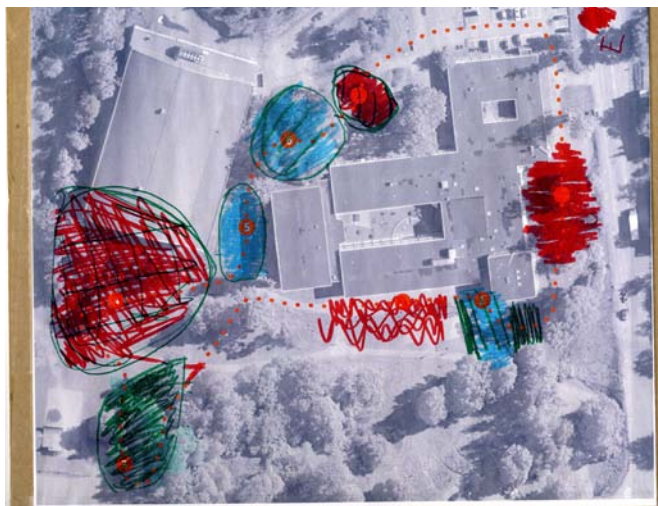

Elever med varsin karta under rundvandringen. (Foto: Maria Lindgren)

träd och kullen som gör platsen mindre exponerad nämndes som orsaker till varför platsen var bra. Det visar att rumsligheten är något som uppskattas, även om det inte formulerades som just rumslighet. Den här platsen ligger på den del av skolgården som kommer att göras om till den nya förskolan och låg- och mellanstadiet (se plats 7 in följande avsnitt). Här följer en redogörelse av elevernas kommentarer för respektive plats.

Gåturen plats för plats

Här redovisas de vanligaste kommentarerna som framkom vid varje plats. Jag har namngett platserna för att göra det lättare att förstå sammanhanget, men eleverna fick bara veta numret på platsen för att inte omedvetet styras i någon riktning. För varje plats redovisas de negativa åsikterna om platsen, sedan de positiva och därefter vad eleverna vill förändra. Resultatet visas punktvis, och med de ord och formuleringar som ungdomarna använde.

Exempel på en elevs karta. Rött = dåligt, blått = bra, grönt = plats jag vill förändra.

Områdeskarta med platsmarkeringar. (Underlag: Google maps. Bearbetning och platsmarkering av Maria Lindgren.)

”Tom och smutsig plats.”

PLATS 1 - OMRÅDET FRAMFÖR HUVUDENTRÉN

Entrén kommenterades av några som ”för mycket Stensöstil – det borde vara mer Solsidanstil.” (Stensö är ett intilliggande hyreshusområde och Solsidan ligger i det mer välbärgade Saltsjöbaden, en annan del av Nacka kommun). Eleverna kom med många förändringsförslag för platsen.

NEGATIVT

- ”Det är tråkigt, en tråkig ingång och tråkig fasad.”
- Man inte känner sig välkommen, ingången är oinbjudande och det ser fult ut för de som hälsar på. Entréskylten är rostig, trasig och ful.
- Tv-övervakningen ogillades – ”man blir nervös”.
- ”Tom och smutsig plats.”

POSITIVT

- Bra solläge.
- Sköna bänkar - ”Det är nog där jag är mest” sa en elev som brukar sitta på bänkarna och vänta på att lektionen ska börja.

FÖRÄNDRA

- ”Nya bänkar, fina och roligare.”
- ”Blommor, nya buskar och nytt gräs.”
- ”Där ska vara roligt, man ska bli glad när man går in i skolan” sa en pojke. Önskemål om att måla och bygga egna bänkar framfördes.
- ”Det trasiga staketet mot gångvägen borde man ta bort eller laga.”
- Huvudentrén tyckte eleverna skulle göras om, med nya markplattor, nya dörrar, snyggare fasad. ”Måla om skolan och gör den mer färgglad”
- ”Det borde finnas nån lekpark.”

”Om man blundar är det okej”

PLATS 2 –ASFALTSPLANEN

Eleverna tyckte att platsen är tråkig, men ändå är det här de hänger mycket och därför gillar de den. Kommentaren ”Roligaste platsen på skolan men ändå tråkig” belyser detta.

NEGATIVT

- Tråkigt och fult. ”Roligaste platsen på skolan men ändå tråkig”, ”Om man blundar är det okej”.
- Fula och trasiga bänkar.
- ”Bra men tråkigt för ingenting finns här.”
- ”Glassplitter vid cykelställ.”
- ”Elever förstör bänkarna. Men om vi får göra dem själva så förstörs det inte”..

POSITIVT

- ”Bra men tråkigt för ingenting finns här.”
- ”Man kan sitta här och bara va”.
- ”Bra plats, men de borde fixa bättre cykel ställ.”

FÖRÄNDRA

- ”Nere vid cykelställerna tycker jag man ska göra noggerrutor.”
- ”Nya cykelställ”.
- ”Det borde finnas finare bänkar.”
- ”Liten bod med fotbollar och basketbollar”
- Bättre underlag eller ny asfalt som ger bättre glid för långboard-åkning.
- Någonstans att sola.
- Ramper för skejtpark och bmx.
- Kingplaner och andra asfaltsmålningar
- ”Måla väggarna, mer färger”
- ”Fontän”

”Fotbollsplanen tycker vi om”

PLATS 3 – VID KONSTGRÄSPLANEN

Det verkar som att den här platsen har tolkats olika av olika elever. De som pratar om själva fotbollsplanen är mest positiva, medan de som relaterade till den punkt där vi stod vid sidan av fotbollsplanen har kommenterat den platsen mer negativt. De ser det mer som en passage. ”En passage och mellanrum. Fotbollsplanen är målet, man går bara förbi. Inget att göra här. Platsen är som den är.”

NEGATIVT

- ”Det ser dött och tråkigt ut.”
- ”Skogen är jobbig.”
- ”Tråkigt, äckligt.”

POSITIVT

- ”Helt perfekt!!”
- ”Om man är här spelar man fotboll.”
- ”Jag tycker om den här platsen, den är skön på sommaren när det är varmt så kan man bara va på planen eller spela fotboll, så jag tycker inget behövs ändras här”.
- ”Bra plats, bra fotbollsplan.”
- ”Den här platsen är jättefin på sommaren, så den tycker ja om.”
- ”Fint, roligt, soligt.”
- ”Fin plats.”
- ”Fotbollsplanen tycker vi om”

FÖRÄNDRA

- ”Kanske borde man sätta dit fler bänkar.”
- ”Fler aktiviteter, till exempel – pingis, basket och kompisgunga - en för små och en för stora”
- ”Ta bort skogen och göra en grässlänt med någon bänk med ryggstöd.”

”Den här platsen känns ganska osäker och lite läskig på kvällarna”

PLATS 4 – VID DUNGEN NEDANFÖR ISHALLEN

En tjej brukar sitta här och snacka hemlisar, men man måste kunna sitta bra säger hon. En kille säger att ”Jag är aldrig här och det är nog mest för att det inte finns så mycket att göra och det är ganska jobbigt underlag.” och en annan kille menar att ingen är här för att det är för långt från skolan.

NEGATIVT

- ”Den här platsen känns ganska osäker och lite läskig på kvällarna”
- ”Tråkig plats med ful bänk.”
- ”Ful bänk.”
- ”Äckligt.”
- ”Trädet ser helt dött ut.”
- ”Geggigt.”
- ”Det är otrevlig stämning här.”
- ”Det ser så dött ut. Jättetråkigt.”
- ”Riktigt deppigt.”
- ”Det är lerigt.”

POSITIVT

- ”Bra med bänk.”
- ”Bra med träd, platsen kunde vara mysig om den var fin.”

FÖRÄNDRA

- ”Röj upp, ta bort ruttna träd.”
- ”Nytt gräs behövs.”
- ”Fixa nya bänkar.”
- ”Lägg grus eller asfalt på lergången.”

”Ser ut som ett industriområde”

PLATS 5 – MELLAN ISHALLEN OCH IDROTTSHALLEN

Eleverna säger att de inte brukar var här så ofta. En tjej brukar sitta och äta glass på sommaren vid den här platsen. En annan kommentar är ”Den här platsen brukar jag mest gå förbi så det är ingenting jag vill ändra på eller tycker är läskigt”.

NEGATIVT

- ”Ser ut som ett industriområde”.
- ”Det blir skuggigt från idrottshallen.”
- ”Trista färger och fult gräs.”
- ”Grymt fult.”

POSITIVT

- ”Bra att det finns bänkar, skönt att sitta.”
- ”Jag gillar platsen, det är här man kan sitta och mysa i solen”.

FÖRÄNDRA

- ”Gör färggladare.”
- ”Ordna finare bänkar och papperskorg.
- Flytta bänkar till solen, nu skuggas de av väggen.”
- ”Tvätta väggen” (väggen har sanerats från klotter och ser fläckig ut, författarens anm.)
- ”Fräscha upp.”
- ”Nytt gräs behövs.”
- ”Skulle vara kul med en gunga.”

”Upphöjd kulle och träden gör det mysigt.”

PLATS 6 – UNDER TALLARNA PÅ LILLA SKOLGÅRDEN

Den här platsen ligger utanför det område som jag kommer att arbeta med, men ger ändå information om vad eleverna gillar och ogillar. Några kommentera att de mest brukar gå förbi.

NEGATIVT

- ”Tråkigt och fult.”

POSITIVT

- ”Asmysigt” var en spontan kommentar och många andra sa att det är mysigt.
- ”Upphöjd kulle och träden gör det mysigt.”
- ”Bästa platsen på hela skolan”.
- ”Platsen är lite i centrum, man kan se allt.”
- ”Mysigt vid bänkarna.”

FÖRÄNDRA

- Snyggare och fräschare bänkar, de befintliga är gråa, mögliga och blöta.
- Bord så att flera kan sitta tillsammans.
- ”Gungor och klätterställningar, hage.”
- ”Behövs nytt gräs!”
- gunga och lekredskap.
- ”Mest en plats man passerar, men bra plats för gungor.”
- ”Skaffa en stor klocka att hänga upp typ på ishallen.”

”Skön plats att sitta och ta det lugnt på.”

PLATS 7 – NEDANFÖR KULLEN PÅ LILLA SKOLGÅRDEN

Den här platsen ligger också utanför området jag kommer att jobba med. Det är också den enda platsen som inte fått några negativa kommentarer.

NEGATIVT

POSITIVT

- ”Jag gillar den här platsen. Det är som en liten hängplats med bänkar man kan sitta och ta det lugnt på.”
- ”Fin utsikt.”
- ”Skön plats att sitta och ta det lugnt på.”
- ”Mysigt och VARMT!”
- ”Varmt vid bänkarna, solen ligger på. Bra med kulle”
- ”Basketplanen är det bästa på skolan”

FÖRÄNDRA

- ”Fräscha upp.”
- ”Nya bänkar.”
- ”Nytt gräs och fler lampor.”
- ”Ta bort ruttna träd.”
- ”Gungor, lekplats och klätterställningar pingisbord.”
- ”Lusthus som man kan vara i när det regnar med ett tak med tre stängda väggar och tre öppna.”
- ”Jag skulle gärna ha mer sådana bänkar så man kan vara fler”.
- ”När hockeyrinken flyttas borde man bygga en bandyplan och basketplan i ett.”
- ”Sänk basketkorgarna.”

PLATS 8 – VID GÅNGVÄGEN UTANFÖR MATSALEN

Här säger de flesta att de aldrig är. Gångvägen leder till huvudentrén, så vissa elever kommer till skolan den vägen. Andra går in en annan väg.

NEGATIVT

- ”Ingenmansland”.
- ”Här passerar man bara till bussen. Det är baksidan av matsalen. Det är en stor plats som skulle kunna vara kul. Tråkigt när man äter att se ut på ingenting. Har inte varit i skogen.”
- ”Tråkig plats, har aldrig varit här”.
- ”Har aldrig varit här! I så fall kollar ju alla när dom äter.”
- ”Jag är normalt aldrig här men det kan nog

bli en skön skolgård.”

- ”Är aldrig här. Tycker inte att det är en bra plats.”
- ”Luktar illa.”

POSITIVT

- ”Udda men fint”.
- ”Helt ok”.
- ”Mysigt i solen”.

FÖRÄNDRA

- ”Det borde finnas bänkar.”
- ”Lusthus för regn om man vill gå ut.”
- ”Gör iordning bänkar och bord så att man kan äta utomhus, det är bra när vi grillar”
- ”Ta bort lite träd och göra stängsel från den här runda grejen där lastbilar kommer.”
- ”Vid den här platsen tycker jag att man ska göra en utegård så man kan ta ut sin mat och äta här.”

HUR HJÄLPTE GÅTUREN MITT ARBETE?

Gåturen med eleverna hjälpte mig att se deras perspektiv på de olika platserna, och stämma av det mot min egen platsanalys. Till exempel visades att plats 7 med en kulle, träd och bänkar var omtyckt. Jag tror att det berodde på rumsligheten, att man inte är helt sedd där, även om det är nära skolbyggnaden.

Plats 2, asfaltsplanen, var mer omtyckt än jag väntat mig. Men det berodde på att eleverna brukar vara mycket där och inte på platsens utseende. Det framkom flera förslag på förändringar och förbättringar.

Kollage

Efter att eleverna gjort rundvandringen och pratat om hur de använder och vad de tycker om den nuvarande skolgården fick de göra kollage för att visa hur de skulle vilja att skolgården skulle vara. De uppmanades att inte begränsa sig och ombads att tänka på vad de ville göra, känna och uppleva på skolgården. Efteråt fick de presentera sina kollage för varandra och förklara hur de tänkt. Många visade att de vill ha plats för många olika aktiviteter och saker att göra, till exempel skejtpark, pingis, basket och fotboll. Även gungor och lugnare avskilda platser efterfrågades. "Fina" sittplatser av olika slag och färger samt mer träd, buskar och blommor var också önskvärt. Några nämnde att de vill ha något ätbart, till exempel bär. Se bilaga 4 för alla kollage.

VAD ELEVERNA UTTRYCKTE

Några sammanfattande önskemål som uttrycktes genom kollagen var dessa:

- Viktigt att miljön är omhändertagen
- Att känna sig välkommen
- Sittplatser
- Färg, något udda, något som sticker ut

Eleverna satt i grupper och gjorde sina kollage.

”finns ingen fin
lugn plats man kan
vara på”

Enkäter

Enkäterna som delats ut fungerar som ett komplement till idéverkstäderna eftersom den ger ett bredare underlag. Vi fick vi tillbaka dem efter det att förslaget presenterats, och jag har därför använt dem som en avstämning mot resultatet från idéverkstad och mot mina skisser. Enkäten gick ut till tre klasser, en från årskurs 7, 8 och 9. Totalt antal svaranden var 54 personer (16 åk 7, 22 åk 8, 16 åk 9). Även lärare svarade på enkäten. Vi fick in elva lärarenkäter. Här redovisas ett urval av resultatet. Se frågeformuläret och svaren i dess helhet i bilaga 1 och 2.

HUR ANVÄNDS SKOLGÅRDEN?

Frågan som ställdes var *Vad brukar du göra på skolgården på rasterna? Hur ofta anser du att du brukar göra aktiviteten?* Samma fråga ställdes sedan om vad eleverna gör utanför skoltid. Till lärare ställdes endast frågan om hur de använder skolgården under arbetstid.

De flesta aktiviteter fick svaret ”aldrig” på frågan vad eleverna gör på skolgården, så man kan dra slutsatsen att den används i liten utsträckning. De

aktiviteter som var i särklass vanligast var *hänga med kompisar* och *hålla på med mobilen*. Det är passiva aktiviteter, i motsats till de mer fysiska som bollsport och annan lek. Dessa förekommer dock också, men i mindre utsträckning. Skejta, cykla och klättra finns bland de minst utövade aktiviteterna, men är intressant nog något av det som återkom i kollagen som önskemål. Alltså finns en vilja till mer aktiviteter, vilket också uttrycktes under idéverkstaden.

En elev kommenterar att han eller hon inte brukar vara på skolgården för att det inte finns något att göra, och en annan att den korta rasten hindrar användningen. Dessa kommentarer indikerar att det åtminstone inte *enbart* är brist på vilja som gör att många håller sig inomhus.

Utanför skoltid används skolgården i ännu mindre grad. Den aktivitet som ändå förekommer är samma som under skoltid, det vill säga hänga med kompisar, hålla på med mobilen, spela bollsport och cykla. Att skolgården inte används utanför skoltid kan visserligen bero på var och hur ung-

domarna bor, men jag vill ändå tro att skolgården skulle kunna användas mer om den var mer attraktiv.

Lärare är heller inga stora användare av skolgården. Fem av de tio som svarat på denna fråga kommenterade att det var personalens egen uteplats de avsåg när de använder skolgården.

HUR UPPLEVS SKOLGÅRDEN?

Både elever och lärare fick frågan om hur de upplever skolgården. Svartalternativen är tydligt positiva eller negativa, men de svarande fick också möjlighet att ange i vilken grad de instämmer. Svaren ger ändå en indikation på hur skolgården upplevs.

Elever och lärare är överens om att skolgården upplevs som *ointressant*, *fantasilös*, *trist* och *tråkig att vara på*. De håller inte med om att den är *spännande*, *lekfull*, *fantasifull*, *trevlig* eller *rolig att vara på*. En elev har som kommentar ställt frågan ”Vilken skolgård?” och en lärare ställer sig samma fråga.

Av lärarna nämndes grönområdet intill som trevlig,

”har inga känslor/minnen eftersom vi knappt har en skolgård.”

och kullen (på lilla skolgården, författarens anm.) som spännande. Asfalten och att gården är oanvänd påpekas också som orsaker till att den är trist. Eleverna fick frågan om de upplevde skolgården som deras plats. En överväldigande majoritet har svarat ”Instämmer inte alls” på den frågan. Detta, i kombination med att de upplever skolgården som *ointressant, fantasilös, trist* och *tråkig att vara på*, visar att Stavsborgsskolan har en skolgård som har allt att vinna på en upprustning.

VILKEN RELATION HAR ELEVERNA TILL SKOLGÅRDEN?

För att ytterligare undersöka elevernas förhållande till skolgården, ställdes frågan vilka positiva respektive negativa känslor eller minnen eleverna förknippar med skolgården på Stavsborgsskolan. Som visades i litteraturstudien är det från utemiljöer som vuxna har flest minnen ifrån barndomen (Boverket 2000, s. 69), och skolgården kan vara en plats för minnen. Alla svar redovisas i bilaga 2.

En majoritet svarade att de inte har några känslor eller minnen, eller att de inte kommer på något.

Exempel på positiva känslor eller minnen är ”När vi började sjuan och lekte lekar med nya klassen” och ”Glada känslor”. I övrigt har de flesta positiva svar att göra med att skolan ligger nära centrum eller att det finns gott om cykelställ, alltså egenskaper i miljön som inte har att göra med elevernas känslomässiga relation till platsen. Några svar är dock kopplade till känslor, till exempel ”en plats där man kan bli en själv”, eller ”Glada känslor”. Just kommentaren om att man kan bli en själv, illustrerar resonemanget jag förde i teoridelen om att skolgården kan vara en plats där individen kan utvecklas och finna sin egen ro, ett slags ”möte med sig själv”. Tyvärr är många svar negativa, som säger antingen att det inte finns någon skolgård, eller att den bara är tråkig. Avsaknad av en lugn och fin plats uttrycks, vilket också stöder det som framkom i litteraturstudien. En mångfald av platser behövs. De flesta negativa svaren är kopplade till att skolgården är tråkig och att det inte finns något att göra.

Det kan hända att frågan som ställdes var svår att förstå, men det är ändå tydligt att elevernas personliga relation till platsen är svag. Det visas också av

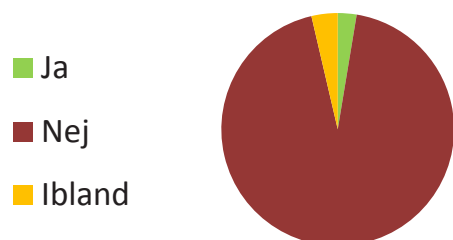
att 82% svarade att de inte alls instämmer med att de upplever skolgården som en plats som är deras. Det visar återigen att skolgården används väldigt lite, och att dess karaktär och funktion inte stärker elevernas anknytning till den.

”Jag var med i skolgårdsgruppen.
Om jag inte hade varit det skulle
jag ha sagt nej.”

SER ELEVERNA MÖJLIGHETER ATT PÅVERKA?

För att ta reda på vilket inflytande eleverna upplever att de har, ställdes frågan *Anser du att du får vara med och påverka skolan och skolgårdens utseende och användning?* 36 av 51 elever, motsvarande 70 procent, anser inte att de får vara med och påverka skolgården. De som svarat *ja* eller *ibland* ombads ge exempel på hur de kan påverka. Där nämndes elevrådet, mentorstid och klassråd. En elev som var med under idéverkstaden lyfte fram den dagen, och en elev svarade att han kunde påverka med enkäten.

Att så många svarat att de inte får påverka beror troligtvis på att man inte jobbat med skolgården, och inte att de inte har tillåtelse. Men svaren visar att möjligheterna är få.

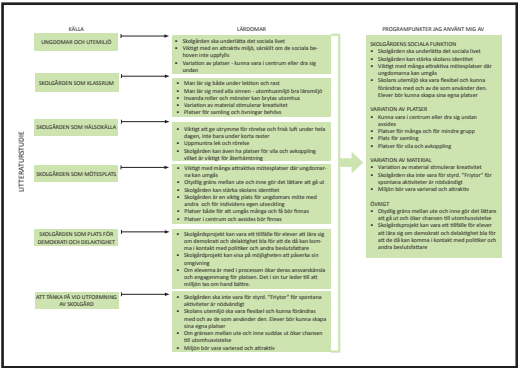

SAMMANFATTNING AV ENKÄT

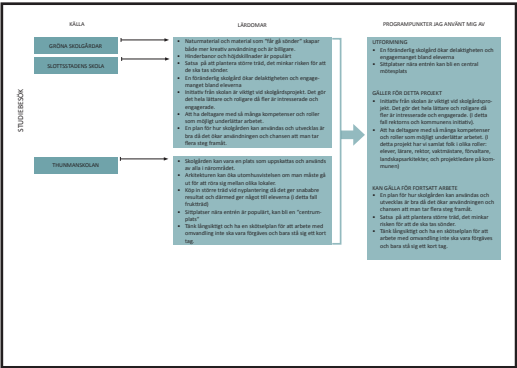
Skolgården används i liten grad, mest när man kommer och går. Utanför skoltid används den ännu mindre. Största delen av aktiviteterna är passiva, som att hänga med kompisar och hålla på med mobilen. Skolgården upplevs både av elever och lärare som tråkig att vara på och fantasilös. Flera elever och några lärare upplevde inte att man har en skolgård. Eleverna har i stort sett ingen relation till sin skolgård, i form av känslor och minnen. Det som kunde vara en plats att ha många roliga minnen ifrån är en plats som eleverna knappt använt. 70 procent av eleverna som svarat på enkäten anser inte att de har möjlighet att påverka skolgården. Men de anger ändå klassrådet och elevrådet tillsammans med enkäten som några möjligheter de ser. På frågan vad eleverna skulle vilja påverka efterfrågas fler aktiviteter. Många svarar att de vill ha en skate- och bmxramp. Några påpekar att de inte tror att det är någon mening, antingen på grund av att de inte får eller att det inte finns pengar.

Programöversikt

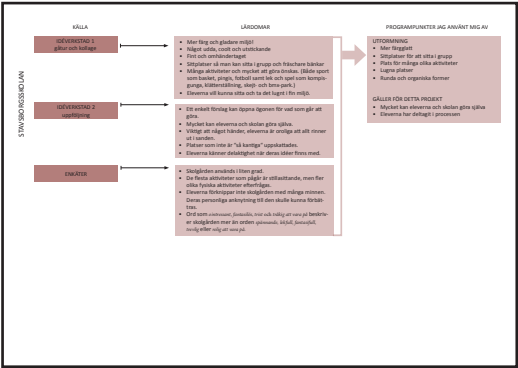
Här redovisas en översikt över viktiga punkter som framkommit i respektive avsnitt. Dessa lärdomar har jag samlat under arbetets gång, och påbörjades därför innan jag kom till Stavsborgsskolan och träffade eleverna. Några av punkterna har jag bedömt är mer aktuella än andra och därför visas urvalet som jag tagit med mig till det fortsatta arbetet med utformningen av skolgården. Dessa gäller både första och andra förslaget.

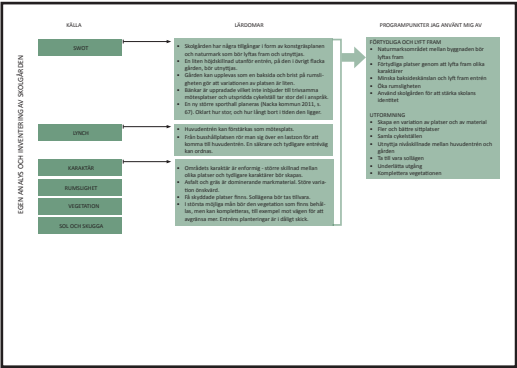
1. LITTERATURSTUDIE

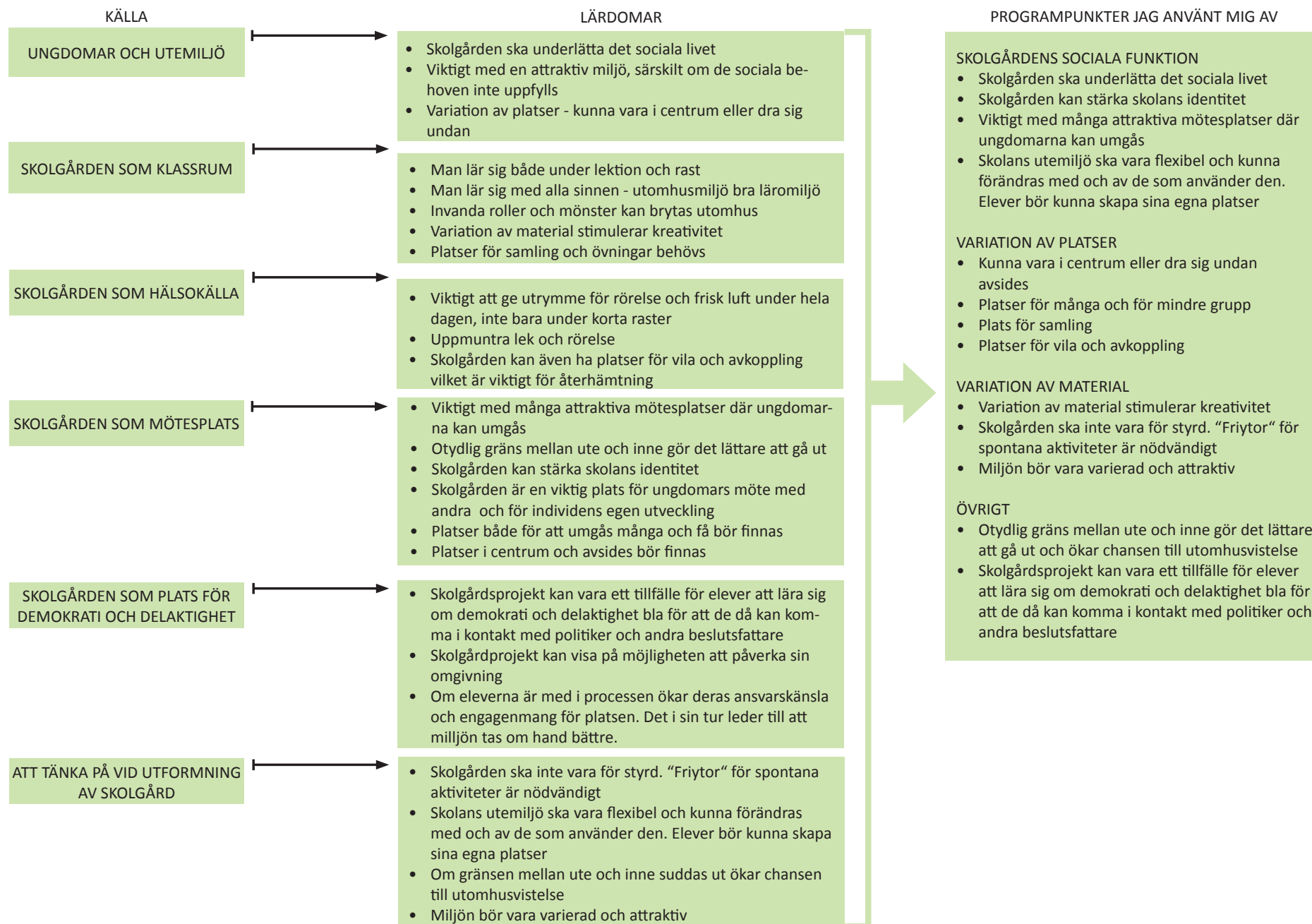
2. STUDIEBESÖK

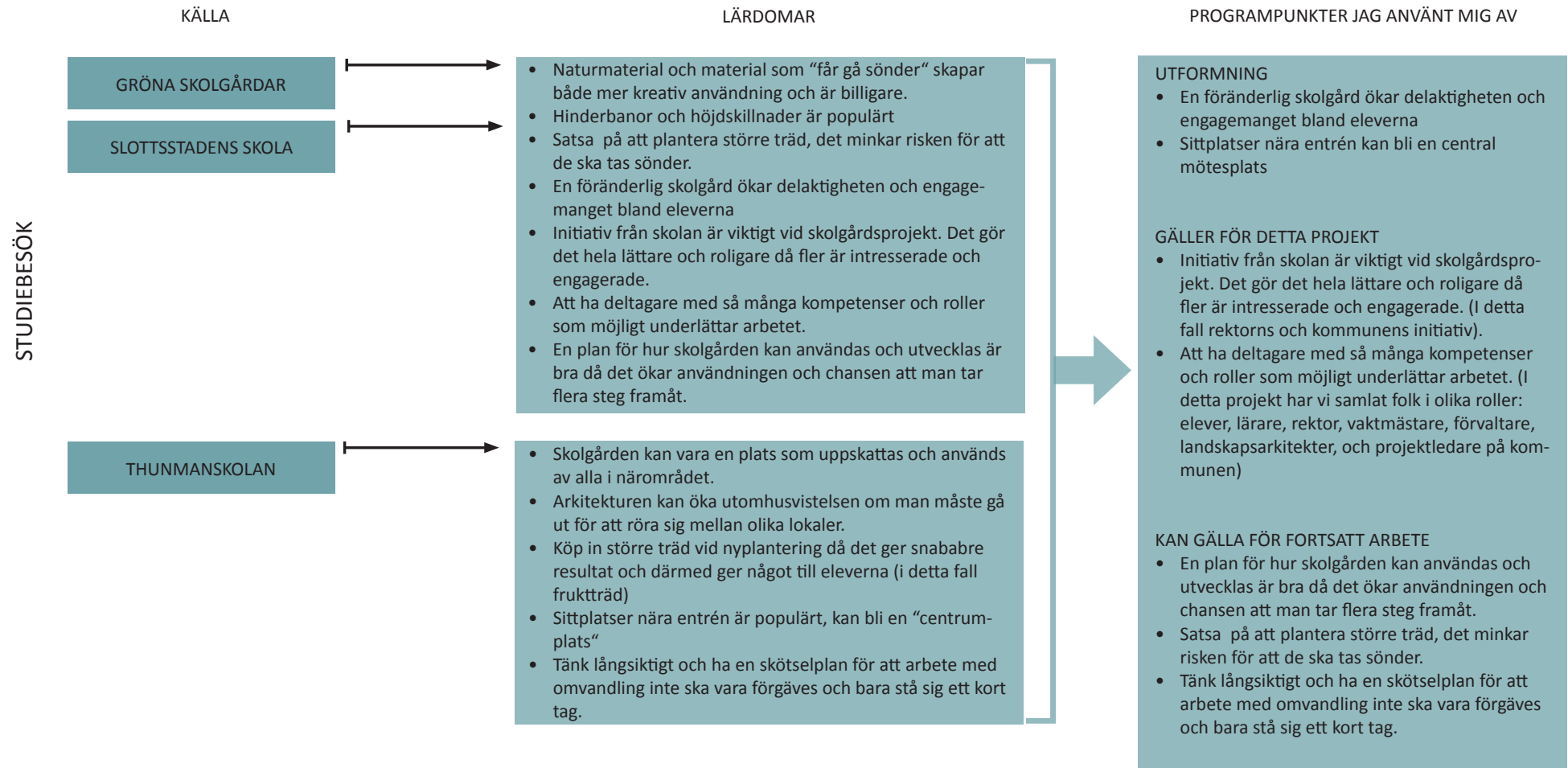

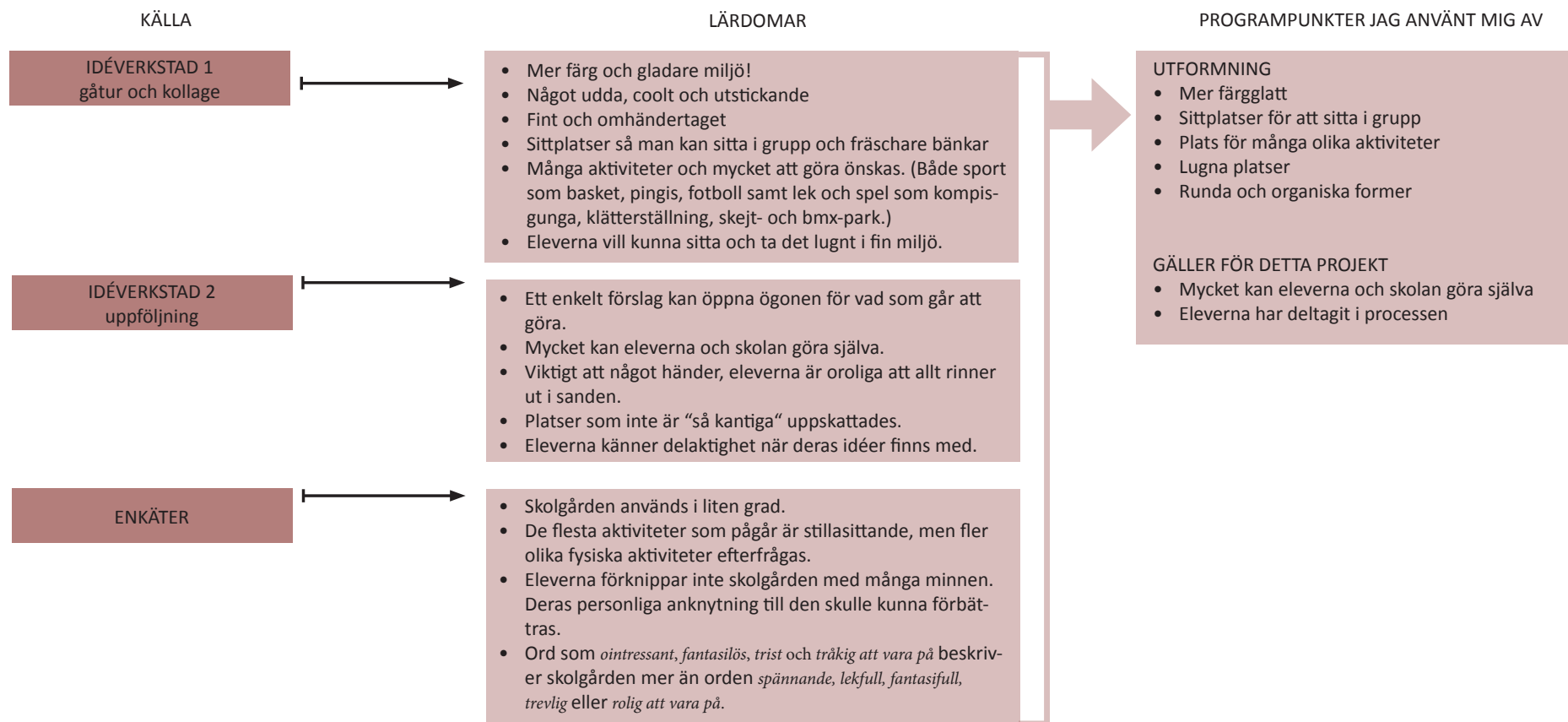
3. STAVSBORGSSKOLAN

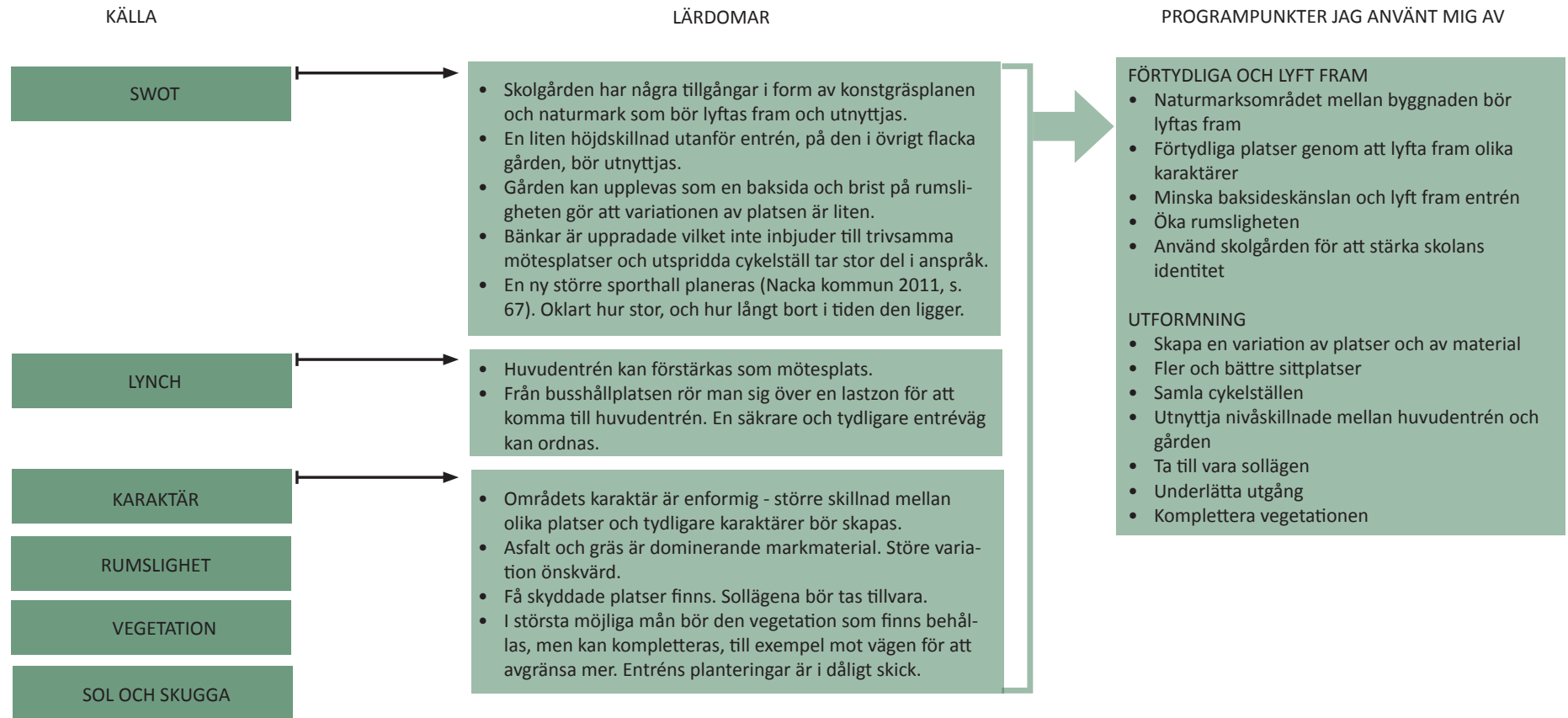

4. EGEN ANALYS OCH INVENTERING

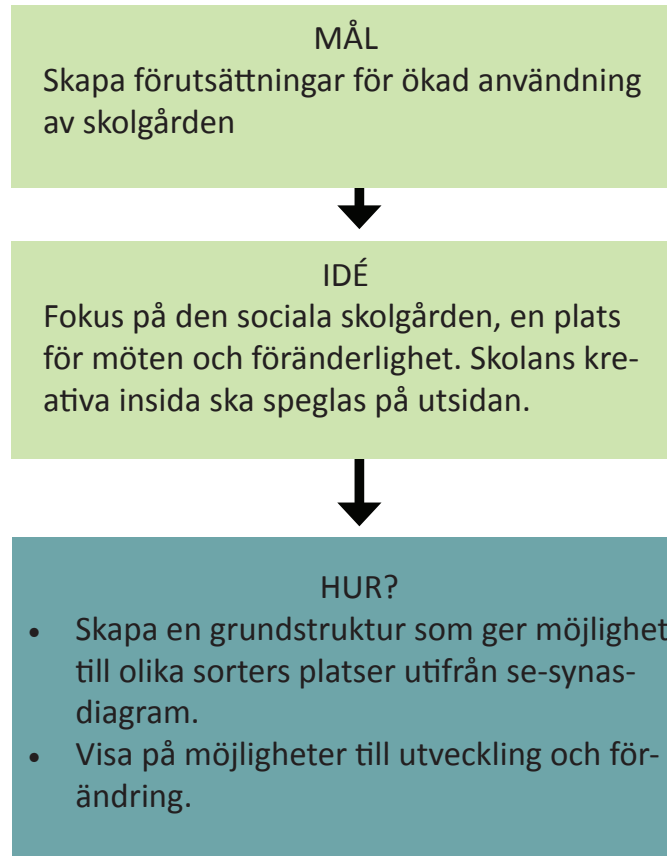

Mål och idé för Stavsborgsskolans utveckling

LÖS UPP GRÄNSEN MELLAN UTE OCH INNE 1

Klassrummen på bottenvåningen saknar utgång. Dörrar därifrån skulle göra att man slipper gå en lång omväg för att komma ut.

ÖKA RUMSLIGHETEN

Skolgården är väldigt öppen och platt och flera rum och platser kan öka användandet.

SAMLING

Skapa samlingsplats för genomgångar, undervisning, plats för uppträdanden vid till exempel skolavslutning.

TYDLIG ENTRÉ

Entrén bör förtydligas och baksideskänslan av denna del av skolgården motarbetas.

FRIYTOR

Skolgården bör ej vara för programmerad. "Friytor" är nödvändigt då det är viktigt att eleverna kan skapa egna platser och användning av ytorna. En alltför programmerad skolgård medför risk att det blir för vuxenstyrt.

Cykelställen bör samlas och placeras på bättre plats. Står idag utspritt mitt på gården.

LÖS UPP GRÄNSEN MELLAN UTE OCH INNE 2

Det ska vara lätt att gå ut, till exempel från matsalen.

MÖTESPLATSER

Skolgården är en social arena och ska därför erbjuda mötesplatser av olika slag.

VARIATION

En blandning med exempelvis grus, asfalt, gräs och naturmark ger större variation i användning eftersom det uppmuntrar utforskning och användning på olika sätt.

Idéverkstad 2 - uppföljning och förslagsskiss 1

Följande förslag till utformning presenterade jag för elever, personal på skolan och för fyra personer på Nacka kommun som på olika sätt arbetar med skolgårdar. Jag hade som redogjorts i metodavsnittet skissat innan jag träffade eleverna, för att lära känna platsen och ha något att utgå ifrån när jag fick deras synpunkter på skolgården. Förslaget visades i enkla skisser för att ge utrymme till kommentarer och inte ge uppfattningen att det är ett helt färdigt förslag som inte kan ändras. I presentationen strävade jag efter att så mycket som möjligt koppla till elevernas synpunkter som framkom under idéverkstaden, för att de skulle känna att de var delaktiga i arbetet. Här visas presentationen i sin helhet, med det jag pratade om återgivet kursivt under varje bild.

PRESENTATION

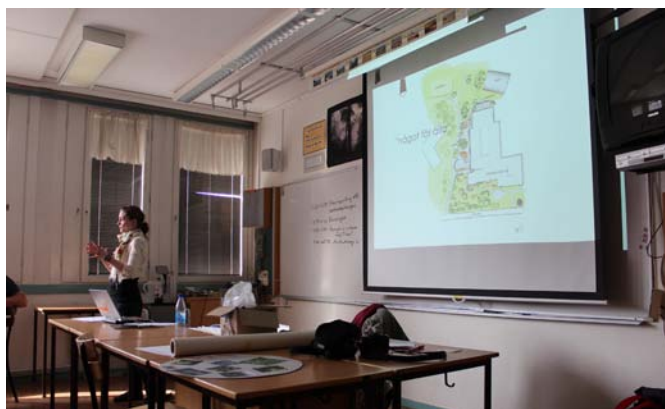

Bild från presentationstillfället. (Foto: Maria Lindgren)

Syftet med det här förslaget är

- att vara ett inspirerande exempel för hur skolgården kan utvecklas.
- Att omsätta era (elevernas) idéer till ett konkret förslag.

Det övergripande målet är att stimulera utomhusvistelse och öka användningen av skolgården. För att göra det måste det vara lätt att gå ut, vilket jag kommer att visa några exempel på hur man kan göra.

Jag har också försökt skapa en omväxlande miljö där alla kan hitta en plats de vill vara på.

Innan jag går in på förslaget ska jag ta upp några generella kommentarer som framkom under förra idéverkstaden:

AMBITION

Stimulera utomhusvistelse
Det ska vara lätt att gå ut
Kreativ och varierad miljö
Många mötesplatser

- *Det är viktigt att miljön är omhändertagen. Ord som "slitet" och "fult" återkom ofta och det gavs uttryck för hur trist skolgården känns.*
- *Eleverna vill ha mer färg och en gladare utemiljö.*
- *Eleverna vill att både de själva och besökare ska känna sig välkomna till skolan.*

För att åstadkomma en varierad miljö har jag jobbat med "öar", som är rum och platser med olika aktiviteter och karaktärer.

Jag kommer i följande presentation att göra nedslag på några av dessa platser. Därefter får ni titta närmare på förslaget och diskutera det i era grupper.

"mysigaste platsen på skolan"

Det här var den plats som fick flest positiva kommentarer under rundvandringen. Ni elever sa att träden, kullen och sittplatserna gjorde det mysigt och att det var en bra plats att hänga på.

Jag ser det som att kullarna och träden skapar en rumslighet som saknas på skolgården idag.

Den rumsligheten kan förbättras, och även små höjdskillnader kan medföra att man upplever att man befinner sig på olika platser.

Den här bilden visar hur flera olika rum och platser kan skapas. Den är också ett exempel på hur man kan göra det lättare att gå ut. Genom att sätta dörrar och göra det möjligt att gå ut direkt från klassrummen kan små grupparbetsplatser ordnas direkt utanför under tak.

"man ska bli glad när man går in i skolan"

Som jag nämnde i inledningen vill eleverna känna sig välkomna. Citatet ovan belyser detta. Eleverna vill känna stolthet över skolan, eftersom de nämnde att även besökare utifrån ska känna sig välkomna.

Jag vill att vi ser det som att skolan börjar redan ute vid gångvägen, och inte vid dörrarna. En träd-rad eller liten allé försärker entrékänslan. Man kan jämföra med en herrgård där uppfarten förmedlar pondus och stolthet.

Idag står två bänkar vid entrén som är populära eftersom de står i bra solläge. Jag föreslår generösare sittplatser vid entrén, där man kan invänta kompisar eller sitta och prata.

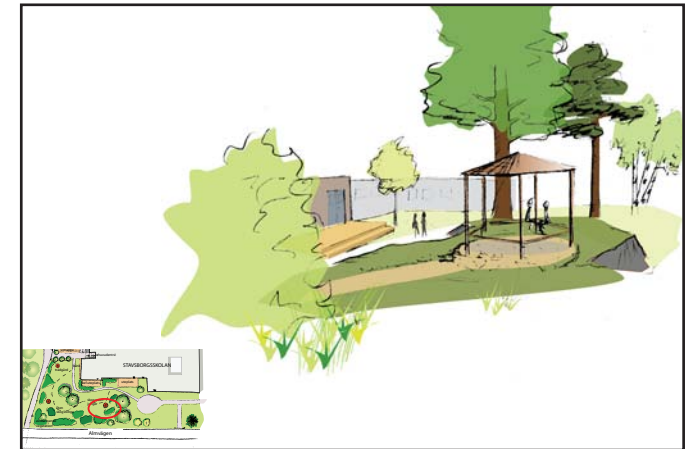

"vem vill sitta här?"

sitta många
sitta i liten grupp
sitta få
sitta avskilt
sitta "synligt"
sitta under tak

Så här ser skolgårdens sittplatser ut. När vi gjorde rundvandringen fick de platser som har bänkar positiva kommentarer för att de har bänkar, men däremot efterfrågades bättre kvalitet, finare och mer färgglada bänkar. Dessutom vill eleverna kunna sitta flera tillsammans, vilket inte hjälps av att bänkarna står på rad.

Jag har försökt möjliggöra olika sorters sittplatser. Man ska kunna sitta många, sitta i grupp eller bara några stycken, och man ska kunna sitta avskilt eller mitt bland folk. Dessutom är det bra om man kan sitta under tak för att skydda sig mot regn eller sol.

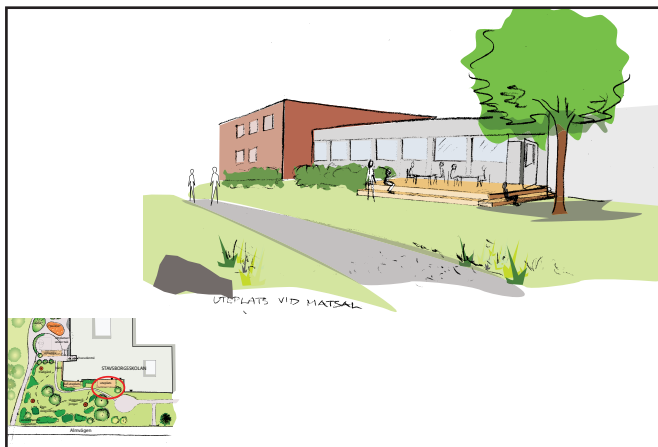

Den här bilden visar exempel på hur det lilla skogsområdet mellan skolhuset och vägen kan utnyttjas till en liten promenadslina med sittplatser. Här kan man sitta avskilt under tak och snacka hemlisar!

"baksidan av matsalen"

Den här platsen passeras av många när de kommer till skolan. Den upplevs som en baksida och man måste gå över vändplatsen där köksleveranser sker.

Här är ett till exempel på hur man kan underlätta utgång. Precis utanför matsalen kan en uteplats anläggas, så att man lätt kan ta med sig maten ut eller ta lite frisk luft efter lunchen. En uteplats här minskar också platsens baksideskänsla.

"mera färg"

Ett återkommande önskemål från eleverna var mera färg. Den här väggen skulle kunna vara en av de platser där skolans kreativa insida kan speglas på utsidan.

Alla de här bilderna är tagna på väggar inne i skolan. Varför kan inte en fasad se ut så här?

Den här bilden återkom och fick vara uppe medan grupperna fick varsin uppsättning med bilderna för att diskutera.

Efter en kort presentation fick deltagarna sitta i grupper och diskutera förslaget. Följande discussionsfrågor ställdes:

- Vad gillar du med förslaget?
- Vad gillar du mindre med förslaget?
- Syns dina tankar och idéer i förslaget? (fråga till eleverna)
- Har ni idéer kring andra lösningar?
- Är det något som inte fungerar praktiskt?

Varje grupp fick skriva ned vad de diskuterat för att sedan dela med sig till övriga. Här följer en sammanställning av vad som sades.

Här visas kommentarer som elever, personal och representanter från kommunen gav efter att i grupper ha tittat på förslaget..

GENERELLA KOMMENTARER

Här är ett urval av kommentarer som inte kopplas till en specifik plats på skolgården.

"Vart man än går har man alltid nånstans att sitta."

"Om skolgården såg ut så här så skulle jag vara ute hela tiden."

"Det skapas en annan känsla än rakt när man har öar och trädunge på asfaltsytan."

"Jättebra, roligare att vara ute"

"Uteplatserna utanför klassrummen kan vara starka färger, "Vi ses vid röda bordet.""

"Nu har vi fått upp ögonen för att vi har en skolgård"

"Stolt över skolan"

"Istället för att gå till grupp- rum kan man gå ut"

SAMMANFATTNING

I det stora hela var både elever, personal och tjänstemän på kommunen mycket positiva. Inga större invändningar framkom och jag kan därför dra slutsatsen att jag har deras godkännande. Det jag framför allt ser som viktigt är att eleverna verkligen känner att de bidragit och att deras idéer syns i förslaget. Kommentarna ”Vart man än går har man alltid någonsans att sitta” och ”Det blir roligare att vara ute” stärker min idé om att skolgården ska bli en plats för möten och att den ska uppmuntra till utomhusvistelse.

När det gäller mer specifika tankar kring innehållet så var placeringen av cykelställena en fråga. Det var visserligen positivt att de flyttas till norr om idrottshallen, men en synpunkt som framkom var att de blir mindre övervakade och därmed lättare att stjäla eller förstöra. En annan fråga handlade om entréer. Det är inte bara huvudentrén som används som ingång, utan även en ingång på lilla skolgården.

Eftersom den inte ligger inom mitt arbetsområde utan hör till det område som kommer att förändras inför sammanslagningen med låg- och mellanstadiet så har jag valt att fokusera på huvudentrén.

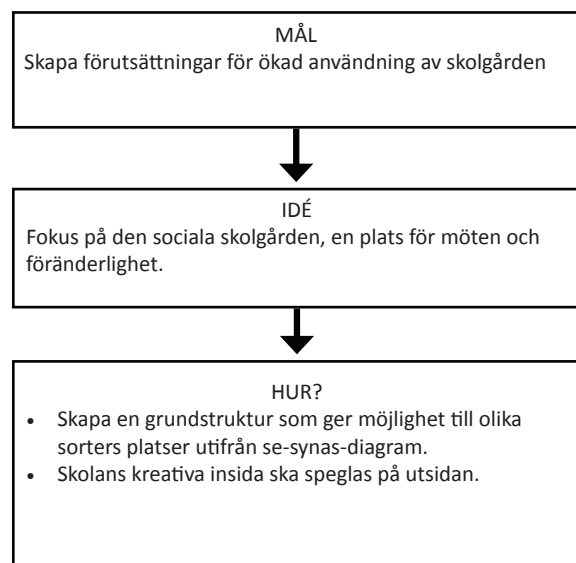
VIKTIGASTE LÄRDOMARNA FRÅN UPPFÖLJNINGEN

- Elever och personal fick insikt om att skolgården faktiskt finns. De fick upp ögonen för skolgården och förstod att den har potential att utvecklas till något mycket bättre.
- De insåg också att mycket kan de göra själva. Eleverna sade att de kan ha en skolgårdsdag och bygga egna bänkar och skyltar.
- Eleverna uttryckte en rädsla och farhåga att ingenting kommer att hända. Det är viktigt att ta vara på energin som kommer av ett sådant här tillfälle.

Förslagsskiss 2

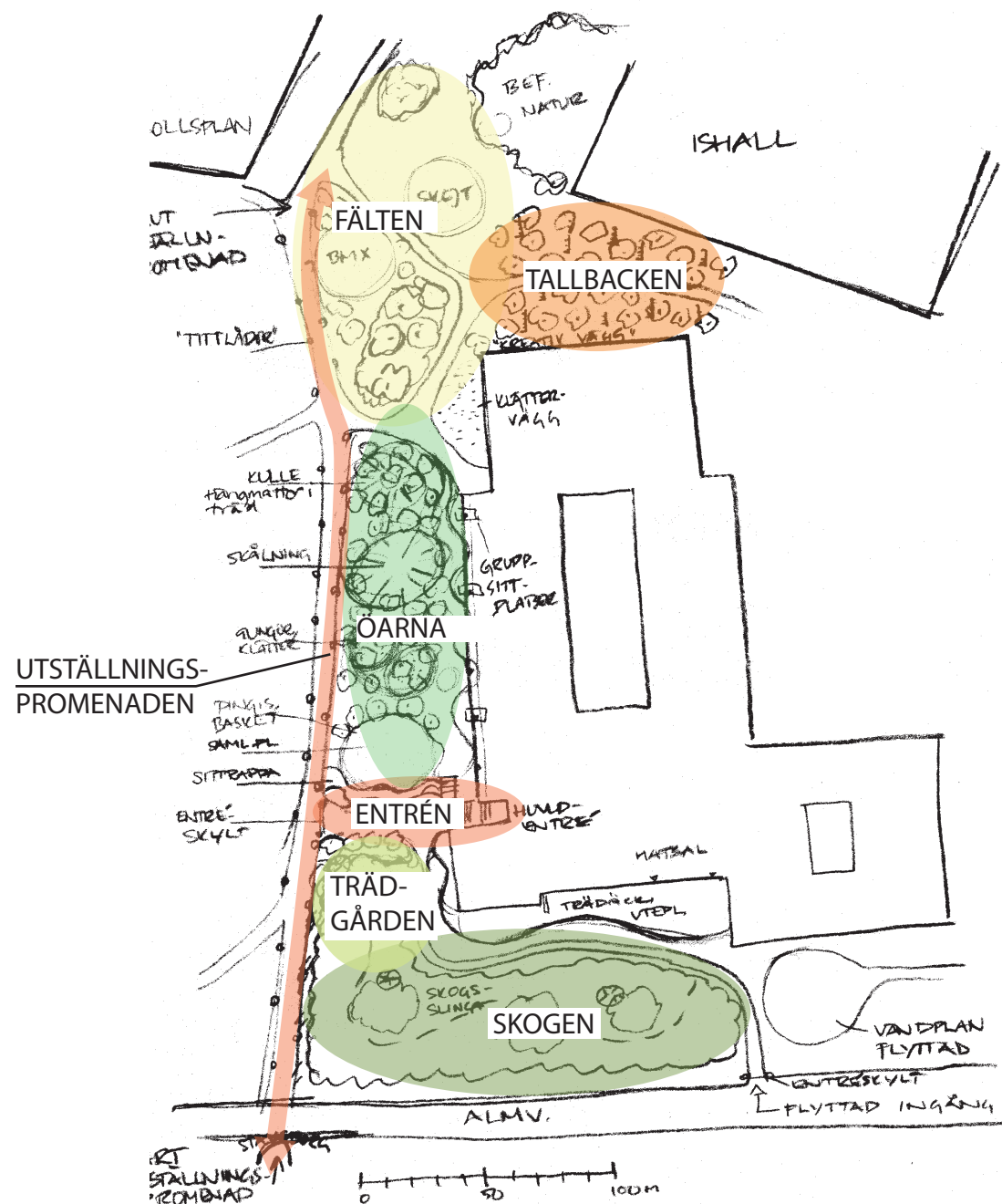
Här visas ett bearbetat förslag men som fortfarande är del i en skissprocess. Målet som jag satte upp var att skapa ökad användning för skolgården. Det ville jag göra genom att föreslå en utformning med många mötesplatser, och platser där man både kan vara i centrum och avskilt. Dessutom ville jag skapa förutsättningar för att skolans kreativa och kunskapsfyllda insida ska speglas på utsidan. Först redogörs för hur olika områden kan förtydligas med skilda karaktärer och hur skolgården kan förändras och utvecklas. Sedan visar jag en översikt över hur skolgården möter programmet och de olika funktioner och karaktärer som studien visat är viktiga på en skolgård.

Jag har använt mig av samma programpunkter som redovisades inför första förslaget (se *programöversikt*, s. 71-74).

Dessa mål satte jag upp inledningsvis.

OMRÅDESBESKRIVNING

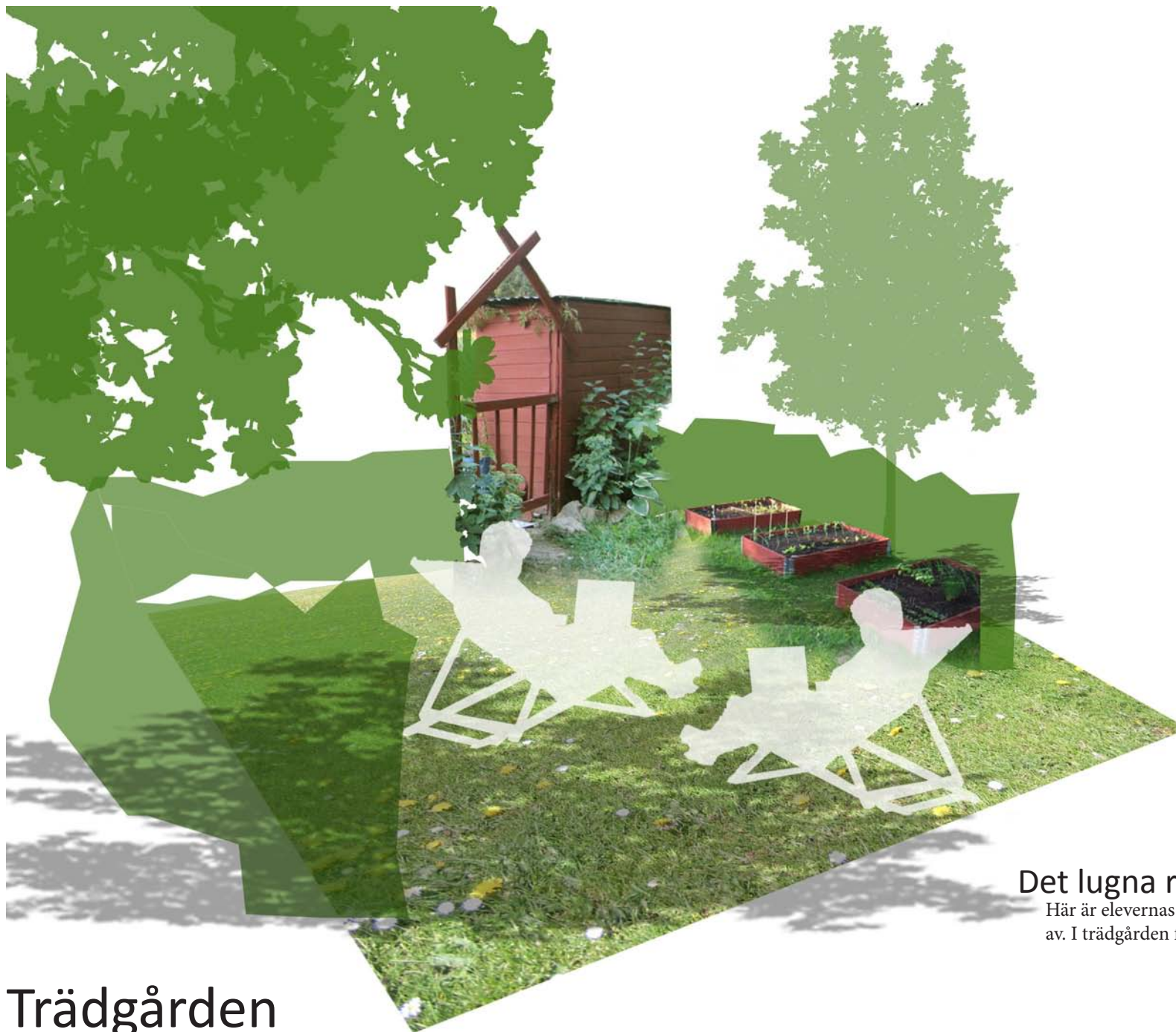

Sitta avskilt

Längs med skogsstigen kan små tak byggas som bildar en lugn och avskild vrå där man kan vara för sig själv, skyddad från regn och sol och all rörelse på andra delar av skolgården. Slingan i skogen kan vara en bra kortpromenad när rasten inte räcker till att gå långt bort. Taken kan eleverna få designa och bygga själva, perfekt uppgift i till exempel slöjd och teknik.

Skogen

Trädgården

Det lugna rummet

Här är elevernas lugna rum där de kan ta en paus och koppla av. I trädgården finns också utrymme för egen odling.

Mötesplatsen

Entréområdet är tänkt som en central mötesplats där eleverna kan vänta på varandra, umgås på rasterna, och spana ut över skolgården. Här har man koll på vem som kommer och går, och man visar också upp sig själv. Sittrap-porna kan användas som läktare vid en basketmatch eller som samlingsplats för utomhusundervisning. Den kan också fungera som scen vid till exempel skolavslutningar.

Entrén

Utställningspromenaden

Skolan visar upp sig

Skolan kan visa upp sig mer i närmiljön och skapa en identitet som skiljer sig från andra skolor. Utanför Stavsborgsskolan går en gångväg som leder till centrum. Här kan man ta chansen att göra små utställningar med olika projekt man jobbat med så att förbipasserande ser vad som pågår innanför skolans väggar, och kanske samtidigt bättra på sin egen skoltyska. På detta sätt tar skolan plats i samhället och visar stolt upp sig. Promenadvägen integreras mer med skolgården som blir en föränderlig plats, spännande att passera.

”Vi ses vid det röda bordet”

Om varje klassrum på bottenvåningen får en dörr ut kan eleverna sätta sig vid borden utomhus och arbeta i grupp, eller ta fem minuters bensträckarpaus. Eller varför inte bestämma träff vid det röda bordet när skoldagen är slut? Skolgården fylls med öar av aktiviteter och upplevelser med olika karaktär.

Öarna

Tallbacken

Kreativa väggen - eleverna påverkar utsidan

Området mellan idrottshallen och ishallen domineras mycket av två höga väggar. Platsen blir skuggig stora delar av dagen. Den här delen av skolgården binder samman "lilla skolgården", det område som jag arbetat med, och ishallen och gångvägen som används av allmänheten. På grund av norrläget och lokaliseringen är det en lämplig plats för cykelställ. Väggarna skulle kunna vara lika glada och kreativa som inne i skolhuset. Till exempel kan varje års nya sjuor få i uppdrag att måla om den, och på sätt får de sätta personlig prägel på platsen samtidigt som väggen förändras kontinuerligt. Tätt planterade tallar som med tiden skjuter upp i höjden skapar ett spännande rum där väggarna fortfarande är synliga, och platsen blir trevligare att passera.

Ostyrd ytor och plats för större aktiviteter

Området mellan skolan och fotbollsplanen är en yta som kan vara ostyrd och flexibel. Den ligger utanför fastighetsgränsen men skulle kanske på sikt kunna utvecklas vidare och utnyttjas till mer utrymmeskrävande aktiviteter som skejt och cykling.

Fältet

ÖVERSIKT

Här visas en sammanställning i plan över skolgårdens funktioner.

IDENTITET OCH FÖREBILD

Utställningspromenaden är en plats som eleverna själva kan påverka och som visar upp skolan och vad som händer där. Skolan blir en förebild i närsamhället.

PLATSER

Bland kullarna och träden finns utrymme för en mängd aktiviteter som till exempel kompisgunga, pingis, klättervägg, hängmattor och mindre sittplatser.

SAMLING OCH ARENA

Här kan man spela basket, bandy eller ha ett uppträdande med sitttrappan som läktare.

SE OCH SYNAS I CENTRUM

Trädäcken och sitttrappan vid entrén är en mötesplats där många kommer och går, och där ungdomarna syns och visar upp sig. Det är också en plats där man ser ut mot skolgården och kan titta på det som pågår på samlingsplatsen.

ELEVERNAS PÅVERKAN

I trädgårdsdelen kan eleverna plantera och odla det de vill. Skogspavilljongerna kan de rita och bygga själva.

ENTRÉ

Skolans område kan markeras och börja redan vid gångtunneln.

AVSKILT

Här finns utrymme både för större aktiviteter som skejt och BMX, och för sittplatser en bit bort om man vill vara i utkanten av området.

MATERIAL

Förslaget rymmer markmaterial som naturmark, gräs, asfalt, betongplattor, gräs, grus och trä.

SKOLAN UT-OCH-IN

Den kreativa insidan av skolan kan här återges på väggen. På den kreativa väggen kan årets nya sjuor få måla. På så vis förändras den varje år och eleverna får sätta sina personliga avtryck.

LÄTT ATT GÅ UT 1

Genom att sätta en dörr i varje klassrum på bottenvåningen kan man lätt gå ut och sätta sig vid grupsittplatserna längs väggen under tak.

LÄTT ATT GÅ UT 2

Här kan man lätt gå ut direkt från matsalen och hänga med kompisarna i solen. Trädäcket böljar runt byggnadens väggar och bildar en plats där man kan visa upp sig och umgås utan att förflytta sig långt.

AVSKILT I PERIFERIN

Här kan eleverna umgås i utkanten av skolgården, i grupp eller enskilt.

DISKUSSION

Återkoppling till frågeställningar

Dessa frågor ställde jag upp inledningsvis. Jag sammanfattar här de viktigaste svaren och diskuterar sedan resultatet.

- **Hur använder högstadieeleverna på Stavs-
borgsskolan sin skolgård?**

Skolgården används i mycket liten grad. Det är främst en plats där eleverna passerar när de kommer och går. Vid andra tillfällen är det fotbollsplanen som främst lockar elever, och utöver det är det sittplatser där ungdomarna kan sitta och prata, eller vänta på varandra som används.

Det är slående hur lite Stavsborgsskolans skolgård används. Undersökningen har visserligen gjorts under en kall vårvinter vilket kan ha påverkat resultatet något, men också enkätundersökningen visade att många ifrågasatte om de ens har en skolgård.

- **Hur vill högstadieelever på Stavsborgsskolan
använda sin skolgård?**

Ungdomarna som deltog i idéverkstaden kom med många önskemål om vad de vill göra på skolgården. Framförallt framkom att de vill att det ska finnas

mycket att göra och många aktiviteter att välja på. ”Man vill känna att det är kul att vara ute” sa en pojke när han redovisade sitt kollage. Sport och fysiska aktiviteter som basket, fotboll, pingis, skejt- och bmx- möjligheter efterfrågades, men också lekredskap som klätterställning och kompisgunga. Dessutom ville eleverna kunna sitta och ta det lugnt, sitta och prata eller titta på något som pågår på skolgården. Hängmattor återkom ofta som ett önskemål. Utöver specifika önskemål på redskap eller aktiviteter så ville eleverna ha något ”udda” och ”coolt”, något som sticker ut.

När det gäller upplevelser och känslor, så var det tydligt att en ”finare” och mer färgglad miljö önskades. Dels påpekades att mer omhändertagna bänkar är viktigt för att de ska användas, men också blommor, träd och buskar såg eleverna som en sak som skulle förbättra utemiljön. Att ha något ätbart på skolgården var ett önskemål. ”Man ska känna sig välkommen när man kommer till skolan” uttryckte en elev för att förklara hur hon ville att skolgården skulle upplevas. Det är tydligt att det verkligen är viktigt med en mångfald av aktiviteter

och platser, precis som bakgrundsstudien visade. Ungdomarna befinner sig i en ålder där de alla är i olika utvecklingsfas, och alla utvecklas åt olika håll. Olika intressen och personligheter gör att det måste finnas utrymme för var och en att hitta den plats de vill vara på.

- **Hur kan jag utforma Stavsborgsskolans skol-
gård på ett sätt som uppmuntrar högstadie-
eleverna till utomhusvistelse?**

”Jag skulle vara ute hela tiden om det såg ut så där” var en kommentar på det första förslaget. Det visar att det är möjligt att uppmuntra utomhusvistelse. När jag visade det förslaget var eleverna mycket positiva till det och sa att ”nästan allt kom med” av det de hade framfört. Men det viktigaste tror jag inte är att exakt allt finns med, utan att de upplever att deras åsikter tagits på allvar. Framför allt för att de – genom att de själva varit med i processen genast såg vilka delar de själva kunde genomföra, och blev också sugna på att förmedla till andra elever på skolan vad de hade gjort. Många ville gå vidare genom att bilda en skolgårdsgrupp och ordna en skolgårdsdag.

En skolgård bör också vara utvecklingsbar i den meningen att eleverna lätt ska kunna påverka den och därmed använda den. Skyltar, trätak, kreativa väggen, odling och utställningspromenaden är exempel på sådant som kan förändras kontinuerligt.

Att förslaget jag redovisade bestod av enkla skisser gjorde att både elever och vuxna från skolan tyckte att många delar skulle vara genomförbara. Ett enkelt förslag öppnade ögonen både för att det finns en skolgård att utgå ifrån, och för att man kan förändra. Att samtidigt sammanföra flera aktörer – elever, personal på skolan och folk från kommunen – gjorde att alla tillsammans såg vilka resurser som fanns i form av vilja och engagemang.

- **Vilka behov kan uppfyllas och vad kan en skolgård erbjuda äldre elever?**

Undersökningen visar att skolgården kan fylla flera funktioner. Det är en betydelsefull mötesplats och en plats för social samvaro som är viktig för ungdomarnas utveckling. Det kan också vara en resurs och en utvidgning av klassrummet. En utomhuslekstion kan följas upp inomhus och tvärtom. Och det

faktum att eleverna kommer ut mer kan förbättra deras allmänna hälsa, minska stress och öka koncentrationsförmågan under hela dagen. Dessutom, vilket arbetet med Stavsborgsskolan också visar, är ett skolgårdsprojekt utmärkt för eleverna att jobba tillsammans kring. De kan få erfarenhet av att driva och genomföra förändringar både genom arbete på skolan men också genom att träffa politiker och beslutsfattare.

Resultatdiskussion

Som jag ser det, var det viktigaste resultatet av arbetet med Stavsborgsskolan att jag visat på skolgårdens möjligheter. Både elever och personal fick upp ögonen för att skolgården finns, och att den skulle kunna se annorlunda ut. Funktion och innehåll såväl som det faktiska utseendet, som visat sig vara viktigt för elevernas uppfattning om sin miljö, kan förändras. I det här fallet handlade det om att börja från allra första början eftersom många inte ens hade tänkt på skolgården. Jag blev medveten efter första besöket på skolan om att skolgården var bortglömd och att den inte såg särskilt inbjudande

ut, men jag överraskades efter mötet med eleverna av att användandet av den och medvetandet om den var så lågt. På en annan skola i ett annat sammanhang skulle detta troligtvis se helt annorlunda ut – varje skolprojekt har sina förutsättningar. Om jag hade jobbat med en skola vars utemiljö var mer uppskattad, omhändertagen och påkostad, skulle ett förslag på utveckling spela en annan roll än den gjorde i det här fallet.

GÅTUR

Det var under gåturen med eleverna och vid diskussionen som följde på den, som jag blev medveten om hur lite skolgården har används och hur lite de tyckte om den. Eleverna använde hårda ord om sin utemiljö – ord som ”äckligt”, ”tråkigt”, ”dött” och ”motbjudande”. Jag tror att de själva också började inse att deras utemiljö var i dåligt skick när de fick tid att tänka efter och möjlighet att sätta ord på vad de tyckte. De starka ord som användes kan delvis bero på tonåringars vokabulär, med det kan också vara ett uttryck för den frustration som jag anade växte fram ju mer de reflekterade över sin miljö. Det finns få platser på skolgården som är gjorda

för ungdomarna, vilket - precis som Travlou och Ward Thompson kom fram till - visar att det fysiska utseendet är viktigare om skolgården inte fungerar som social plats (Travlou & Ward Thompson 2007, s.30). På de platser på Stavsborgsskolan där det till exempel fanns bänkar och där ungdomarna brukade vara, så beskrevs utseendet i andra hand och det faktum att platsen hade bänkar och möjlighet att sitta lyftes fram som viktigare. Jag fick alltså bekräftat genom gåturen att skolgården som social plats är viktig, eftersom platserna där ungdomarna kunde sitta eller vara tillsammans sågs som bättre platser.

Många elever sa att de ville ha roligare, mer färgglatt, något coolt och spännande. Jag tolkade det som att det är viktigt att ha en skolgård med en identitet, och en plats med en viss prägel. Entrén kommenterades av några som ”för mycket Stensöstil – det borde vara mer Solsidanstil.”¹ Det visar att eleverna identifierar skolans karaktär med sitt

1 Stensö är ett område precis intill Stavsborgsskolan och Solsidan en del av Nackas mer välbärgade områden. Solsidan har även gestaltats i en tv-serie och därmed kommit att bli synonymt med en rikemansbosättning för många.

område. Precis som Wendy Titmans forskning visat så är skolans identitet och karaktär viktig för hur eleverna uppfattar att samhället värderar deras arbete och miljö (Titman 1994, s. 83).

Fotbollsplanen var mycket omtyckt. Men en fotbollsplan är endast en del av skolans utemiljöer, och för de som är ointresserade av att spela själva eller att titta på blir skolgården ointressant. Dessutom tror jag att en anledning till att den ses som något positivt kan också vara för att det är det enda som någon uppenbart investerat i. Det är en nyanlagd konstgräsplan, och sticker därför ut i den i övrigt ganska slitna miljön.

KOLLAGE

Det jag framför allt fick bekräftat var att eleverna vill ha en bra skolgård med variation, många aktiviteter och många platser att vara på. De hade också flera specifika önskemål, vilka egentligen inte var svåra att bemöta. Det mest kan rymmas i ett förslag, till exempel kompisgunga, skejt, basketkorg och pingisbord. Mer intressant var att försöka möta önskemål om karaktärer och platser, till exempel ”man

ska känna sig välkommen”, bli glad, eller ha en lugn plats att vara på. Mycket av det jag nämnt är sådant jag hade försökt skissa kring innan, men dagen med eleverna gav en bekräftelse på att jag var rätt ute. Ett till exempel är uteplatsen utanför matsalen som eleverna själva föreslog utan att ha sett mina utkast där jag skissat på just det.

Något som jag avsiktligt inte tagit med av elevernas idéer är vatten. De ville gärna ha en fontän, eller vatten att dricka på skolgården. Förslaget som jag visade vid uppföljningstillfället var medvetet lågmält i bemärkelsen att jag försökte förmedla att det går att göra mycket med små medel. Vatteninstallationer som dessa skulle kunna verka för påkostat. En fontän tolkade jag också som ett element som för eleverna är udda och utstickande, men jag tror att det går att skapa en skolgård som sticker ut med andra medel. Kanske borde jag ha försökt infoga vatten på något sätt, men jag tror att om man vill ordna vatteninslag skulle det vara bättre att göra det med en sorts dagvattendamm, som samtidigt har en pedagogisk funktion. Jag hade inte för avsikt att ta med exakt varje önskemål, utan att skapa en helhet

där alla kan hitta något tilltalande.

IDÉVERKSTAD 1 - GÅTUR OCH KOLLAGE

Jag överraskades något av de realistiska önskemål som eleverna hade. Egentligen efterfrågade det mest självklara: en skolgård med många aktiviteter och en plats där man kan ha roligt. Av någon anledning hade jag förväntat mig att de skulle komma med mera "orimliga" förslag. Men när jag tänker efter tror jag att i deras värld var deras idéer ändå höga önskemål, eftersom det skulle innebära en stor förändring mot hur skolgården ser ut och används idag. Idéverkstaden var ett tillfälle där de faktiskt fick tänka fritt kring hur de ville ha det. Egentligen borde det vara en rättighet för alla elever på alla skolor att ha roliga platser att vara på, att vistas i en glad miljö, att kunna syssla med många olika aktiviteter och att inte uppleva skolgården som trist och sliten.

Efter att ha träffat eleverna kan jag inte säga att jag ändrade spår i mitt skissande, men mötet med dem var ändå viktigt för att jag fick bekräftat att mycket av det jag skissat på var i rätt linje eller gick

att kombinera med deras önskemål. Det var också viktigt för att de fick börja tänka på skolgården som en plats för dem själva, och för att de fick uttrycka sina åsikter och bli tagna på allvar.

IDÉVERKSTAD 2 - UPPFÖLJNING

När jag vid uppföljningstillfället presenterade mitt förslag var jag nervös – det kändes så viktigt att eleverna skulle gilla vad jag tagit fram. Nervositeten var dock onödig - förslaget mottogs väl. Jag blev överraskad över den otroligt positiva inställningen, eftersom jag själva ansåg förslaget vara en enkel skiss. Det visar kanske också att elevernas förväntningar inte var så höga, eller att de inte visste vad de skulle förvänta sig.

Jag fick min tanke om att en skolgård med något coolt och utstickande inte behöver ha en vatten-ruschbana eller en fontän – skolgården kan uppfattas som spännande ändå. En pojke uttryckte sig gillande om de organiska formerna eftersom det inte blir så "tråkigt och rakt". Det tog jag med mig - om det organiska uppfattas som spännande så var det något som kunde förstärkas. Vilken miljö borde

vara just spännande om inte en skolgård?

ENKÄTUNDERSÖKNINGEN

Enkätundersökningen fungerade som referenspunkt och hjälpte mig att se att resultatet från idéverkstaden stämde överens med övriga elevers åsikter. Förutom att jag fick ett bredare underlag med fler kommentarer, tror jag att enkäten också fyllde en funktion som informationsspridare. Genom att fylla i enkäten fick fler elever veta att arbetet med skolgården pågick. För mig är enkäterna ett viktigt underlag. Förutom att jag fick bekräftat att bilden stämmer överens mellan enkäterna och gåturen så är det bra att kunna argumentera med siffror och diagram. I bilagan visas sammanställningen där man till exempel ser vilka aktiviteter som används i vilken grad. Även om enkäten gett större underlag än idéverkstaden så är antalet tillfrågade fortfarande inte tillräckligt stort för att dra helt säkra slutsatser. Dessutom har jag tolkat enkätsvaren och valt vilka jag vill lyfta fram för att ge en helhetsbild, på grund av att jag har uppfattat några svar som mindre seriösa (se alla svar i bilaga 2).

HUR BLEV SJÄLVA FÖRSLAGET?

Båda mina förslag skall ses som en del i en process, där det första som visades för elever och personal på skolan hade funktionen att visa på skolgårdens möjligheter och att omsätta elevernas tankar i en konkret utformning. Om man ser på skissen med den inställningen så var det ett lyckat förslag – eftersom flera kommentarer handlade om att de fick upp ögonen för skolgården. Eleverna upplevde att deras åsikter syns i förslaget och det sporrade deltagarna till att fortsätta jobba med skolgården i till exempel elevrådet och i föräldrarådet. I det fortsatta arbetet är det betydelsefullt för dem att ha en idé och en plan att utgå ifrån för att kunna göra en prioriteringslista. Där kan de lista vad som kan genomföras nu, vad som kan genomföras på sikt, eller om det är något man bör tänka om kring, eller bortse ifrån. En plan för vad skolan och eleverna själva kan göra, och var det är värt att lägga pengar på att få hjälp med bör också upprättas. Ett första förslag som detta fyller en viktig funktion som hjälp att strukturera fortsatt arbete. Dessutom tror jag att det faktum att jag som landskapsarkitekt gjort skisserna istället för att eleverna själva gjort dem är betydelse-

Första förslaget som visades vid uppföljningstillfället.

fullt, då det visar att någon utifrån tar deras åsikter på allvar och ser deras utmiljö som viktig. Det kan relateras till Wendy Titmans forskning som visar att en oomhändertagen miljö kan tolkas av eleverna som att deras arbete inte värderas av de vuxna (Titman 1994, s. 83).

Om jag tittar på förslaget med landskapsarkitektens ögon, kan jag se brister både i rumslighet, form och funktion. Till exempel blir gräskullarna inte särskilt stora och kan få problem att ta sig, att skötas och att hållas snygga. Den lilla skogsslingan borde ha en tydligare karaktär, och förstärkt rumslighet. Formspråket över skolgården är inte konsekvent, det kunde förtydligas och förstärkas för att ge en tydligare karaktär åt gården. Men syftet med förslaget uppfylldes, och när jag nu i efterhand vet att detta enkla förslag ändå hade stor betydelse, kan jag inte låta bli att tänka att ett förslag som såg för genomarbetat ut kanske hade gett fel indikationer. Kanske hade inte eleverna förstått vad mycket som de själva skulle kunna göra? Eller så hade det varit svårt att ge kommentarer på ett alltför genomarbetat förslag? Eller kanske hade jag själv blivit för låst

och haft svårt att ta emot kommentarer? Elevernas medverkan gjorde att jag fick förslaget bekräftat och jag kunde arbeta vidare med vetenskapen om att de trodde på idén. Något som jag upplevde som intressant var kommentaren om att förslagets böljande former gjorde att platsen såg mer spännande ut. Jag tog fasta på det och försökte ge andra delar samma formspråk när jag jobbade vidare. Uteplatsen och sitttrapporna måste ju faktiskt inte ha raka kanter, och som jag beskrev så skulle utformningen lyftas av ett mer sammanhållet formspråk.

I det andra förslaget går jag lite djupare och visar hur utformningen möter de funktioner en skolgård kan ha, vilka karaktärer som kan lyftas fram och hur förslaget kan användas som en resurs. Att göra det är viktigt eftersom man utifrån det kan diskutera skolgården på ett mer seriöst och djupgående sätt. Även om själva skolgården ska vara en rolig och spännande plats, så måste man kunna argumentera för dess olika betydelser utifrån olika perspektiv.

Ett problem som påpekades av projektgruppen i

Förslaget som utvecklats vidare.

Gröna skolgårdar är att efter att skolgården gjorts om är det ibland problem med att användandet och skötseln avtar. Om de mest engagerade eleverna och lärarna slutar och om man inte förankrar skolgården ordentligt finns risk för detta². Att ha en plan för hur skolgården kan utvecklas och hur den kan användas på längre sikt är ett sätt att möta problemet. I mitt förslag har jag lyft fram några exempel, så som utställningspromenaden eller den kreativa väggen som båda kan förändras, utvecklas och användas under lång tid. Hade tiden varit en oändlig resurs, så hade jag velat jobba vidare med att göra en mer omfattande utvecklingsplan för skolgården, där dess olika delar lyfts fram och där jag visar hur de kan skapas, förändras, skötas och användas. Tyvärr är tiden inte tillräcklig för att göra det inom ramen för detta examensarbete, men hade det varit möjligt hade jag i ett fortsatt arbete gärna kommit tillbaka till skolan för att jobba vidare med elever och personal för att utveckla skolgården.

I ett annat sammanhang kan man tänka sig att

2 Mathias Levin, Karin Bengtson och Lena Jungmark, Gröna skolgårdar, samtal 2012-02-09

landskapsarkitektens kompetens kommer in i flera skeden och i skilda roller. Vi kan inte bara ta fram ritningar som överlämnas till byggnadsentreprenören – vi kan även arbeta som inspiratör och vara den som visar möjligheter, som arbetsledare i planering och genomförande av det som är möjligt att göra med eleverna, eller som den som kommunicerar med politiker och andra beslutsfattare för att tydliggöra skolgårdens viktiga roll. Jag har nu fått uppleva att var med i början av ett projekt, där de viktigaste beställarna – eleverna – har fått säga sitt. Landskapsarkitekten kan se platsen ur ett annat perspektiv än eleverna. Vi har kunskaper om karaktärer och funktioner, former och vad som kan tänkas passa var, vi kan förtydliga platser, entréer, förstå sambanden mellan rörelser. Men elevernas kunskap är lika viktig. Hur de använder skolgården, hur de vill använda den, hur deras vardag ser ut, är bara de själva som vet.

Metoddiskussion

Jag har arbetat i ett projekt med brukarmedverkan, och där arbetet med eleverna på skolan varit en viktig del i processen. Resultatet av arbetet är, som skissen på följande uppslag sida visar, en del i en process. I den bästa av världar skulle det finnas resurser till att fortsätta arbeta tillsammans med skolan för att genomföra en förändring. Det här arbetet kan dock överlämnas till inblandade, så att den boll som satts i rullning kan fortsätta rulla så gott det går. Eleverna och personalen på skolan har nu ett förslag till hur de kan utveckla skolgården. Föräldrarådet har tagit del av förslaget och var positiva till det¹. Från kommunens håll har man påbörjat byggandet av en uteplats vid matsalen². Små steg tas alltså, och det visar att metoden fungerar som ett startskott. Jag tror att förankringen av projektet som samarbetet innebär ökade chanser för att komma igång och genomföra några delar i taget. Hade jag enbart ritat ett förslag och överlämnat det utan att träffa andra inblandade så tror jag inte att

de hade blivit medvetna om vad de själva kan göra och hur en omvandling kan påbörjas. För fortsatt arbete är det viktigt att alla tar sitt ansvar och gör vad de kan för en förbättring av utemiljön.

En invändning mot att jobba på det här sättet kan vara att det tar tid. Dels tar det tid att planera och genomföra idéverkstad och uppföljningen av den, och dels tar det tid att utvärdera och gå igenom allt material. I mitt fall har det fungerat eftersom jag var med som deltagare och det huvudsakliga planerandet gjordes av Maria Lindgren. I det här fallet tror jag ändå att metoden var en förutsättning för att engagemanget på skolan skulle väckas, och då är tiden inte bortkastad. Däremot är det viktigt att man inte drar ut på tiden för mycket. Eleverna var redan skeptiska till att något faktiskt skulle förändras, och eftersom elever kommer och går är det när man arbetar med skolor av stor betydelse att eleverna får se sina idéer bli verklighet.

ARBETSGÅNG

Arbetet inleddes med en litteraturstudie som var viktig för att jag skulle förstå teorier och tankar

-
- 1 Ola Lindström, intendent på Stavsborgsskolan, e-post den 30 mars 2012
 - 2 Sara Chronvall, landskapsarkitekt Nacka kommun, e-post den 7 maj 2012

kring skolgårdsforskning, och relatera mina resultat och min gestaltning till den. Det var bra att ha med sig detta inför skissandet och mötet med elever, eftersom det gav mig ett självförtroende då jag kände mig väl insatt.

Att jag påbörjat skissandet innan jag träffande eleverna var viktigt eftersom jag då hade satt mig in i platsen. Det gjorde att jag lättare kunde ta in deras kommentarer och applicera dem på det jag skissat på. Eftersom det var en knapp vecka mellan idéverkstaden och uppföljningen där jag presenterade förslaget hade det varit svårt att ta fram ett helt nytt förslag på den korta tiden. Det var dock viktigt att eleverna inte fick se mina idéer eftersom de skulle komma med sina egna tankar och inte påverkas av något de sett.

Ungdomarnas deltagande var en viktig del i arbetet, men de har inte varit med under längre tid. Denna studie för liten för det, men det skulle vara intressant att se hur resultatet blivit med ett mer återkommande samarbete.

En svårighet i skissandet har varit att hitta en balans mellan en skolgård som visar visioner och är spännande, och ändå inte ta i för mycket och göra ett förslag som inte är helt fränkopplat den ekonomiska verkligheten. Jag hade bestämt mig för att inte tänka på ekonomi eftersom förslaget hade som syfte att vara ett inspirerande exempel, men trots det var det ändå svårt att låta bli. Det finns inte hur mycket pengar som helst i skolvärlden, även om jag anser att det generellt borde satsas mycket mer på skolgårdar än det görs idag. Eftersom eleverna uttryckte att de skulle använda skolgården mer och att de började se vad de själva kunde bygga eller på annat sätt förändra, hamnade jag nog ändå på en bra nivå. Förslaget visade möjligheter utan att bli för stort och omfattande.

ARBETET MED STAVSBORGSSKOLAN

Idéverkstadens syfte var att ta reda på hur eleverna vill använda sin skolgård, och att de skulle känna att de var medbestämmande. När de diskuterade kring hur jag i förslaget hade tillvaratagit deras åsikter tyckte många att deras idéer syntes och att det mesta kommit med. Men de var medvetna om

exakt vad som inte var med. Till exempel vattnet, som jag skrivit om tidigare att jag inte infogat i förslaget. Deras medvetenhet tyder på att de är engagerade och intresserade. Eftersom allt inte kommer kunna göras och framför allt inte på en gång, så är det viktigt att i dialog med eleverna göra en prioriteringslista med kort- och långsiktiga mål. Då kan man diskutera vad som skulle ge mest och vad som är viktigast att satsa på först. Gunilla Lindholm påpekar att ett skolgårdsprojekt också är en övning i att kompromissa och samarbeta (Lindholm 1995, V-23), och det är ytterligare ett argument för varför skolgårdsprojekt är en bra erfarenhet för elever.

När det gäller mer detaljer kring utvärderingen av hur vi jobbade på skolan hänvisar jag till Maria Lindgrens arbete (Lindgren 2012), men några saker vill jag ändå nämna. Gåturen prickade tyvärr in en av de kallaste mars-dagarna, och eleverna var trots påminnelser om varma kläder inte ordentligt klädda. Det gjorde att de gärna snabbade på rundturen. Vädret spelar en viktig roll, och eftersom vi inte kan påverka det är det viktigt att lösa det på bästa sätt. Dels hade vi fikapauser som höll

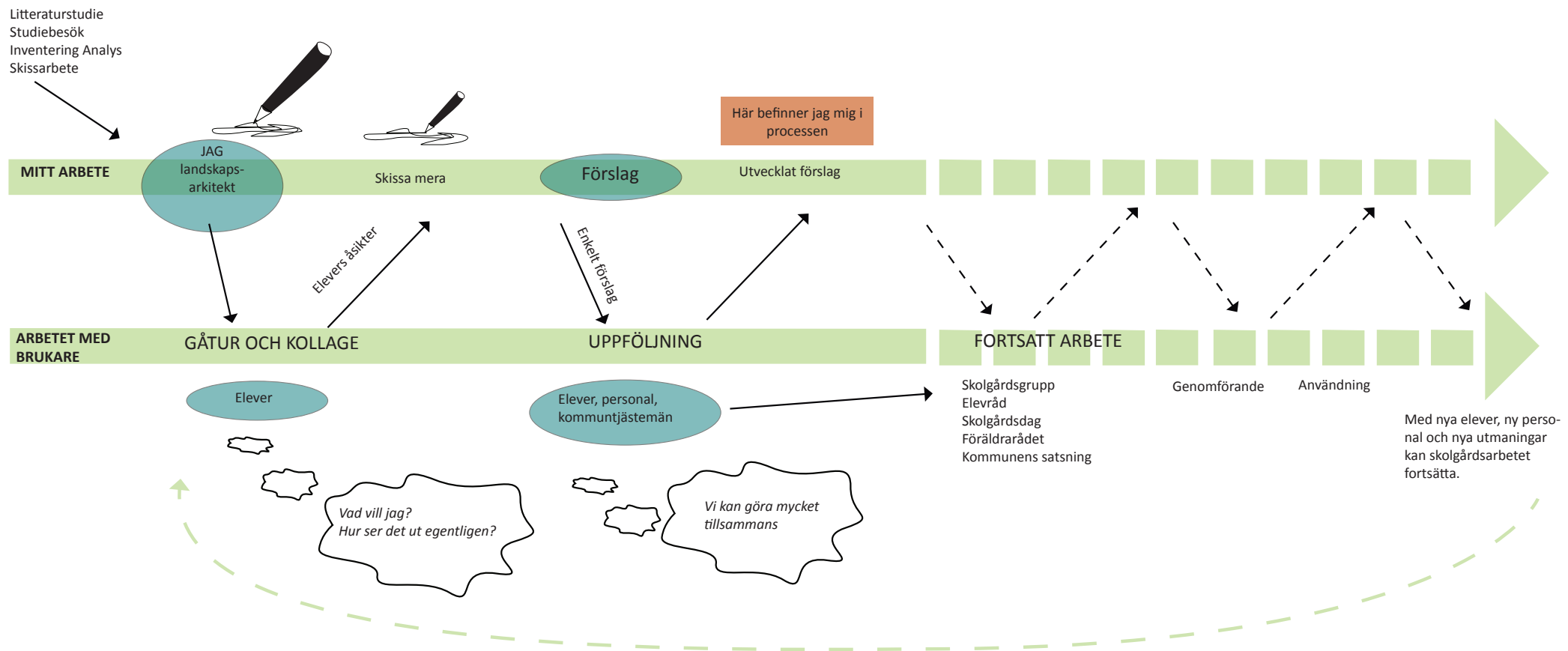
humöret uppe, och sedan så beslöt vi oss för att vara inomhus under diskussionen som följde på rundvandringen istället för att gå ut igen. Som hjälp hade vi kartorna och anteckningar att diskutera kring. Det fungerade bra, och gav troligen bättre diskussion än om vi tvingat ut eleverna en gång till. När vi genomförde gåturen var tanken att eleverna först skulle tänka på vad de tyckte om platserna och hur de använder den idag, för att sedan fundera på vad som kunde förändras. Men det var svårt att separera dessa och prata om användning utan att beröra tankar om förbättring. Detta såg lite olika ut i de olika grupperna och jag talar nu för min grupp. Jag upplever ändå att vi fick ut bra underlag för fortsatt arbete. När eleverna skulle göra kollage fick de först se några inspirationsbilder från andra skolgårdar (se bilaga 3). Det var för att de skulle få hjälp att sätta igång de kreativa tankarna och inte begränsa sig. När de såg bilderna trodde de knappt att det var sant att det fanns sådana skolgårdar, och jag tror därför att bilderna spelade en viktig roll för att de skulle komma igång att tänka. En elev sa när vi under uppföljningen diskuterade hur det var att göra kollage att ”Om man aldrig tänker orealistiskt

blir det aldrig bra” och förtydligade att man måste börja tänka fritt för att sedan anpassa sig. Han uttrycker på ett bra sätt vikten av att inte begränsa sig i början.

På uppföljningsdagen träffades elever, personal och representanter från kommunen. De fick sitta i grupper och titta på och diskutera mitt förslag. Som jag visat tidigare förklarade deltagarna hur de fick upp ögonen för skolgården när de såg hur den skulle kunna se ut. De fick också prata om hur de tillsammans och var för sig kunde gå vidare. Att vi sammanförde flera aktörer tror jag gjorde mycket. Eleverna kunde förklara direkt för de vuxna hur viktigt det var för dem att någonting görs och vi som satt tillsammans i rummet kunde se att vi var många som ville förbättra situationen. Det är lättare att dra igång ett arbete när man vet att det är flera som strävar åt samma håll.

Tyvärr är vardagens schemalagda rutiner svåra att bryta. Några elever tvungna att gå tidigare eller komma sent vid våra moment på skolan. Eftersom gruppen inte var jättestor från början gjorde varje

person skillnad och det var synd att de behövde gå. Även om elevernas ”vanliga” skolgång naturligtvis är viktig så är det synd att sidoprojekt som detta har svårt att få ta plats. Som jag har skrivit om i arbetet så kan ett skolgårdsprojekt vara lärorikt, roligt och viktigt på flera sätt.

Schematisk skiss över arbetsprocessen. Bilden visar också hur man som landskapsarkitekt kan gå vidare och arbeta med skolgården i flera skeden genom en växelverkan mellan mitt arbete och arbetet som pågår på skolan.

Samband teori och undersökning

I detta avsnitt lyfter jag fram några punkter som framkommit i arbetet och kopplar dessa till litteraturstudien.

UNGDOMAR OCH UTEMILJÖ

Jag har fått bekräftat genom arbetet med eleverna att den sociala aspekten av ungdomars miljö är betydelsefull. De vill ha och behöver platser där de kan umgås tillsammans i grupp eller enskilt utan att känna sig övervakade. Mats Lieberg skriver om reträttplatser, där ungdomarna kan vara för sig själva och dra sig tillbaka (Lieberg 1992, s. 227-231). Eleverna jag mött har uttryckt att de vill ha lugna platser, och sagt i klarspråk att de inte vill känna sig så sedda. Penny Travlou och Catharine Ward Thompson beskrev det som att ungdomar vill ha platser för "performance and contest" (Travlou & Ward Thompson 2007, s.71). Att ungdomarna har en önskan om att visa upp sig och synas inför andra är inte lika tydligt i min undersökning på Stavsborgsskolan. Men jag uppfattar ändå genom mötet med dem att det ligger något i detta, till exempel genom att de önskade någonstans att sola och för att de ville ha platser att "hänga".

Variation i miljön framkom som en viktig punkt i litteraturstudien. Det är också vad jag kommit fram till – eleverna ville ha många olika platser och aktiviteter på sin skolgård. De kommenterade dock oftare vilka typer av aktiviteter de ville ha, än vilken karaktär eller material de tyckte saknades. Det som lyftes fram som känsla eller karaktär var att de vill ha en lugn plats att vara på – vilket visades både i kollagen och i enkätundersökningen. Jag fick också belägg för vikten av variation genom att gungor och klätterställningar efterfrågades. Att man börjar högstadiet innebär inte att man inte uppskattar dessa redskap, utan snarare att man använder dem på ett annat sätt än vad yngre barn gör, vilket påpekades av eleverna. De såg kompisgungan som en plats att sitta och prata på som har mer funktionen av en bänk än en gunga.

HÄLSA OCH LÄRANDE

Genom litteraturstudien framkom att i utemiljön kan man lära sig andra saker än inomhus, och en del elever har lättare att lära ta till sig ny information i andra sammanhang än inomhus i klassrummet. Vid uppföljningstillfället nämndes uteklassrum och grupplatser som positivt av både elever

och lärare. Men att använda skolgården aktivt i undervisningen kräver mer än ett förslag på ny utformning. En stor del av intresset för utomhusundervisning måste komma från lärare, och de i sin tur måste uppmuntras till det av sin arbetsgivare. Även eleverna kan efterfråga detta. Jag har i mitt arbete inte gått djupare in på hur lärarna och personalen ser på saken, men jag anar att de börjar inse att skolgården kan vara en resurs. Dels genom att de själva sa att de fått upp ögonen för skolgården, men också genom att några lärare redan använder den, om än i liten grad. En idrottslärare svarar i enkäten att de ofta är ute på lektionerna, men även en lärare som undervisar i svenska och engelska säger att de är ute några gånger i veckan under sommarhalvåret. En lärare svarade "Ska man det?" på frågan om de är ute på lektionerna. Förhoppningsvis kan detta arbete lyfta frågan och visa på några av fördelarna med att använda utemiljön. Och även lärarna själva kanske kan dra nytta av en trevligare skolgård – idag används i stort sett bara personaluteplatsen av dem (se bilaga 2).

SKOLGÅRDEN SOM MÖTESPLATS

Eleverna sa under rundvandringen på skolgården

och i sina collage att de ville ha något coolt och utstickande. Det indikerar att det är brist på den identitet som skolan skulle kunna ha, och som många skolor saknar (Paget 1999 s. 77). Wendy Titman har visat att barnen är medvetna om vilken bild skolan förmedlar genom sin utemiljö (Titman 1994, s. 83). Jag menar att kommentaren där en elev jämförde sitt område med Solsidan, som jag lyft fram tidigare, pekar på att detta stämmer – även om jag bara baserar detta på ett uttalande. Men det faktum att eleverna är skeptiska till att något kan och ska göras åt skolgården, visar också på en uppfattning om att det inte är någon idé, det kommer inte finnas pengar. ”Jag tror inte att Stavam har råd att göra några dramatiska förändringar på skolgården” skrev en elev i sin enkät.

Även om en plats upplevs som tråkig och identitetslös, så kan det väcka positiva känslor om den förknippas med positiva minnen (Björklid 2005, s. 53). Jag fick ett bra exempel på detta under gåturen på skolgården. Asfaltsplanen framför skolbyggnaden (plats 2), menade eleverna var tråkig och ful, men så ändå att det var en rolig plats på skolan och att de brukar vara där. ”Man kan sitta här och bara va” sa en elev och en annan förklarade att det

är ”Roligaste platsen på skolan men ändå tråkig”. Tyvärr visade det sig också i enkätundersökningen att eleverna har väldigt få minnen från skolgården, vilket är beklagligt eftersom de starkaste minnena från barndomen ofta är kopplade till utomhusmiljöer (Boverket 2000, s. 69). Eleverna som deltagit i min studie har blivit berövade den miljö som kunde ha erbjudit många spännande minnen.

DEMOKRATI OCH DELAKTIGHET

”Det är kul, bra och man känner sig viktig” sa en elev om att få vara med och arbeta med utemiljön. Förutom att eleverna får känna att deras åsikt är viktig, så tror jag att den viktigaste konsekvensen av elevernas deltagande och att de fått framföra sina till folk på kommunen och till personalen på skolan är att det satte fart på en process. Arbetet med uteplatsen är på gång i skrivande stund, och skolan ska enligt rektorn nu äska pengar för att kunna fortsätta omvandlingen av skolgården¹. Hade jag utan medverkan från eleverna och skolan tagit fram ett förslag tror jag att chansen för att de skulle fortsätta arbetet på egen hand hade varit mindre. Och chansen för användning och omhändertagande bör

vara större, vilket Wendy Titman visat (1994, s.89). Elevernas engagemang och ansvar för platsen ökar om de känner delaktighet, vilket förhoppningsvis blir fallet på Stavsborgsskolan.

¹ Lars Hultberg, rektor på Stavsborgsskolan, e-post 2012-05-09

Vidare frågor

Som jag skrev i resultatdiskussionen skulle det vara intressant att jobba vidare med skolgårdsutvecklingen på Stavsborgsskolan och ett genomförande av olika delar tillsammans med elever och personal på skolan. Ett djupare arbete kring de deltagandes olika roller och kompetenser skulle lyfta ett arbete som detta. I det här arbetet har jag inte tittat på om det finns någon skillnad mellan hur tjejer och killar använder skolgården eller om de *vill* använda den på olika sätt. Vi fick ett bra underlag till detta genom enkäterna, men jag har valt att inte ta med den frågan i detta arbete. Det finns mycket annat att arbeta vidare med - många nya frågor som skulle vara spännande att undersöka har väckts under arbetets gång.

SKOLGÅRDEN FÖR ALLA ÅLDRAR

I detta projekt har fokus legat på högstadiet, men då man mer och mer frångår indelningen i stadier och i många fall har skolor för flera åldrar eller kanske förskola och högstadiet tillsammans, så skulle ett arbete kunna behandla skolgårdar för blandade åldrar. En integrerad skolgård för både yngre och äldre barn och för ungdomar kan säkert ha många

fördelar och rymma spännande miljöer, och små barn kan lära av äldre. En diskussion om huruvida en skolgård behöver riktas mot en viss ålder eller inte skulle vara intressant.

SKOLGÅRDEN SOM FÖREBILD

En annan fråga som jag hade velat utveckla mer är skolans roll i samhället. Vilken plats tar den i närmiljön och hur kan den vara en tillgång för fler än de direkt berörda? Utställningspromenaden i mitt förslag var ett sätt att visa hur skolan skulle kunna lyftas fram mer, men det finns säkert många fler möjligheter till hur skolan kunde vara en förebild i samhället. Kanske kan dagvattenhantering och egen odling vara ett sätt. Eller kan skolans lokaler i större utsträckning användas till andra aktiviteter under kvällar och helger? Vilka för- och nackdelar finns?

SKOLGÅRDEN SOM TILFLYKTSPLATS

I tätbebyggda områden skulle en attraktiv skolgård kunna fylla många funktioner. Kanske kunde den fungera som en tillflyktsplats, en plats för återhämtning, vila eller lek även utanför arbetstid och för

alla invånare? I Sverige har vi fördelen av att inte ha instängda skolgårdar, och kan de användas även kvällar och helger skulle det ge staden fler gröna rum att vara i, vilket är en viktig aspekt i förtättningsdebatten. Funktionsuppdelning av platser medför att vissa områden blir öde under stora delar av dygnet, och just skolgårdar är exempel på platser som många ogärna passerar under kvällstid. Vi landskapsarkitekter kan i vilket fall, genom att jobba med utemiljön, göra vårt för att stärka skolans ställning.

SLUTORD

Förhoppningsvis har jag med detta arbete belyst potentialen hos, och vikten av, en väl fungerande och attraktiv skolgård även för äldre elever. Skolgården är en plats många människor kommer i kontakt med och jag tror att alla berörda - elever, skolpersonal, föräldrar, landskapsarkitekter, politiker och planerare - var och en kan bidra i sin roll till att höja värdet hos det som skulle kunna vara en gemensam resurs. Min önskan är att vi med samlade insatser kan ge barnen och ungdomarna många roliga skolgårdsminnen för livet.

REFERENSER

REFERENSER

Barnsäkerhetsdelegationen. (2003), SOU 2003:127

Boverket. (2000). *Unga är också medborgare*. Karlskrona: Boverket.

Björklid, Pia. (2005). *Lärande och fysisk miljö – en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Forskning i fokus nr 25. Kalmar: Myndigheten för skolutveckling.

Castell, Pål. (2002). *Skolgårdsplanering - för landskapsarkitekt, skola och samhälle*. Uppsala: Sveriges Lantbruksuniversitet

Cold, Birgit.(2002). *Skolemiljø – fire fortellinger*. Oslo: Kommuneforlaget.

Erling, Ann & Hwang, Philip. (2001). (red); Kjerstin Almqvist. *Ungdomspsykologi: utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur.

Faskunger, Johan. (2008). *Barns miljöer för fysisk aktivitet – samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos barn och unga*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut 2008:33.

Faskunger, Johan. (2007). *Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet. En kunskapssammanställning för regeringsuppdraget ”Byggd miljö och fysisk aktivitet”*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut, 2007:3.

Gehl, Jan. (2003). *Livet mellem husene*. Köpenhamn: Arkitektens forlag.

Göteborgs stad. (2011). Barnkonsekvensanalys. I *Barn och unga i fokus 1.0*. Göteborg: Göteborgs stad. [elektronisk]. Tillgänglig: [www.goteborg.se/bygga&bo/stadsplanering/översiktlig planeringbarnperspektiv och social hållbarhet](http://www.goteborg.se/bygga&bo/stadsplanering/oversiktlig-planeringbarnperspektiv-och-social-hallbarhet). [2012-06-10]

Halvorsen Thorén, Kine. (2002). *Barn, unge og livskvalitet – Betydingen av skolens utearealer*. Barn3/2002 s.35-46. Trondheim: Norsk senter for barneforskning.

Knivsta kommun (2011-12-16). *Thunmanskolan*. <http://thunmanskolan.knivsta.se/Basfakta/Om%20skolan>. [2012-03-12]

- Knivsta kommun. (2008). *Fruit and Energy Farms in a Public Square*. (broschyr) Knivsta: Knivsta kommun, Statens konstråd och Iaspis.
- Lieberg, Mats. (1992) *Att ta staden i besittning. Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. (Doktorsavhandling). Institutionen för byggnadsfunktionslära, Lunds universitet.
- Lieberg, Mats. (2003). *Plats för ungdom – om ungdomar och ungdomskulturer i det offentliga rummet*. [elektronisk]. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar; 2003:127. Bilaga7. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/25/84/d58aed7c.pdf> [2012-02-27]
- Lindgren, Maria.(2012). *Det här är min skolgård. Tillvägagångssätt för medbestämmande och ökad trivsel i skolmiljön*. (Opublicerat). Uppsala: Institutionen för stad och land, SLU.
- Lindholm, Gunilla. (1995). *Skolgården – vuxnas bilder, barnets miljö*. (doktorsavhandling). Institutionen för landskapsplanering, Sveriges Lantbruksuniversitet. Alnarp: Movium.
- Lindholm, Paget & Åkerblom. (2001). *Därför behövs skolgården!* Gröna Fakta 3/2001. Alnarp: Movium.
- Lp 11. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Lynch, Kevin. (1960). *The Image of the City*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology
- Malmö stad. (2012). *Ansökan till Gröna Skolgårdar Malmö 2012/2013*. Opublicerat manuskript. Malmö: Serviceförvaltningen, utvecklingsavdelningen.
- Nacka Kommun. (2011). *Översiktsplan för Nacka Kommun*. (Utställningsversion). Nacka: Miljö och stadsbyggnad.
- Olsson, Titti.(1995). *Skolgården – det gränslösa uterummet*. Stockholm: Liber utbildning. ISBN:91-634-1268-3.
- Paget, Susan. (1999) *Återerövra skolgårdarna! I Arkitektur och skola: om att planera skolhus*. Stockholm: Arkus Skrift nr 33s. 75-83.
- Selin, Eva. (2008). *Lustfyllda övningar gör matematiken begriplig*. Gröna Fakta 1/2008. Alnarp: Movium.

- Sjöström, Mia. (2011a). Skoltrötthet botas med lektioner ute. *Svenska Dagbladet*. 2011-11-22.
- Sjöström, Mia. (2011b). Lektion ute är inne i utlandet men inte här. *Svenska Dagbladet*. 2011-11-23.
- Sundström, Anders. (2012). Stockholms stad ställer inga krav på friskolors skolgårdar. *Dagens Nyheter*. 2012-02-20.
- Sääf, Anna. (2007). *Att få sätta spår*. (Examensarbete). Uppsala: Sveriges Lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land.
- Titman, Wendy (1994). *Special places; special people: the hidden curriculum of school grounds*. Godalming, Surrey: World wide fund for nature/Learning through landscapes
- Travlou, Penny & Ward Thompson, Catharine. (2007). *Open Space- People space*. Oxon: Taylor & Francis.
- Utbildningsdepartementet. (2010). *Skollagen*. (2010). SFS 2010:800
- Åkerblom, Petter. (2001). Skolgården en plats för lärande och vila. I *Gröna Fakta*, Därför behövs skolgården! Nr 3/2001, s. 6. Alnarp: Movium.
- Åkerblom, Petter. (2006). Barns och ungas röster måste höras. I *Gröna Fakta*, Rätten till det offentliga rummet. Nr 4/2006, s. 2-3. Alnarp: Movium.

BILAGOR

BILAGA 1 - ENKÄTER

FRÅGOR TILL ELEVER OM SKOLGÅRDEN

1) Ringa in det alternativ som passar in på dig själv.

Jag går i årskurs 7 8 9

Jag är tjej kille

2) Vad gör du på skolgården?

2 a) Vad brukar du göra på skolgården **på rasterna**? Hur ofta anser du att du brukar göra aktiviteten? Kryssa i de alternativ du anser stämma bäst in på hur du använder skolgården.

AKTIVITET	OFTA	IBLAND	ALDRIG
Sitta och hänga med kompisar			
Sitta för dig själv			
Titta på vad andra gör			
Promenera			
Läsa			
Chatta			
Hålla på med mobilen			
Skejta			
Cykla			
Spela bollsport			
Hoppa hopprep			
Klättra			
Springa			
Annan lek och spel			
Något du inte vill att vuxna ska se			
Annat? Skriv vad nedan			

2 b) Vad brukar du göra på Stavsborgsskolans skolgård **utanför skoltid**? Hur ofta anser du att du brukar göra aktiviteten? Kryssa i de alternativ du anser stämma bäst in på hur du använder skolgården.

AKTIVITET	OFTA	IBLAND	ALDRIG
Sitta och hänga med kompisar			
Sitta för dig själv			
Titta på vad andra gör			
Promenera			
Läsa			
Chatta			
Hålla på med mobilen			
Skejta			
Cykla			
Spela bollsport			
Hoppa hopprep			
Klättra			
Springa			
Annan lek och spel			
Något du inte vill att vuxna ska se			
Annat? Skriv vad nedan			

3) Hur upplever du skolgården?

Här följer ett antal påståenden. Kryssa i de alternativ som stämmer bäst med hur du upplever skolgården.

SKOLGÅRDEN ÄR...	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer inte alls	Eventuell kommentar
Trevlig				
Trist				
Rolig att vara på				
Tråkig att vara på				
Lekfull				
Fantasilös				
Fantasifull				
Spännande				
Ointressant				
En plats som är min				

4a) Vilka **positiva** känslor eller minnen förknippar du med skolgården på Stavsborgsskolan? Beskriv kortfattat.

4b) Vilka **negativa** känslor eller minnen förknippar du med skolgården på Stavsborgsskolan? Beskriv kortfattat.

5) Skolgårdens olika platser

5a) Vilken eller vilka är dina **favoritplatser** på skolgården? Kryssa på kartan nedanför. Motivera gärna varför det är din favoritplats. **EXEMPEL:**

5b) Vilken eller vilka platser på skolgården tycker du **inte** om? Kryssa på kartan nedanför. Motivera gärna varför du inte tycker om platsen.

5c) Vilken eller vilka platser på skolgården **undviker** du? Kryssa på kartan nedanför. Motivera gärna varför du undviker platsen.

6) Om du fick bestämma

6a) Anser du att du får vara med och påverka skolan och skolgårdens utseende och användning?

Ja Nej Ibland

Om du svarat *ja* eller *ibland*, ge exempel på hur du får vara med och påverka.

Om du svarat *nej*, på vilket sätt skulle du vilja påverka?

6b) Om du fick bestämma, vad skulle du vilja att du kunde göra på din drömskolgård?

7) Har du något övrigt att tillägga?

Tack för att du deltog!

Maria Lindgren och Julia Åberg

Enkäten görs i samband med vårt examensarbete på Landskapsarkitektprogrammet, SLU. Vi samarbetar med Nacka Kommun och Stavsborgsskolan då vi skriver om skolgårdar för högstadiel elever. Arbetet beräknas vara klart i början av juni 2012.

FRÅGOR TILL PERSONAL PÅ STAVSBORGSSKOLAN OM SKOLGÅRDEN

1) Fyll in det svar som passar in på dig själv.

a) Jag är _____ år.

b) Jag har undervisat som lärare i _____ år, och på Stavsborgsskolan i _____ år.

c) Vilka ämnen undervisar du i på Stavsborgsskolan?

2 a) Vilket är ditt bästa minne av skolgården från när du själv var barn? Beskriv kortfattat.

b) Vilka **positiva** känslor eller minnen förknippar du med skolgården på Stavsborgsskolan? Beskriv kortfattat.

c) Vilka **negativa** känslor eller minnen förknippar du med skolgården på Stavsborgsskolan? Beskriv kortfattat.

3) Hur använder du skolgården och hur ofta anser du att du brukar utföra aktiviteten? Kryssa i de alternativ du anser stämma bäst in på hur du använder skolgården.

AKTIVITET	OFTA	IBLAND	ALDRIG
Fika			
Äta lunch			
Promenera			
Ta en rökpaus			
Läsa			
Samtala med kollegor			
Samtala med elever			
Förbereda lektioner			
Vila			
Vara rastvakt			
Annat? Skriv vad nedan			

4 a) Använder du skolgården som klassrum i din undervisning? Fyll i ämne i vänstra kolumnen.

	OFTA	IBLAND	ALDRIG
Ämne 1:			
Ämne 2:			
Ämne 3:			

b) Hur använder du skolgården i din undervisning?

Ämne 1

Ämne 2

Ämne 3

5) Hur upplever du skolgården?

Här följer ett antal påståenden. Kryssa i de alternativ som stämmer bäst med hur du upplever skolgården.

SKOLGÅRDEN ÄR...	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer inte alls	Eventuella kommentarer
trevlig				
trist				
rolig att vara på				
tråkig att vara på				
lekfull				
fantasilös				
fantasifull				
spännande				
ointressant				

6) Vilka förändringar av skolgården tror du kan bidra till att den används i högre utsträckning...

a) på raster

b) i din undervisning

c) efter skoltid

7) Har du något övrigt att tillägga?

Tack för att du deltog!

/Maria Lindgren och Julia Åberg

Enkäten görs i samband med vårt examensarbete på Landskapsarkitektprogrammet, SLU. Vi samarbetar med Nacka Kommun och Stavsborgsskolan då vi skriver om skolgårdar för högstadiel elever. Arbetet beräknas vara klart i början av juni.

BILAGA 2 - ENKÄTSVAR

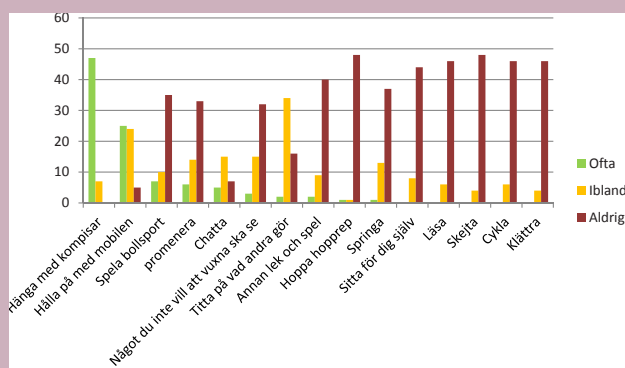
Elevenkäter

Totalt antal svaranden 54 elever (16 åk 7, 22 åk 8, 16 åk 9).

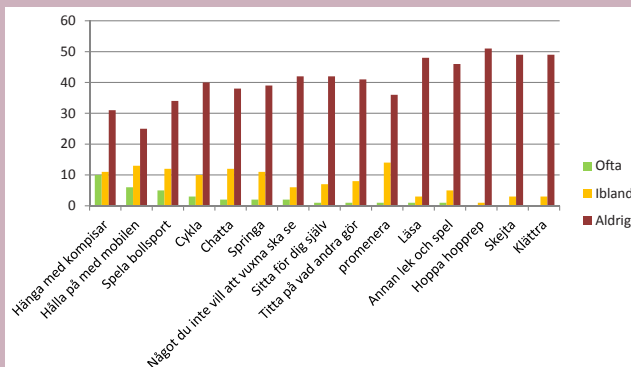
2) Vad gör du på skolgården?

2) Vad brukar du göra på skolgården på rasterna? Hur ofta anser du att du brukar göra aktiviteten? Kryssa i de alternativ du anser stämma bäst in på hur du använder skolgården.

PÅ RASTERNA

UTANFÖR SKOLTID

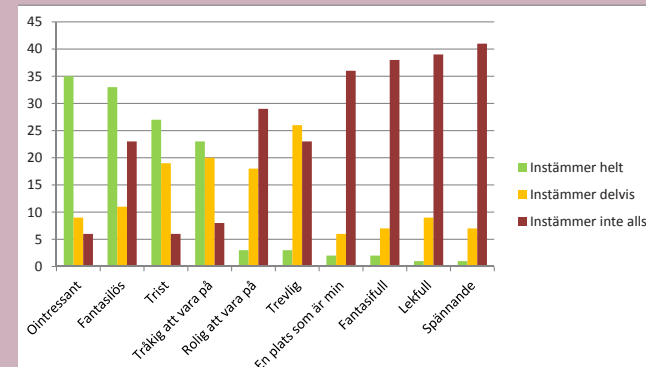

Kommentarer:

- brukar inte vara på skolgården eftersom det inte finns något man kan göra.
- jag är typ aldrig där
- cyklar på fritiden
- finns inget att göra på skolgården

3) Hur upplever du skolgården?

Här följer ett antal påståenden. Kryssa i de alternativ som stämmer bäst med hur du upplever skolgården.

Kommentarer:

Vilken skolgård? (2st)

4a) Vilka **positiva** känslor eller minnen förknippar du med skolgården på Stavsborgsskolan? Beskriv kortfattat.

4b) Vilka **negativa** känslor eller minnen förknippar du med skolgården på Stavsborgsskolan? Beskriv kortfattat.

POSITIVA KÄNSLOR ELLER MINNEN

"det är väl när man är med kompisarna"
"Hockeyrinken till hockeyn"
"basketplan, bandy och fotbollsplan"
"Att sola på fotbollsplanen"
"Det är nära till fotbollsplanen där jag tränar flera ggr varje vecka."
"När vi börja 7 och lekte lekar med nya klassen"
"en plats där man kan bli en själv"
"Glada känslor"
"nära till allt"
"nära till centrum"
"Att det är nära till fotbollsplanen."
"fotbollsplan"
"Det finns alltid lediga cykelställ"
"Det finns alltid lediga cykelställ"
"fotbollsplan"
"man kan åka skateboard"
"Jag klättrade på biblioteket en gång"

NEGATIVA KÄNSLOR ELLER MINNEN

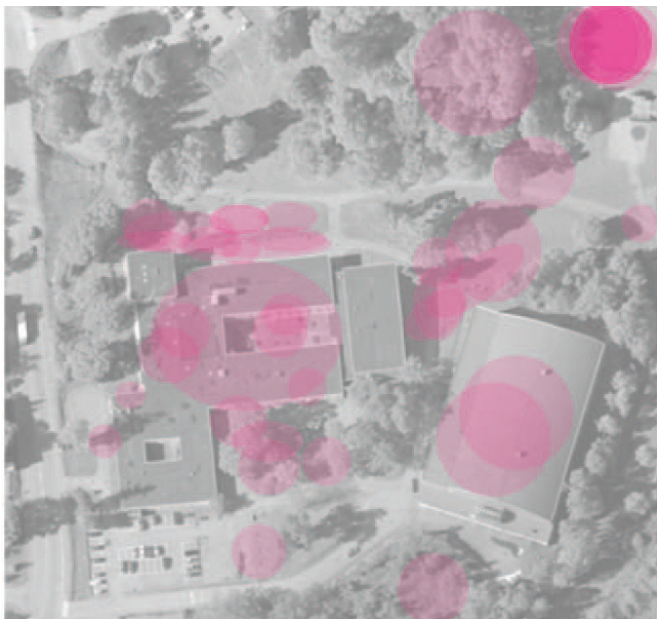
"läskigt"
"det är dåligt med färg och därför tråkigt"
"den är tråkig"
"det är trist och tråkigt"
"finns ingen fin lugn plats man kan vara på"
"nästan allt"
"Tråkig, sunkig, liten och ofixad"
"tråkig"
"Tråkiga känslor för de är så fult och tråkigt"
"Tråkigt, finns inget att göra"
"Den är tråkig"
"ger mig bilder om hur att utrota värden och det är inte på skoj"
"för synligt"
"Finns ingen skolgård inget att göra"
"Tomt. Finns inget att göra"

INGET KONKRET SVAR (SKRIVITS SOM SVAR BÅDE PÅ FRÅGA A OCH B.)

"vet inte"
"jag brukar inte vara på skolgården"
"har inga känslor/minnen eftersom vi knappt har en skolgård."
"Ingen"
"Vi har ingen skolgård förutom fotbollsplanen och den är jag inte på..."
"Har vi någon skolgård?"
"inga"
"Inget."
"Inget!"
"Inga"
"Har inga minnen, kommer inte ihåg något speciellt."
"Ingenting"
"Vi har ingen skolgård!"
"Vi har ingen skolgård på våran skola. Så har inga positiva eller negativa känslor."
"inga"
"Inga"
"Vilken skolgård?"
"Vet ej"
"Inga. Vad jag minns."
"inga"
"Ingen"
"Inga"
"Har inga"

5) Skolgårdens olika platser

5a) Vilken eller vilka är dina **favoritplatser** på skolgården? Kryssa på kartan nedanför. Motivera gärna varför det är din favoritplats.

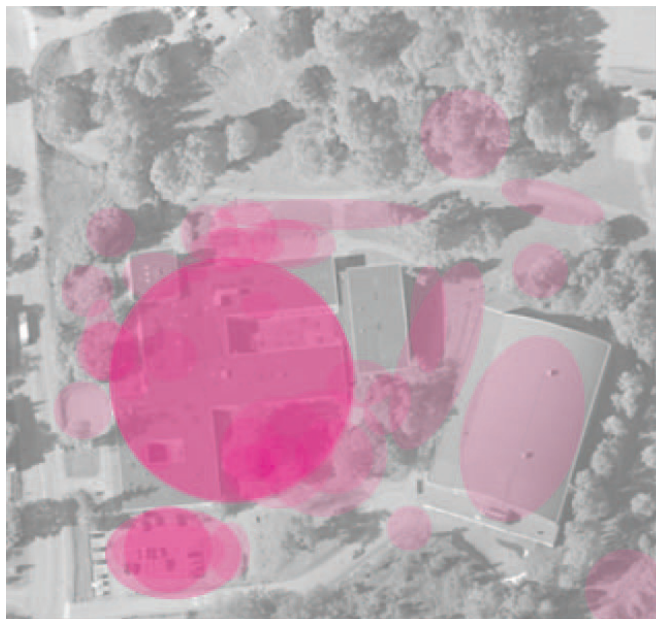

Cirklarna motsvarar de platser som eleverna markerat på kartan.

Kommentarer:

- det finns ju inget att göra
- för där kan man chilla
- ljushallen
- det är ganska mysigt där, när jag väl är där.
- om man bara vill ta friskluft kan man gå ut och sätta sig där.
- det är mysigt där
- på sommaren när det är sol
- träd
- roligt att spela fotboll
- centrum
- CHILLA
- Film där på profilen (vid kullen på lilla skolgården)

5b) Vilken eller vilka platser på skolgården tycker du **inte** om? Kryssa på kartan nedanför. Motivera gärna varför du inte tycker om platsen.

Kommentarer:

- Det är äckligt och ofräscht
 - NO- korridoren
 - Folk röker på dom här platserna som jag har kryssat för
 - det är tråkigt där
 - sunkigt
 - Kan bli mer modetnt och finare (asfaltsytan)
 - ”är inte ute”
 - ”Lerig väg (till fotbollsplanen)”
 - ”tråkigt”
 - ”det stället är tråkigt och de borde göra nåt där”
- (Platsen vid kullen)
- 5 personer har markerat hela området

5c) Vilken eller vilka platser på skolgården **undviker** du? Kryssa på kartan nedanför. Motivera gärna varför du undviker platsen.

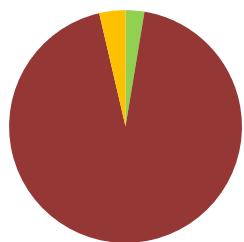

Kommentarer:

- ÄCKLIGT!
 - ingen
 - för att folk röker där.
 - jag undviker inga platser. Jag är där jag vill vara.
 - Ingen
 - Är inte ute så vet ej
 - ”Rökarstigen”
- 1 person har markerat hela området

6) Om du fick bestämma

6a) Anser du att du får vara med och påverka skolan och skolgårdens utseende och användning?

■ Ja	1 st
■ Nej	36 st
■ Ibland	14 st

**OM DU SVARAT JA ELLER IBLAND, GE EXEMPEL
PÅ HUR DU FÅR VARA MED OCH PÅVERKA.**

"Jag var med i skolgårdsguppen. Om jag inte hade varit det skulle jag ha sagt nej."
"skolråd"
"vi har ju mentorstid"
"ibland när man får vara med och bestämma"
"om det ska finnas vissa saker tex bmx-park"
"Elevrådet Skolgårdsdagen"
"Vi har ju klassråd ibland, då får ju alla komma med idéer och förslag på saker som kan bli bättre i skolan"
"Man kan ta upp saker på t ex klassråd som går vidare till elevrådet."
"På klassråd och sånt kan man ju få bestämma"
"klassråd"
"Med det här pappret"
"elevråd"
"Om man vill så får man"
"för att jag kan."

**OM DU SVARAT NEJ, PÅ VILKET SÄTT SKULLE DU
VILJA PÅVERKA?**

"jag vill inte påverka"
"Jag vill att eleverna ska påverka hur tex färgerna i ett rum ska va"
"jag skulle vilja göra den till en roliga plats så att folk kan trivas."
"jag vet faktiskt inte"
"jag skulle vilja ha en skateramp och rails på skolan och vet att det finns fler som vill det. (Rails till BMX)"
"göra om utanför entré"
"det finns inget jag vill påverka men om jag velat skulle jag ändå inte fått."
"Jag tror inte att Stavam har råd att göra några dramatiska förändringar på skolgården."
"jag skulle inte vilja påverka skolan för jag tycker den är bra."
"Inget"
"Bollas så att man kan gå till fotbollsplan"
"vet ej"
"vet inte, va med och bestämma vad som ska byggas"
"jag vill inte påverka något"
"mina förslag har inte kommit med fast dom varit realistiska"

6b) Om du fick bestämma, vad skulle du vilja att du kunde göra på din drömskolgård?

7) Har du något övrigt att tillägga?

"Vet inte"
"Jag skulle vilja ha en trädgård med fina träd med frukt och blombuskar. Och med bänkar som man kan sitta på."
"hockeyplan med is så att man kan spela hockey på vintern"
"plantera mer växter"
"jag är inte så mycket på skolgården. Så jag vet inte det heller"
"jag skulle vilja ha en skateramp och rails på skolan och vet att det finns fler som vill det.
(Rails till BMX)"
"det borde bli mer omskött"
"vet inte"
"Att de skulle tapetsera/måla om klassrum"
"vet ej!"
"bada och spela hockey"
"paintballbana, skateboardpark/ramp"
"ha bmx-park och bmx-ramp"
"En pool, solstolar"
"Solterass på taket, hängmattor i träden, bänkar"
"Att det skulle finnas flera pingisbord, fler spel att spela på raster och sånt. Det vore lite kul med roliga gungor också."
"Vet inte"
"Fler sittplatser"
"få flera sitt-platser ute..."

"Solstolar, pool o bänkar"
"ödeläggelse svart, öken, aska"
"vet inte"
"Bygga en cykelramp"
"Hängmattor i träden"
"Inget"
"kommer inte på nåt"
"Kommer inte på något"
"inga stenar, gräs överallt"
"En björn i en bur & en pinne så man kan peta på den"
"Dö!"
"Pool"
"SKEJTPARK"
"Bmx/skejtpark och en ramp"
"en läsk maskin. Kanske med energidryck"
"Sitta ute på en bänk och mata fåglar utan att behöva få stickor i rumpan."
"Ha kul"
"jag är inte på skolgården."
"Bada i en pool, bowla" "spela fotboll"
"Pimp dat shit"
"bada i öl"
"ingen aning"
"skate/cykelpark"
"inget"

"nej"
"Roligare, nya bänkar"
"nej"
"nej"
"Nix!"
"nej"
"nej"
"nej"
"nej. Jag har bara gått här en vecka så jag har inte så mycket att säga än"
"Att det ska bli bättre snart!"
"vill ha pool"
"Vem bryr sig död åt skolan"
"Den ska vara hög (cykelrampen i 6b)"
"man stoppar in handen i buren på egen risk (se björnsvaret 6b)"
"Nej, det här var tråkigt"
"gratis fotbollar till alla"
"Fixa skiten"

Lärarenkäter

11 lärare mellan åldrarna 32 och 61 besvarade enkäten. Medelåldern var 45 år. Lärarna hade jobbat som lärare mellan 2-35 år, och på Stavsborgsskolan 2-35 år. Medelvärde att ha jobbat som lärare var 16 år, och på Stavsborgsskolan 14 år. Lärarna som deltog undervisade i följande ämnen:

slöjd (2)
svenska, engelska (2)
SO (3)
SO + matte
idrott och hälsa
spanska och engelska
bild och hemkunskap

2a) Vilket är ditt bästa minne av skolgården från när du själv var barn? Beskriv kortfattat.

”spel i diverse form + (rekreation (?))”
”Olika ”bollplaner””
”Att man kunde leka, speciellt en lekstuga var rolig men även gungor, gungbrädor och stora ytor var bra.”
”Spelade olika bollspel”
”Vi hade en asfalterad skolgård. På låg- och mellan minns jag att vi hoppade rep, tvist och olika bollekar. På högstadiet minns jag att vi hade rökruta. Även vi som inte rökte hängde där.”
”egentligen utanför när vi lekte vid ett dike där vi absolut inte fick vara för lärarna. Mycket spännande.”
”De fem fullstora fotbollsplaner vi hade runt våra tre skolbyggnader (låg, mellan och högstadiet).”
”vi spelade/lekte ”burken” på skolgården. En liten byskola. Alla var med (2-3).”
”Jag gick i skola i Spånga och där hade vi djur som hade rasthagar på gården. I mellanstadiet hade vi ett skogsparti som vi var i och lekte.”
”sitta på en bänk, sola, spana på killar”
”När man var yngre var man alltid ute och det fanns aktiviteter att välja bland (twist, hage, etc)”

2b) Vilka **positiva** känslor förknippar du med skolgården på Stavsborgsskolan? Beskriv kortfattat.

”innergårdarna börjar bli fina”
”hockeyrinken är bra”
”jag uppfattar inte att vi har någon skolgård att tala om.”
”jag använder den en hel del i min undervisning. Att få möta våren ihop med eleverna.”
”skolavslutningarna kanske.”
”Det positiva jag kan komma på är innergården med sittplatser och bord där eleverna kan sitta och jobba vissa lektioner när det är varmt och soligt.”
”innergården har jag varit på ibland. Skönt i solen.”
”Grönområdet mellan skolan och ishallen har eleverna fått vara ute i och ritat av träd mm.” ”Mysig stämning.”
”Haft någon lektion/samling på (gården) stora innergården mot NO-korridoren. Trevligt i solen.”
”För några år sedan planerades för grillplats på den lilla innergården, det lät mysigt. HK skulle ansvara för. Stora innergården användes mer förr.”

2c) Vilka **negativa** känslor förknippar du med skolgården på Stavsborgsskolan? Beskriv kortfattat.

”För stel och ”hård”. För mycket parkering.”

”Betong!! Trist, inga tex basketkorgar, inga färger som piggar upp.”

”eleverna har mest varit inomhus, där pingisbordet varit bra.”

”Skräpigt. Trasiga staket, lampor mm.”

”jag har inga. Det är halt ibland på vintern.”

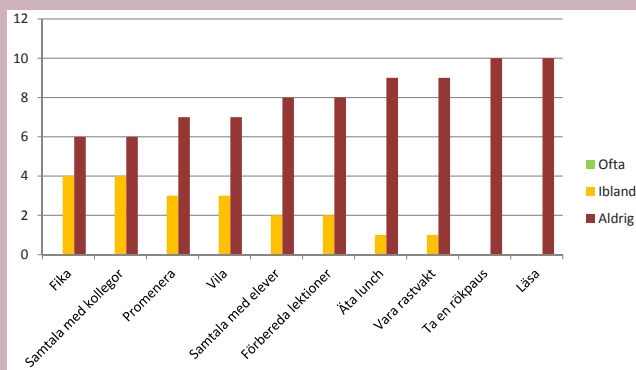
”Att det för övrigt inte finns något annat än asfalt och möjligen chans till snöbollskrig vintertid.”

”Rastplatsmöblerna på innergården på väg att falla isär.”

”Samling av elever som hänger mellan dörrarna. Avsaknad av skolgård!”

”Jag tycker att delen mot cykelbanan känns mycket steril. För mycket asfalt. Fult i ”rabatter.””

3) Hur använder du skolgården och hur ofta anser du att du brukar utföra aktiviteten? Kryssa i de alternativ du anser stämma bäst in på hur du använder skolgården. (en valde att inte svara på denna fråga).

Kommentarer:

Området utanför personalrummet

På vår lilla lärarplats

Området utanför personalrummet

Området utanför personalrummet

Området utanför personalrummet

4a) Använder du skolgården som klassrum i din undervisning? Fyll i ämne i vänstra kolumnen

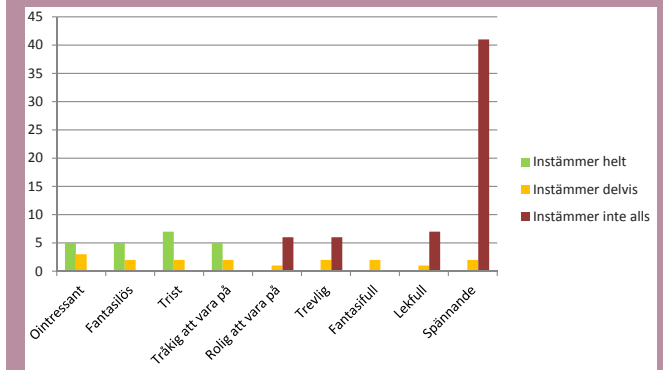
4b) Hur använder du skolgården i din undervisning?

5) Hur upplever du skolgården?

Här följer ett antal påståenden. Kryssa i det alternativ som stämmer bäst med hur du upplever skolgården. (alla lärare svarade inte fullt ut på denna fråga. Instämmer delvis = vissa delar för många)

5 svarade aldrig
4 svarade ibland (slöjd, bild, svenska/engelska, spanska/engelska)
1 svarade ofta (idrott och hälsa)
1 kommenterade Veldigdt sällan 1/år kanske

- Eleverna får när de önska och har möjlighet sitta ute och arbeta höst och vår (slöjd).
- Orientering, bollspel/spel, konditionsaktiviteter, leka, friidrott (idrott)
- kanske två eller tre gånger i veckan från mitten av maj till början av september (svenska)
- kanske två eller tre gånger i veckan från mitten av maj till början av september (engelska)
- eleverna jobbar ute (spanska, engelska)
- rita av natur och byggnader (bild)
- ska man det? (SO)

6) Vilka förändringar av skolgården tror du kan bidra till att den används i högre utsträckning av på...

A) RASTER

- Diverse byggnationer
- Att eleverna får påverka sin omgivning
- sittgrupper, planer för bollspel. Tex pingis, basket och skateyta
- Fler sittplatser, mötesplatser, ställen att "vara" på. Lekplatser för stora barn.
- nån slags aktivering- basketplan eller så. Fler bänkar med bord eller andra möjligheter till sittplatser och samtal.
- bättre möbler, mer sammanhållen, tydlig, överblickbar yta.
- sköna sittplatser, öppna upp mot ängarna så att de kan bli naturlig bollplats
- Fler bänkar, bollplank?

B) I DIN UNDERVISNING

- gruppslöjd etc. i diverse form
- som tidigare (Eleverna får när de önska och har möjlighet sitta ute och arbeta höst och vår (slöjd)).
- område för friidrott. Tex kulring, löparbanor, frisbeegolfhål + planer för bollspel. Tex pingis, basket och skateyta
- Fler bänkar med bord så att de kan skriva berättelser eller läsa böcker ute (svenska, engelska)
- bättre möbler på innergården.
- sköna sittplatser, öppna upp mot ängarna så att de kan bli naturlig bollplats
- fler bänkar

C) EFTER SKOLTID

- de flesta går nog hem
- sittgrupper, område för friidrott. Tex kulring, löparbanor, frisbeegolfhål + planer för bollspel. Tex pingis, basket och skateyta
- Samma (Fler sittplatser, mötesplatser, ställen att "vara" på. Lekplatser för stora barn) med betoning på lekplatser tejp(?) bollplan, skateramp/skatepark
- sittplatser, nån plan för basket eller annan aktivitet.
- fler bänkar

7) Har du något övrigt att tillägga?

- En kreativ och harmonisk skolgård bidrar till kreativa och harmoniska elever. Grönt såsom buskar, träd, gräsmatta tror jag på samt kanske mål, korgar osv för bollsporter. Kanske en berså där de kan hänga och slappna av.
- nej
- Innergård är fin men utnyttjas ej

BILAGA 3 - INSPIRATIONSBILDER INFÖR KOLLAGE

Dessa bilder fick eleverna se innan de gjorde sina kollage, för att få inspiration till hur en skolgård skulle kunna vara. Bilderna har sammanställts av Maria Lindgren.

Foto: Maria Lindgren

DET HÄR ÄR MIN SKOLGÅRD!

Topotek1

DET HÄR ÄR MIN SKOLGÅRD!

Topotek1

DET HÄR ÄR MIN SKOLGÅRD!

Topotek1

DET HÄR ÄR MIN SKOLGÅRD!

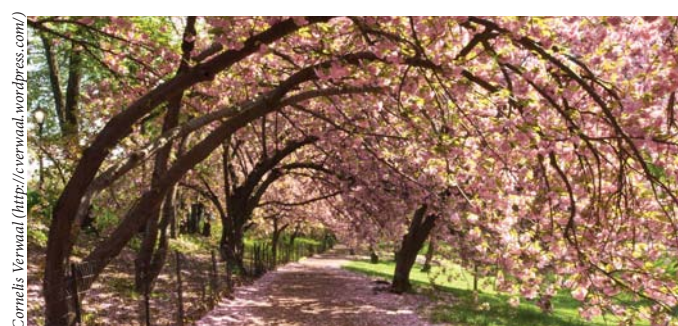
BIG

DET HÄR ÄR MIN SKOLGÅRD!

Topotek1

DET HÄR ÄR MIN SKOLGÅRD!

Cornelis Verwaal (<http://cverwaal.wordpress.com/>)

DET HÄR ÄR MIN SKOLGÅRD!

Topotek1

DET HÄR ÄR MIN SKOLGÅRD!

BILAGA 4 - KOLLAGE

Här visas alla kollage som eleverna gjorde.

